

Teija Haapakoski & Jenna Peltola

**”YHTÄKKIÄ JOKU SAATTA VAAN KÄYTVÄLLÄ
HUUTAA ’HOMO’ JA MENNÄ KIMPPUUN”**

**9.-luokkalaisten näkemyksiä seksuaalisesta häirinnästä ja sen
ennaltaehkäisystä**

**Opinnäytetyö
CENTRIA AMMATTIKORKEAKOULU
Hoitotyön koulutusohjelma
Lokakuu 2013**

*Koulun piha täyttyy niin kuin aina aamuisin,
hän seisoo vasten kylmää seinää niin kuin teki eilenkin.*

*Mykkänä hän seuraa kuinka ilkamoiden,
toiset ohi kulkee suureen tulevaisuuteen.*

*Koulun kylmä seinä, soitto kellojen,
on kaunis ihminen, on sentään kaunis ihminen.*

*Hän nojaa linja-auton huurtuneeseen ikkunaan,
taas lienee pitkä työläs päivästä yksi takanaan.*

*Unelmiaan seuras otti niistä vastuun,
täyttää tehtävänsä rientäessä vuosien.*

*Pysäkillä valoon katulamppujen,
kaunis ihminen, on sentään kaunis ihminen.*

Juha Tapio

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Yksikkö Kokkola-Pietarsaaren yksikkö, Kokkola	Aika Lokakuu 2013	Tekijä/tekijät Teija Haapakoski Jenna Peltola
Koulutusohjelma Hoitotyön koulutusohjelma, terveydenhoitaja		
Työn nimi ”YHTÄKKIÄ JOKU SAATTA VAAN KÄYTÄVÄLLÄ HUUTAA ’HOMO’ JA MENNÄ KIMPPUUN” 9.-luokkalaisten näkemyksiä seksuaalisesta häirinnästä ja sen ennaltaehkäisystä		
Työn ohjaaja Lehtori Tuula Huhta	Sivumäärä [72 + 7]	
Työelämäohjaaja Kokkolan yläasteen rehtori		
<p>Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää, millaisia näkemyksiä 9.-luokkalaisilla on seksuaalisesta häirinnästä ja miten se heidän mielestään ilmenee. Tarkoituksena oli myös selvittää seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisykeinoja, jotta kouluympäristö olisi oppimista tukevampi, viihtyisämpi ja turvallisempi. Tavoitteena oli, että koulun henkilökunta saisi valmiuksia tunnistaa seksuaalista häirintää sen varhaisessa vaiheessa ja auttaa heitä kehittämään toimintamalleja häirinnän ennaltaehkäisemiseksi. Lisäksi tavoitteenamme oli saada valmiuksia tunnistaa työelämässä seksuaalinen häirintä ja sitä kokeneen tuen tarve.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja aineistonkeruumenetelmänä käytettiin kirjoitelmaa. Kirjoitelma sisälsi viisi kysymystä liittyen seksuaaliseen häirintään ja sen ennaltaehkäisyyn sekä kaksi kysymystä, joilla kartoitettiin osallistujien sukupuoli ja mahdollinen kokemus seksuaalisesta häirinnästä. Kirjoitelmaan osallistuminen oli vapaaehtoista ja vastaaminen tapahtui anonymisti. Kirjoitelmaan osallistui 17 oppilasta, joista tyttöjä oli 7 ja poikia 10.</p> <p>Aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä saaduista tuloksista ilmeni, että suurin osa 9.-luokkalaisista määritteli seksuaaliseen häirintään kuuluvan sanallisen ja fyysisen häirinnän. Sanallisesta häirinnästä oppilaiden kirjoitelmista nousivat esille etenkin nimittely ja fyysisestä toisen luvaton koskettelu ja ahdistelu. Seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyssä tärkeäksi koettiin koulun merkitys ja koulussa tehtävät toimenpiteet häirinnän vähentämisessä. Häirintää voitaisiin oppilaiden mielestä ennaltaehkäistä esimerkiksi valistamalla oppilaita opettajien ja terveydenhoitajan taholta ja järjestämällä teemapäiviä aiheeseen liittyen.</p>		
Asiasanat Ennaltaehkäisy, laadullinen tutkimus, nuori, näkemykset, seksuaalinen häirintä, tuki.		

ABSTRACT

CENTRIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES Unit of Kokkola-Pietarsaari, Kokkola	Date October 2013	Author Teija Haapakoski Jenna Peltola
Degree programme Degree Programme in Nursing, Public Health Nurse		
Name of thesis “SUDDENLY SOMEONE MAY YELL ‘GAY’ AND ATTACK YOU” 9thgraders’ Opinions of Sexual Harassment and How to Pre-empt it		
Instructor Senior Lecturer Tuula Huhta	Pages [72 + 7]	
Supervisor Headmaster of Junior High School in Kokkola		
<p>Purpose of our thesis was to find out what kind of opinions 9thgraders have about sexual harassment and how it is manifested. We also dined to find out how sexual harassment was pre-empted so that school environment would be more supporting, cozier and safer. Our goal was that school staff would get skills to recognize sexual harassment in its early phase and help them to develop operations models to pre-empt sexual harassment. Furthermore, our aim was to acquire skills to identify sexual harassment in our future jobs and identify necessity of support.</p> <p>Our thesis was made using qualitative research method and we used essay as material collecting method. The essays included five questions about sexual harassment and its prevention and two questions which mapped participant’s sex and their possible own experiences of sexual harassment. Participation was voluntary and answering was anonymous. There were 17 participants as whom 7 were girls and 10 were boys.</p> <p>Results of research, achieved with inductive content analysis, indicated that most of 9thgraders defined that sexual harassment includes verbal and physical harassment. Verbal harassment included for example name-calling and physical harassment included touching without permission and molestation. Pupils experienced that in the prevention of sexual harassment important are meaning of school and the actions taken in school to decrease sexual harassment. According to pupils sexual harassment could be pre-empted for instance to educate pupils by teachers and by the school’s public health nurse and arrange theme days concerning sexual harassment.</p>		
Key words Examination of qualitative, opinions, pre-empt, sexual harassment, support, young person.		

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 SEKSUAALISUUDEN MUOTOUTUMINEN NUORUUDESSA	3
2.1 Nuoruus ja seksuaalisuus.....	3
2.2 Seksuaalisuus kehitysvaiheissa	4
3 SEKSUAALISEN HÄIRINNÄN ILMENEMISMUODOT	7
3.1 Seksuaalisen häirinnän eri muodot	9
3.1.1 Fyysinen häirintä	9
3.1.2 Sanallinen häirintä	9
3.1.3 Eleisiin perustuva häirintä	10
3.1.4 Kirjoitettu tai graafinen häirintä	10
3.1.5 Psykologinen tai emotionaalinen häirintä.....	10
3.2 Seksuaalista häirintää vakavammat tapaukset	11
3.2.1 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.....	11
3.2.2 Seksuaalinen väkivalta.....	12
4 SEKSUAALISEN HÄIRINNÄN ILMENEMINEN KOULUISSA	14
4.1 Seksuaaliseen häirintään johtavia syitä	14
4.2 Kuka tavallisesti häiriköi?	15
4.3 Onko häirinnällä negatiivisia vaikutuksia nuoriin?	15
4.4 Miksi kohde on hiljaa?	17
4.5 Koulujen merkitys häirinnän ennaltaehkäisyssä	17
4.6 Kotikasvatus seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisijänä.....	21
4.7 Vanhempien ja koulun yhteistyön merkitys	22
5 SEKSUAALISTA HÄIRINTÄÄ RAJOITTAVAT LAIT JA OIKEUDET	24
5.1 Henkilötietolaki	24
5.2 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta	25
5.3 Lastensuojelulaki.....	25
5.4 Nuorisolaki	26
5.5 Perusopetuslaki.....	26
5.6 Perustuslaki.....	26
5.7 Rikoslaki.....	27
5.8 Seksuaalioikeudet.....	27

6 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT	30
7 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	31
7.1 Laadullinen tutkimusmenetelmä	31
7.2 Toimintaympäristö ja kohderyhmä.....	34
7.3 Aineiston kerääminen.....	34
7.4 Aineiston analysointi	36
8 OPINNÄYTETYÖN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	40
8.1 Luotettavuus	40
8.2 Eettisyys	42
9 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	46
9.1 Seksuaalisen häirinnän ilmenemismuodot	46
9.2 Seksuaaliselle häirinnälle altistavat tekijät.....	49
9.3 Seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisy.....	54
10 JOHTOPÄÄTÖKSET	58
11 POHDINTA	61
11.1 Tutkimuksen tulokset	61
11.2 Luotettavuuden toteutuminen tutkimuksessa	62
11.3 Eettisyyden toteutuminen tutkimuksessa	65
11.4 Oma oppiminen ja ammatillinen kasvu tutkimuksen parissa	67
12 JATKOTUTKIMUSAIHEITA	68
LÄHTEET	69

LIITTEET

Liite 1/1: Vanhempien lupa lapsen osallistumisesta tutkimukseen

Liite 1/2: Saatekirje

Liite 1/3: Kirjoitelma

Liite 2/1: Millaisena näet seksuaalisen häirinnän? -sisällönanalyysikaavio

Liite 2/2: Millaiset tekijät altistavat seksuaaliselle häirinnälle? -sisällönanalyysikaavio

Liite 2/3: Millaisin keinoin seksuaalista häirintää voitaisiin ehkäistä?
-sisällönanalyysikaavio

1 JOHDANTO

Nykypäivän Suomessa seksuaalisen häirinnän määrä on kasvanut viime vuosina. Seksuaalinen häirintä kohdistuu tasa-arvobarometrin (2012) tekemän tutkimuksen mukaan erityisesti 15–34-vuotiaisiin naisiin, sillä heistä noin puolet on kokenut seksuaalista häirintää miesten taholta. Saman ikäluokan miehistä viidesosa on kokenut seksuaalista häirintää naisten taholta. Seksuaalista häirintää tapahtuu myös muissa ikäryhmissä. 35–54-vuotiaista naisista häirintää on kokenut noin kolmannes ja miehistä viidennes. Naiset ovat kuitenkin miehiä useammin seksuaalisen häirinnän kohteena. Kahden viime vuoden aikana naiset kertoivat kärsineensä kaksimielisistä vitseistä ja härskeistä puheista sekä asiattomista var- taloon tai seksuaalisuuteen liittyvistä huomautuksista. Fyysistä lähentelyä oli kokenut 16 % naisista ja jopa 10 % ilmoitti, että heille oli ehdotettu seksiä epäasiallisessa yhteydessä. Pieni määrä naisia kertoi miehen seuranneen heitä ja paljastelleen itseään heille epätoivo- tusti. Seksuaalisen häirinnän määrä on tutkitusti lisääntynyt kun verrataan vuosia 1998 ja 2012.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton vuonna 2009 tekemän kiusaamiskyselyn mukaan ylä- kouluikäisistä tytöistä 12 % ja pojista 11 % koki koulussa joka viikko sanallista seksuaalis- ta häirintää. Kerran kuussa tai harvemmin häirintää oli kokenut tytöistä 40 % ja pojista 27 %. Fyysistä häirintää koki viikoittain 7 % tytöistä ja pojista ja kerran kuussa tai har- vemmin 23 % tytöistä ja 13 % pojista. Seksuaalisen häirinnän yleisyys kouluissa on jo lä- hellä koulukiusaamisen tasoa. Usein onkin niin, että seksuaalinen häirintä on yhteydessä koulukiusaamiseen.

Opinnäytetyömme lähtökohtana on selvittää Kokkolassa vuonna 2011 tehdyn kouluter- veyskyselyn pohjalta, mikä 9.-luokkalaisten mielestä on seksuaalista häirintää, millaista häirintää Kokkolan yläasteilla mahdollisesti tapahtuu ja miten sitä voitaisiin oppilaiden mielestä ehkäistä. Kouluterveyskysely, johon tutkimuksemme pohjautuu, on toteutettu kysymällä muun muassa seksuaalisesta häirinnästä ja väkivallasta peruskoulun 8.- ja 9.- luokkalaisilta sekä lukion 1.- ja 2.- luokkalaisilta. Kyselyn perusteella jopa 47 % 8.- ja 9.- luokkalaisista tytöistä ja pojista on kokenut seksuaalista häirintää ja 5 % seksuaalista väki- valtaa. Luvut ovat erittäin suuria perustuen siihen, että kyseessä ovat alle 18-vuotiaat nuo- ret, joiden kasvu ja kehitys ovat vielä kesken.

Opinnäytetyömme aihe on ajankohtainen, sillä Suomessa ilmenee lähes päivittäin jonkinasteista seksuaalista häirintää. Raiskaustapausten määrä on noussut viime vuosina runsaasti, ja esimerkiksi auktoriteetti–oppilas–kaltaisia häirintätapauksia, kuten opettajan ja oppilaan välisiä konflikteja, esiintyy yhä useammin. Opinnäytetyömme aihe on tärkeä myös siksi, koska nuorille suuntautuvaa tutkimusta seksuaalisesta häirinnästä ei ole aikaisemmin toteutettu Kokkolassa. Aihe palvelee lisäksi rehtoreita ja opettajia heidän pyrkiessään turvaamaan nuorten oppilaiden turvallinen kasvu, kehitys ja peruskoulun käynti.

Opinnäytetyömme toteutamme laadullisena tutkimuksena. Tutkimusmenetelmänä käytämme kirjoitelmaa, jonka tavoitteena on saada selville, mikä 9.-luokkalaisten mielestä on seksuaalista häirintää ja miten sitä koulumaailmassa voidaan ehkäistä. Näiden kirjoitelmien perusteella on tavoitteena saada opettajat tietoisiksi siitä, millaista seksuaalista häirintää oppilaitten keskuudessa tapahtuu ja miten häirintätapausten ilmenemistä voitaisiin ennaltaehkäistä ja tarvittaessa vähentää.

2 SEKSUAALISUUDEN MUOTOUTUMINEN NUORUUDESSA

Seksuaalisuuden muotoutuminen on koko elämän mittainen prosessi, jonka suurin ja merkityksellisin vaihe tapahtuu nuoruudessa. Kun oma keho alkaa muuttua ja seksuaalisuus alkaa korostua omassa elämässä, se ei voi olla vaikuttamatta yksilön elämään. Nuori ei aina osaa suhtautua tähän muutokseen ja se voi aiheuttaa seksuaalisuuden purkautumisen toisiin ihmisiin kohdistuvana seksuaalisena häirintänä. Tämän vuoksi on tärkeää ymmärtää ihmisen kokema seksuaalisuuden kehittyminen nuoruudessa.

2.1 Nuoruus ja seksuaalisuus

Nuoruus on yksi elämän monista kehitysvaiheista, jossa irtaudutaan lapsuuden turvallisuudesta ja siirrytään hiljalleen monien myrskyisten vaiheiden läpi kohti aikuisuutta ja itsenäisyyttä. Seksuaalisuuteen kasvaminen jatkuu kuitenkin läpi elämän vanhuuteen saakka (Vilkkä 2010, 131). Nuoruudessa alkavat keholliset, hormonaaliset, psykologiset ja sosiaaliset tapahtumat ovat osa tätä muutosprosessia. Nuoruudessa seksuaalisuus alkaa nostamaan päätään, ja nuori voi hämmentyä tästä uudesta ulottuvuudesta, joka hänessä alkaa muotoutua. Oma keho alkaa muuttua ja muotoutua enemmän aikuisen naisen tai miehen kehon ulkomuotoon (Mannerheimin Lastensuojeluliitto). Nuoren yhtenä haasteena nuoruudessa on liittää seksuaalisuus omaan kehoonsa ja hän alkaakin ymmärtää seksuaalisuuden merkitystä aikuisuudessa ja sitä, millaista seksuaalisuus on käyttäytymisenä, toimintana ja tunteena. Seksuaalisuuden rakentumisessa nuori heijastaa itseään jatkuvasti toisiin ihmisiin samalla omakuvaa rakentaen. (Ryttyläinen & Valkama 2010, 84.)

Kun murrosiän muutokset alkavat näkyä, sopeutuminen vaatii nuorelta aikaa ja hän opettelee toimimaan hiljalleen muuttuneen kehonsa kanssa. Hän huomaa seksuaalisten jännitteiden ilmaantuneen elämään, mikä voi näkyä muun muassa seksuaalisväritteisinä unina ja seksifantasioina. Seksuaalisuuden muotoutuminen nuoruudessa voi pojilla johtaa seksiväritteisiin puheisiin ja käyttäytymiseen heidän purkaessaan ulos viettipaineitaan. Tytöillä sama voi ilmetä erilaisina tunteina ja haaveina romanttisesta rakkaudesta. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2013.)

Jokaiselle nuorelle tulisi turvata seksuaalisuuden kehitys nuoruudessa. Seksuaalisuus on myönteinen asia elämässä, ja nuorella tulee olla oikeus toteuttaa itseään kuitenkin ketään loukkaamatta. Jokainen kehittyy oman biologisen kellon mukaan, ja nuoren tulee saada kehittyä seksuaaliseksi yksilöksi ilman, että hänen seksuaalisia oikeuksiaan loukataan. (Ryttyläinen & Valkama 2010, 84.)

2.2 Seksuaalisuus kehitysvaiheissa

Seksuaalista kehitystä tapahtuu järjen, tunteen ja biologian tasolla jokaisessa ihmisessä. Järjen tasolla ihminen oppii, omaksuu ja ymmärtää tietoa seksuaalisuuteen liittyen. Tunteiden tasolla hän kokee ja opettelee hallitsemaan ja sietämään erilaisia seksuaalisuuteen liittyviä tunteita. Biologian tasolla ihminen kehittyy oman biologisen kellonsa mukaan mieheksi ja naiseksi. (Väestöliitto 2012.) Murrosiässä nuoren kohdalla käynnistyy psyykinen, sosiaalinen ja seksuaalinen kehitysprosessi, jonka myötä nuoren keho muuttuu, seksuaalinen minäkuva kehittyy ja kiinnostus seksuaalisessa mielessä toisia ihmisiä kohtaan herää (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos).

Seksuaalisen kehitysvaiheen tavoitteena on selkiyttää omaa sukupuoli- ja seksuaali-identiteettiä. Nuoren on saatava kasvaa oman identiteetin mukaiseen sukupuoleen ja seksuaalisuuteen (Vilkkä 2010, 131). Nuoruuden kehitysvaiheet jaetaan varhaisnuoruuteen 12–14 vuoden iässä, keskinuoruuteen 15–17 vuoden iässä ja myöhäisnuoruuteen 18–22 vuoden iässä. Nuoruuden voidaan sanoa ikään kuin käynnistyvän silloin, kun hormonitoiminta lisääntyy ja yksilö alkaa kasvaa fyysisesti. Fyysisen kasvun myötä kehossa alkaa tapahtua suuria muutoksia, joihin nuoren täytyy sopeutua. (Ryttyläinen & Valkama 2010, 86.)

Varhaisnuoruudessa hormonitoiminnan aktivoituminen aiheuttaa kehon muutosten alkamisen. Tämä vaihe yleensä hämmentää nuoria ja aiheuttaa ujoutta, arkuutta ja epävarmuutta, kun oma kehonkuva alkaa muuttua. Nuorella on tässä kehitysvaiheessa suuri tuentarve, ja hän hakee sitä omalta ikäväestöltään. Ystävien kanssa voidaan keskustella seksuaalisuuteen ja seksiin liittyvistä asioista, ja näin yhdessä rakentaa tervettä seksuaali-identiteettiä. Keskinuoruudessa kehon muutoksiin aletaan sopeutua ja seksuaalisuuden kehittyminen on keskeisessä asemassa. Vaikka muutoksiin on ollut jo aikaa sopeutua, nuori on edelleen epävarma omasta identiteetistään. Myöhäisnuoruudessa seksuaali-identiteetti selkiytyy ja

vahvistuu, ja rohkeus seksuaalisiin toimiin kasvaa. Seksuaalisuuden monimuotoisuus alkaa selkiytyä ja mahdollinen parisuhde muuttua monitasoisemmaksi kuin nuoruuden alkuvaiheessa. (Ryttyläinen & Valkama 2010, 86–88.)

Nuoruusiän alkuvaiheeseen kuuluvat homoeroottiset unet, joissa kaverit ja esikuvat saavat ihailtavia piirteitä. Impiön (2005, 44–67) mukaan tätä kehitysvaiheen prosessia kutsutaan homoeroottiseksi tankkaukseksi. Prosessi on kuitenkin normaali kehitysvaihe nuoren elämässä ja sen tarkoitus on kehittää ja valmistaa nuorta tulevaan seksuaaliseen minäkuvaan. Usein kuitenkin nuori säikähtää ja alkaa epäillä omaa seksuaalista suuntautumistaan ja saattaa ottaa etäisyyttä kavereihinsa, jolloin oman seksuaali-identiteetin muotoutuminen hidastuu. Vaihe kuitenkin menee ohi ja heteroseksuaalinen nuori alkaa löytää vastakkaisen sukupuolen kiinnostavuuden. Pojat pyrkivät välttämään itsessään feminiinisiä ominaisuuksia, joita puolestaan tytöt itsessään yrittävät korostaa. (Ryttyläinen & Valkama 2010, 89.)

Väestöliitto (2012) käyttää Seksuaalisuuden portaati-ideologiaa kuvatessaan seksuaalisuuden kehittymistä ihmisen elämässä. Seksuaalisuuden portaisiin kuuluu yhdeksän askelmaa, joista seitsemän askelta kuuluu nuoruuteen ja murrosikään. Tätä nuoruuden kehitysvaihetta kutsutaan herkistymisvaiheeksi. Ensimmäinen tämän vaiheen portas kuvastaa sitä, kuinka nuori alkaa ensimmäistä kertaa kokea seksuaalisuuden tunteita, jotka hän usein kohdistaa johonkin idoliin. Tällöin tavoittamattomissa olevasta kohteesta haaveillaan ja ensimmäiset ihastumisen ja rakastumisen tunteet nousevat pintaan. Seksuaalisuuteen tutustuminen lähtee ajatusten, mielikuvien ja fantasioiden kautta. Seuraavalla portaalla nuori ihastuu johon kuhun lähipiiriin kuuluvaan ihmiseen. Pikkuhiljaa ihastumisesta uskalletaan puhua ystävän kanssa, ja lopulta myönnetään ihastuminen itse sen kohteelle. Seurustelu tulee ajankohtaiseksi, ja nuori opettelee ihmissuhdesääntöjä. Seksuaalisuudesta nauttimista opetellaan ensin itsetyydytyksen kautta tutustuen omaan kehollisuuteen ja seksuaalisuuteen ja myöhemmin seurustelusuhhteessa läheisyyden ja kiihottumisen muodossa. Fantasiamaailmassa rakkauden tunnetta voidaan harjoitella turvallisesti ilman pelkoa torjutuksi tulemisesta. Fantasiamaailman ja itsetyydytyksen kautta opitut kokemukset ovat tärkeitä tulevien seksuaalikokemusten kannalta, sillä niiden kautta nuori voi valmistautua todellisuuteen. (Ryttyläinen & Valkama 2010, 88; Väestöliitto 2012.)

Kun nuori alkaa saada positiivisia kokemuksia seksuaalisuuden saralla, hän saa itseluottamusta siitä, että on omana itsenään riittävä ja haluttu. Omana itsenään hän kykenee tuotta-

maan toiselle mielihyvää, ja tämä on merkittävä pohja tulevaisuuden parisuhteille. Nuori kokee vastavuoroisesti mielihyvää, häpeää, vihaa ja rakkautta, mutta ymmärtää myöhemmin sen kaiken vahvistaneen hänen itsetuntoaan ja itsenäistymistään. (Ryttyläinen & Valkama 2010, 89–90.) Nykypäivän nuoret aloittavat seurustelun aikaisemmin kuin aikaisempina vuosina. Tätä selittää osaltaan fyysisen kypsyiden aikaistuminen. (Virtanen 1972, 248.)

3 SEKSUAALISEN HÄIRINNÄN ILMENEMISMUODOT

”Seksuaalinen häirintä ja ahdistelu ovat seksuaalista väkivaltaa.” Näin toteaa Mervi Heikkinen (2003) teoksessa *Leimattuna, kontrolloituna, normitettuna – Seksualisoitunut ja sukupuoliastunut väkivalta kasvatuksessa ja koulutuksessa*. Seksuaalisen häirinnän määrittely on aina ollut haastavaa siihen liittyvien monien tekijöiden vuoksi. Ihmisten käyttäytymistä on mahdoton selittää yleistettävästi, koska ihmisten käyttäytymisessä ja kommunikoinnissa on eroja, samoin kuin siinä, kuinka näitä voidaan tulkita. Lisävaikeuksia seksuaalisen häirinnän määrittelylle luovat kulttuurierot; eri kulttuurit määrittävät eri tavoin, mikä ihmisen toiminta on hyväksyttävää ja mikä ei. (Sunnari, Kangasvuori, Heikkinen & Kuorikoski 2003, 116.)

Yhteiskunnassamme heteroutta on pidetty yleisesti ottaen tavallisimpana seksuaalisen suuntautumisen muotona. Jos ihminen kuuluu johonkin seksuaaliseen vähemmistöön, kuten homoseksuaalisuuteen, häneen kohdistetaan usein epäluuloja. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto.) Hanna Vilkka (2010) kertoo teoksessaan kuinka usein seksuaalisuuden tasolla tapahtuva häirintä johtuu siitä, että ihmiset eivät täysin ymmärrä toisen ihmisen erilaista seksuaalista suuntautumista ja sen takia eivät myöskään sitä hyväksy. Nuoruudessa ihmiset etsivät omaa seksuaalisuuttaan, ja erilaisuus tuomitaan helposti. Se, miten oma keho muuttuu, ja kuinka nuori pukeutuu vaikuttaa nuoruudessa helposti muiden saman ikäisten käyttökseen. Sukupuolen ja seksuaalisuuden värikirjo on niin monimuotoinen ja monipuolinen, että nuorille pitäisi luoda edellytykset kohdata toisen ihmisen persoonana sukupuolesta ja seksuaalisuudesta riippumatta. (Vilkka 2010, 17, 49, 77–81.) Interactiven (2001) tutkimuksessa kerrotaan, että merkittävä määrä amerikkalaista oppilaista pelkää kouluunmenoa siellä tapahtuvan seksuaalisen häirinnän vuoksi. He kokivat, ettei koulun henkilökunta välittänyt tai kyennyt puuttumaan häirintään.

Ihmisten välisessä kanssakäymisessä korostuvat sukupuoli, seksuaalisuus, välittäminen ja kiintymys. Sukupuolten välillä tapahtuu ihmisen luonteesta johtuen aina huomionantoa, mutta kun kohteena oleva ilmaisee sukupuoleen kohdistuvan huomion olevan eivertvetullutta ja epämiellyttävää, ja huomiointi silti jatkuu, toiselta sukupuolelta tuleva huomio muuttuu seksuaaliseksi häirinnäksi (Mannerheimin Lastensuojeluliitto). Seksuaalisen häirinnän pyrkimyksenä on vallan väärinkäyttö ja toisen ihmisen alistaminen (Sunnari

ym. 2003, 146). Seksuaalisen oikeuden loukkaus sisältää lapsilla kaikkia tyyppisiä kosketuksesta seksuaalisiin tarkoituksiin (Grensman 2007, 4).

Kansainvälisen työvoimajärjestön (International Labour Organization eli ILO) mukaan seksuaalinen häirintä määritellään miksi tahansa ei-halutuksi seksuaaliseksi käyttäytymiseksi, sanalliseksi tai fyysiseksi käytökseksi tai vihjailuksi seksuaalisesta kanssakäymisestä tai muuksi seksuaaliseksi käyttäytymiseksi, mikä nöyryyttää, loukkaa, alistaa, halventaa tai pelottelee kohteena olevaa ja tekee ilmapiiristä pelottavan, epäsoveliaan ja vihamielisen (Sunnari ym. 2003, 146). Myös Suomen tasa-arvolaki (1986/609, 7§) määrittelee seksuaalisen häirinnän luonteeltaan seksuaaliseksi ei-toivotuksi käytökseksi, jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri.

Seksuaalinen häirintä on kokijalleen tahdonvastaista, ja sillä loukataan ihmisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja yksilön ikätasoista kehitystä. Se on sellaista seksuaalista käyttäytymistä, joka tuntuu tahtomattaan sen kohteeksi joutuneesta epämiellyttävältä ja yksipuoliselta painostamiselta tai pakottamiselta seksuaaliseen kanssakäymiseen. Sitä voi kokea kenen tahansa ihmisen taholta, joita esimerkiksi voivat olla omat vanhemmat, ikätoverit, opettajat tai täysin ventovieraat ihmiset samasta tai vastakkaisesta sukupuolesta joko välittömästi kasvotusten tai välillisesti esimerkiksi erilaisten viestintävälineiden kautta. Seksuaalinen häirintä ei ole koskaan vähäteltävä asia, vaan se vaikuttaa aina negatiivisesti sen kokijaan ja voi aiheuttaa pysyviä henkisiä haavoja. (Brusila, Hyvärinen, Kallio, Porras & Sandberg 2009, 29–30.) Seksuaalinen häirintä on aina ei-tervetullutta käytöstä toiselta, ja se vaikeuttaa uhrin elämää. (Interactive 2001, 11; Vilka 2011, 34–46.)

Flirttailun ja seksuaalisen häirinnän ero on merkittävä. Flirttailu perustuu vastavuoroisuuteen, molempien osapuolien hyvinolon lisäämiseen ja heidän väliseen vetovoimaan. Toisen flirtti tuntuu puoleensavetävältä ja viehättävältä, ja flirttailun kohde tuntee itsensä varmaksi. Seksuaalinen häirintä ei tunnu hyvältä eikä se ole vastavuoroista. Seksuaalisen häirinnän kohde tuntee itsensä lähinnä epävarmaksi ja alistetuksi. Flirtin ja häirinnän erottaminen käytännössä voi kuitenkin olla vaikeaa. Suurimman merkityksen asialle tekee se, miten kohde asian kokee. (Vilka 2011, 61.)

3.1 Seksuaalisen häirinnän eri muodot

ILO jakaa seksuaalisen häirinnän viiteen eri kategoriaan: fyysinen häirintä, sanallinen häirintä, eleisiin perustuva häirintä, kirjoitettu tai graafinen häirintä ja psykologinen tai emotionaalinen häirintä. (Ministry of Manpower and Transmigration, International Labour Organisation 2011.) Myös EU-komission tekemän raportin mukaan seksuaaliseen häirintään kuuluu verbaalinen, fyysinen ja nonverbaalinen ulottuvuus (Sunnari ym. 2003, 117). Tutkimuksessamme jaottelemme seksuaalisen häirinnän ILO:n kategorioinnin mukaan.

3.1.1 Fyysinen häirintä

Fyysinen häirintä tarkoittaa luvatonta fyysistä kontaktia: ei-tervetullutta koskettelua seksuaalisissa aikeissa, kuten esimerkiksi suutelu, taputtelu, nipistelyä tai intohimoista tuijotusta ja tahallista tirkistelyä. Pakottaminen yhdyntään tai suuseksiin on fyysisen häirinnän vakavin ääritapaus. (Brusila ym. 2009, 29–30; Interactive 2001, 11; International Labour Organization 2011; Sunnari ym. 2003, 117; Vilkkä 2011, 34–46; Väestöliitto 2012.)

3.1.2 Sanallinen häirintä

Sanallinen häirintä käsittää ei-tervetulleita kommentteja kohteena olevan yksityiselämästä, seksielämästä, vartalon osista tai ulkonäöstä, esimerkiksi pukeutumisesta, seksuaalisesti vihjailevia kaksimielisiä vitsejä ja kommentteja, uhkailua ja seksististä nimittelyä homoksi, lesboksi tai huoraksi. Sanallista häirintää on myös toisen ihmisen sukupuoleen kohdistuvat loukkaukset, jotka loukkaavat uhrina olevan naiseutta tai mieheyttä. Tällainen sanallinen häirintä voi olla alentavaa tai kielteistä puhetta toisesta sukupuolesta tai toisen sukupuolen halventamista. Seksuaaliset puheet, toisen seksuaali-identiteetin vähättely tai seksuaalisen kehityksen pilkkaaminen voi aiheuttaa nuorelle identiteetti- ja itsetunto-ongelmia. (Aaltonen 2012, 47–50; Brusila ym. 2009, 29–30; Herkama 2012, 89; International Labour Organization 2011; Sunnari ym. 2003, 153; Väestöliitto 2012.)

3.1.3 Eleisiin perustuva häirintä

Eleisiin perustuvaa häirintää on seksuaalisesti vihjaileva kehonkieli tai suorat vihjaukset, jatkuvat silmäniskut, sormilla annetut vihjailut ja huulten nuoleminen, sukupuolisesti vihjailevat eleet, ilmeet, katseet ja viheltely. Yleisesti ottaen kaikki seksiin tai vartaloon liittyvä seksuaalinen vihjailu mielletään eleisiin perustuvaksi häirinnäksi. (Brusila ym. 2009, 29–30; International Labour Organization 2011; Sunnari ym. 2003, 117; Väestöliitto 2012.)

3.1.4 Kirjoitettu tai graafinen häirintä

Pornografisen materiaalin, seksuaalisesti epäsiiveellisten kuvien, julisteiden tai kirjeiden näyttäminen tai seksuaalisten sähköpostien tai muiden elektronisten ilmenemismuotojen, kuten puhelimen tai Messengerin kautta välitetty seksuaalinen viestintä luokitellaan kirjoitetuksi tai graafiseksi häirinnäksi. Myös toisen pakottaminen katsomaan tai kuuntelemaan pornografista materiaalia ja uhrin kuvaaminen luvatta seksuaalisiin tarkoituksiin ja seksuaalisten kuvien levittäminen Internetin kautta kuuluu tähän häirintämuotoon. (Brusila ym. 2009; Grensman 2007, 4; International Labour Organization 2011; Väestöliitto 2012.)

3.1.5 Psykologinen tai emotionaalinen häirintä

Psykologinen tai emotionaalinen häirintä koostuu jatkuvista ehdotuksista ja eivertvetulleista pyynnöistä, ei-toivotuista treffikutsuista, loukkauksista, pilkkauksista tai seksuaalisesti kaksimielisestä käyttäytymisestä. Myös johdattelu, syrjimin, vainoaminen, kiristäminen, manipulointi ja seksuaalisesti värityneiden huhujen levittäminen luetaan tähän kategoriaan niiden emotionaalisen puolen vuoksi. (Brusila ym. 2009, 29–30; International Labour Organization 2011; Grensman 2007, 4; Väestöliitto 2012.)

3.2 Seksuaalista häirintää vakavammat tapaukset

Seksuaalinen häirintä ei ole koskaan hyväksyttävää sen toiselle ihmiselle aiheuttaman negatiivisten seuraamusten vuoksi. Seksuaalinen häirintä voi pahimmillaan jatkua ja muuttua vielä seksuaalista häirintääkin vakavampaan muotoon. Suomen rikoslain 19.12.1889/39 mukaan seksuaalirikoksen yrityksestäkin rangaistaan. Seuraavassa esittelemme lapsiin kohdistuvaa hyväksikäyttöä ja seksuaalista väkivaltaa, jotka molemmat ovat ehdottomasti Suomen lain mukaan rangaistavia tekoja.

3.2.1 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Suomen lain mukaan sukupuoliyhteys 16-vuotiaaseen tai sitä nuoremman henkilön kanssa määritellään lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi. Rikoslain mukaan myös muu seksuaalinen kanssakäyminen luetaan hyväksikäytöksi, jos se vahingoittaa jollain tavalla lapsen kehitystä. (Rikoslaki 19.12.1889/39.)

Lapsen seksuaalisella hyväksikäytöllä tarkoitetaan lapsiin tai alaikäisiin kohdistuvia tekoja, jotka loukkaavat lapsen koskemattomuutta. Tällaisia tekoja ovat esimerkiksi lapsen tirkistely, lapsen pakottaminen paljastamaan sukupuolielimensä tai lapsen kuvaaminen seksuaalisessa tarkoituksessa. Hyväksikäyttöön luetaan myös lapsen saattaminen katsomaan pornografista materiaalia tai toisen henkilön sukupuolielimiä, lapsen seksuaalinen koskettelu tai seksuaalinen väkivalta. Jos lapsi pakotetaan koskettamaan toisen ihmisen sukupuolielimiä tai osallistumaan joko katsojana tai toimijana sukupuoliseen toimintaan, tekijä syyllistyy lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön, mikä on rangaistava teko. Myös penetraatio, esimerkiksi peniksellä lapsen vaginaan, peräaukkoon tai suuhun, ja lapsiprostituutio ovat Suomessa rangaistavia tekoja. Hyväksikäyttöön voi syyllistyä aikuinen tai toinen alaikäinen. (Käypä hoito 2006.)

Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä voidaan kutsua myös sukupuolistuneeksi väkivallaksi. Suurimmassa osassa viranomaisten tietoon tulleissa hyväksikäyttötapauksissa uhrina on ollut tyttö ja hyväksikäyttäjänä miespuolinen henkilö. Hyväksikäyttäjän tavoitteena on alistaa ja häpäistä uhri seksuaalisesti ja väkivaltaisesti, jolloin lapsen oikeutta ruumiilliseen koskemattomuuteen rikotaan. Vastuu tapauksesta on aina aikuisella pohjautuen lapsen oi-

keuksien menetykseen ja aikuisen ja lapsen epätasa-arvoiseen suhteeseen. Ihminen, joka pyrkii tyydyttämään seksuaalisia tarpeitaan lapsesta välittämättä, voi pyrkiä valtaan esimerkiksi joko suostuttelemalla, lahjomalla tai vastaavasti uhkailemalla väkivallalla. (Laitinen 2004, 19–21.)

3.2.2 Seksuaalinen väkivalta

Seksuaalinen väkivalta luokitellaan Suomen Tilastokeskuksen mukaan raiskaukseen, raiskauksen yritykseen, seksuaalisesti loukkaavaan käsiksi käymiseen ja loukkaavaan käyttäytymiseen. Länsimaissa yli 60 % seksuaalisen väkivallan tapauksista on loukkaavaa käyttäytymistä. Kuitenkin tällaisenkin tapauksen kokeminen heikentää merkittävästi uhrin hyvinvointia. Tekijä on useimmissa tapauksissa uhrille täysin tuntematon, sillä kansainvälisen rikosuhritutkimusaineiston mukaan seksuaalisen väkivallan tekijä on harvoin uhrin kumppani. (Tilastokeskus 2011.) Rikosuhripäivystyksen tekemien tilastojen mukaan aikuisen tai lapseen kohdistuneen seksuaalisen väkivallan määrä on kasvanut vuodesta 2008. Tilaston mukaan vuonna 2011 kyseisiä rikoksia tapahtui 12,7 %, kun vuonna 2008 luku oli 11,1 %.

Suomen laissa seksuaalinen vallankäyttö ja alistaminen kuuluvat rangaistavien tekojen piiriin. Seksuaalisessa väkivallassa toinen ihminen pakotetaan sukupuoliseen kanssakäymiseen ilman toisen lupaa, jolloin teosta käytetään nimitystä seksiin pakottaminen tai raiskaus. Koska jokaisen ihmisen perusoikeuksiin kuuluu oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen, seksuaalirikosten piiriin kuuluu seksiin pakottaminen, raiskaus, parisuhdeväkivalta, lapsen tai aikuisen seksuaalinen hyväksikäyttö ja seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta henkilöltä. (Väestöliitto 2012.) Usein seksuaalinen väkivalta johtuu tekijän vihasta, uhrin alistamisesta ja vallan väärinkäytöstä eikä niinkään tekijän voimakkaista seksuaalisista tarpeista. (Niemelä & Lahikainen 2010, 150; Vilka 2011, 46–54.)

Seksuaalista väkivaltaa kokenut tuntee pelkoa ja häpeää, ja hän saattaa pelätä muiden mielipiteitä ja ajatuksia tapahtuneesta, jolloin monesti rikosilmoitus jää tekemättä. Seksuaaliseen väkivallan uhrin ovat suurimmassa osassa tapauksia tyttöjä tai naisia. Tämänkaltaisen väkivallan tapahtuu usein piilossa muiden katseilta ja sitä pidetään yksityisasiana, johon

muilla ei ole puuttumista. Uhria helposti syyllistetään ja hänen kokemuksiaan vähätellään. Tekijänä voi olla perheenjäsen, entinen tai nykyinen kumppani, ystävä, tuttu, asiakas, työtoveri, auktoriteettiasemassa oleva henkilö, opettaja tai uhrille täysin tuntematon henkilö. Usein tekijän ja uhrin välillä vallitsee valtasuhteiden epätasapaino. Seksuaalinen väkivalta on aina rangaistavaa, koska se aiheuttaa aina kauaskantoisia ongelmia uhrille. (Niemelä & Lahikainen 2010, 151–152.)

Tilastokeskuksen (2012) mukaan poliisin tietoon tulleita raiskaustapauksia tuli vuoden 2012 tammikuu-maaliskuun aikana 334 tapausta, kun vuonna 2011 samana ajanjaksona luku oli 185. Erityisen harmillista vakavissa häirintätapauksissa on se, että huomattava osa uhreista ei tee rikosilmoitusta asiasta vaan tapaus jää pimentoon eikä tekijää tällöin rangaista. Kuitenkin poliisille ilmoittamattomista tapauksista on pystytty tekemään jonkinlaisia arvioita Suomessa tehtyjen uhritutkimusten, poliisin tekemien arvioiden ja Suomen Raiskauskriisikeskus Tukinaisen saamien yhteydenottojen perusteella. Raiskauskriisikeskus Tukinaiseen tulee esimerkiksi kuukausittain 1000–1200 soittoa tai soittonyritystä (Väestöliitto 2012).

4 SEKSUAALISEN HÄIRINNÄN ILMENEMINEN KOULUISSA

Koulumaailman tulee olla rauhallinen, viihtyisä ja oppimista edistävä ympäristö, jossa kenkään ei tarvitse pelätä itseen kohdistuvaa kiusaamista tai häirintää. Kun seksuaalista häirintää tapahtuu koulussa, on otettava huomioon monia seikkoja: mitkä asiat häirintää aiheuttavat, millainen ihminen tavallisesti häiriköi, mitä seurauksia häirinnällä on ja mikä on koulujen ja vanhempien rooli seksuaalisen häirinnän vähentämisessä. Tahdoimme tuoda esille oman tutkimuksemme kannalta oleellisia asioita, jotka vaikuttavat seksuaalisen häirinnän esiintyvyyteen koulumaailmassa.

4.1 Seksuaaliseen häirintään johtavia syitä

Uuden vuosituhannen jälkeen teknologia ja sosiaalinen media ovat kehittyneet huomattavasti, ja myös nuoret ihmiset viettävät yhä enemmän aikaa median parissa. Tämä on mahdollistanut myös seksuaalisen häirinnän kasvottomasti Internetin ja sosiaalisen median välityksellä, jolloin muun muassa rivo kielenkäyttö tai seksikkäiden kuvien pyytäminen toiselta on helppoa. (Ellonen, Kääriäinen, Salmi & Sariola 2008, 131.) Internetin välityksellä tapahtuva häiriköinti houkuttaa monia juuri sen helppouden, nopeuden ja nimettömänä toimimisen mahdollisuuden vuoksi. Usein häiriköijä itse ei edes tajua ahdistelevansa toista. Monesti tekijä ajattelee, ettei hänen teko ole mitenkään erikoista tai että hän yrittää olla hauska. Myös tekijän kaverit ovat saattaneet rohkaista tai jopa pakottaa ihmistä toimimaan ahdistelevasti toista oppilasta kohtaan (Interactive 2001). Toista ihmistä saatetaan myös ahdistella kostonan jonkin uhrin aiemman teon vuoksi. (Hill & Kearn 2011.) Häirinnän kierre on yleensä vaikea lopettaa oppilaan tasolta, sillä esimerkiksi opettajille kantelemista on pidetty häpeällisenä tekona, mikä voi vain lisätä häirinnän määrää (Sunnari ym. 2003, 130).

Kiusatuksi tuleminen saattaa johtua siitä, että on erilainen muihin nuoriin verrattuna. Erona voi olla toimintatapa, tausta tai ruumiillisuus. Tyttöillä ja pojilla on usein eri syyt, miksi heitä saatetaan kiusata seksuaalisen häirinnän eri keinoilla. Tyttöjen kiusaaminen johtuu usein ulkonäköseikoista, esimerkiksi liian paljastavasta tai poikamaisesta vaatetuksesta tai sitten liian maskuliinisesta ulkonäöstä. Poikia vastaavasti kiusataan, jos pojassa on jotain

feminiinisiä piirteitä. Tällöin kiusaaminen perustuu usein maskuliinisuuden todisteluun – kyse on arvohierarkian vahvistamisesta. Poikien kohdalla voi juuri tämän vuoksi toteutua se käytäntö, ettei kiusaamiseen puututa lainkaan, koska ajatellaan poikien välisen tappelun kuuluvan heidän kasvuun ja kehitykseen. (Sunnari ym. 2003, 193–194.)

4.2 Kuka tavallisesti häiriköi?

Miehiä pidetään tavallisesti seksuaalisen häirinnän aiheuttajina, muttei useinkaan uhreina. Vilkan (2011, 72) mukaan usein lapsena seksuaalista häirintää tai hyväksikäyttöä kokenut henkilö on itse seksuaalisesti häiritsevästi käyttäytyvä myöhemmässä elämässään. Yleisesti seksuaalisuus mielletään sukupuolten väliseksi valtasuhteeksi. Seksuaalisen häirinnän onkin sanottu johtuvan lähinnä sukupuolten välisestä epätasa-arvosta ja naisten vähättelystä kuin varsinaisesti ihmisten henkilökohtaisista ominaisuuksista. Aaltosen (2006) tutkimuksessa Vilkan (2011, 72) kertoma toteutui, sillä tutkimuksessa pojat korostivat häirinnässä olevan kyse heikon ja vahvan kohtaamisesta. Pojat ovat yleensä tyttöjä fyysisesti vahvempia, jolloin olettamus menee, että pojat voivat häiriköidä mutta heitä ei voida häiritä. Tyttöjen mielestä poikiakin on kuitenkin mahdollista ahdistella, sillä naisetkin tahtovat säilyttää saman mahdollisuuden kuin miehetkin.

Kuitenkin valtaosa poliisin tietoon tulleista häirintätapauksista on yhä miesten tekemiä. Naisten osuus häirintätapausten tekijöinä on kuitenkin nousussa. Aiemmin on ollut vallalla käsitys, ettei miesten ole soveliasta tuoda julki heidän nöyryyttäviä kokemuksiaan, joiden taustalla on ollut nainen. Viime aikoina tällainen naisia suojeleva mieskulttuuri on kuitenkin hiipunut ja miehetkin pystyvät tekemään ilmoituksen häirinnästä, jolloin samalla naishäiritsijöiden osuus tilastoissa suurenee. (Vilkka 2011, 72.)

4.3 Onko häirinnällä negatiivisia vaikutuksia nuoriin?

Ihmiset reagoivat seksuaaliseen häirintään hyvin erilaisin tavoin. Toiselle seuraukset eivät ole suuria, toiseen ne taas voivat vaikuttaa pysyvästi (Opiskeluterveydenhuollon opas 2006:12, 98). Seksuaalinen häirintä harvoin on sen kohteena olevasta millään lailla miellyttävää. Hillin ja Kearlin (2011) teoksessa nuoret toivat esille, että ahdistelu toisen ihmi-

sen taholta oli aiheuttanut heille syömis- ja unettomuusongelmia, kuten anoreksiaa ja painajaisia. Osalle oli aiheutunut paniikkihäiriöitä. Muita psyykkisiä ja fyysisiä oireita, joita oppilaat sanoivat kokeneensa, oli stressi, levottomuus, fyysiset sairaudet, häpeä, ärsyyntyneisyys, viha ja itsensä kyseenalaistaminen. Myös eristäytymisen ja arvottomuuden tunteet olivat yleisiä häirintää kokeneitten nuorten parissa. (Honkatukia, Niemi-Kiesiläinen & Näre 2000, 51; Taskinen 1994, 29.) Reilu kolmasosa ei tahtonut mennä kouluun, koska pelkäsi siellä tapahtuvaa kiusaamista. Joidenkin nuorten kohdalla tilanne oli niin paha, että he mieluummin muuttivat koulureittiään tai jopa luokkaa tai koulua, jotta heidän ei tarvitsisi kohdata ahdistelijoitaan. (Hamarus 2006, 214; Hill & Kearn 2011; Kauppinen & Purola 2001, 30; Sunnari ym. 2003, 122, 154, 202.)

Muina negatiivisina asioina nuorten kohdalla oli heidän tuntemansa negatiiviset tunteet häirinnän vuoksi. He olivat surullisia, ahdistuneita ja jännittyneitä. Kaikki tämä vaikutti kielteisesti nuorten opiskelumotivaatioon, koulumenestykseen ja tuottavuuteen vaikuttamalla oppilaiden koulussa viihtymiseen sekä sitä kautta lisäsi heidän poissaolojaan koulusta. Tulevaisuutta ajatellen huono koulumenestys heikensi oppilaiden jatkomahdollisuuksia. Seksuaalinen häirintä myös antoi mahdollisuuden masennuksen kehittymiselle kouluaikana tai myöhemmin, itsetuhoisille ajatuksille, parisuhde- ja seksiongelmiin sekä vääristyneen kuvan omasta seksuaalisuudesta, sukupuolesta ja ruumiista. Myös muu psyykinen sairastuminen oli mahdollista. (Työterveyslaitos 2013). Erityisesti seksuaalisen häirinnän haittana olivat seksuaaliset pelot. Häirintä nuoruudessa usein myös säilyi aikuisikään asti ikävänä muistona. (Hamarus 2006, 214; Hill & Kearn 2011; Honkatukia ym. 2000, 51; Sunnari ym. 2003, 122, 154, 202.)

Seksuaalinen häirintä on rinnastettavissa koulukiusaamiseen; ne vaikuttavat ihmiseen negatiivisella tavalla vaurioittaen ihmisen ihmisarvoa ja itsetuntoa, ja pitkäkestoisena ne voivat aiheuttaa vakaviakin tunne-elämän muutoksia, kuten masennusta. Nuoruudessa yksilön persoona ja identiteetti alkavat hiljalleen muotoutua ja nuorta kohtaan tapahtuva toisen nuoren taholta tuleva ikävä toiminta vaikuttaa nuoren käsitykseen itsestä sekä yksilönä että yhteisön jäsenenä. Tämä taas aiheuttaa ihmisessä epävarmuutta, ja jos ihmissuhteita karsiuu häirinnän vuoksi, myös kiusattu menettää ystäviensä mukana tärkeää sosiaalista verkostoa ja tuenantajia. Nuoruuteen kuuluu oman seksuaalisuuden tutkiminen ja seksuaalisen suuntautumisen pohtiminen. On tärkeää, että nuori saa kasvaa omaksi itsekseen ja että häntä kohdellaan yhdenvertaisesti. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2013.) Seksuaalinen

häirintä myös usein aiheuttaa kielteisten tuntemusten lisäksi itsesyytöksiä tapahtuneesta, vaikka seksuaalinen häirintä ei koskaan ole uhrin syy (Työterveyslaitos 2013). Koulukokemuksilla on myös todettu olevan yhteyksiä siihen, kuinka nuorten seksuaalisuus ja sukupuolisuhteet rakentuvat myöhemmin aikuisiässä. (Hamarus 2006, 214; Sunnari ym. 2003, 122, 154.)

4.4 Miksi kohde on hiljaa?

Seksuaalista häirintää kokenut ei useinkaan kerro kokemuksestaan kenellekään. Syynä saattaa olla, että hän pelkää, mitä muut hänestä ajattelevat tai että häntä syyllistetään tapahtuneesta. Usein seksuaalista häirintää kokenut syyttää ensisijaisesti itseään; nuori saattaa pohtia mitä vikaa hänessä on. Seksuaalista häirintää saatetaan myös pitää nolona ja häpeää aiheuttavana asiana. Uhri tuntee usein itsensä voimattomaksi tehdä asialle mitään ja alistuu ainoastaan toivomaan, ettei tilanne toistuisi. Yhtenä syynä olla kertomatta asiasta kenellekään voi olla, ettei uhri halua tiukkapipon mainetta, joka valittaa joka asiasta. Asiasta kertominen jollekin auktoriteetille saattaa aiheuttaa ongelmia häiriköijälle, ja uhri saattaa pelätä hänen reaktiotaan. Näin ajatteleva ihminen ei tiedä omia seksuaalisia oikeuksiaan. (Kauppinen & Purola 2001, 16.)

4.5 Koulujen merkitys häirinnän ennaltaehkäisyssä

Koska oppivelvollisuus velvoittaa nuoria käymään peruskoulun loppuun, koulujen merkitys seksuaalisen häirinnän vähentämisessä ja ennaltaehkäisyssä on suuri. Koska suomalaisessa kulttuurissa koulu on pakollinen instituutio kouluvelvollisuuden vuoksi, koulu voi olla häirinnän kohteelle eräänlainen ansa, jossa häirinnän kohde saatetaan aina uudestaan ja uudestaan yhteen oman häiriköijänsä kanssa. Koulujen negatiivinen suhtautuminen seksuaaliseen häirintään pitäisi saattaa enemmän näkyväksi kuin se nykyään on, koska nuoruudessa rakennetaan omaa maailmankuvaa ja arvomaailmaa, ja nuoret oppivat osaksi koulussa opettajiensa kautta mieheydestä, naiseudesta ja seksuaalisuudesta. (Sunnari ym. 2003, 123, 201.)

Seksuaalisuus ja seksuaaliterveys ovat jokaisen ihmisen tärkeitä elämän osa-alueita. Niitä aletaan käsitellä jo peruskoulussa, jotta nuoret oppisivat muun muassa sukupuolitaudeista, raskaudesta ja abortista. Seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyssä tärkeää on, että koulujen seksuaalikasvatuksessa käydään läpi seksuaalilainsäädäntöä ja seksuaalioikeuksia, sukupuolimoraalia ja eettisiä kysymyksiä seksuaalisuuteen liittyen. Seksuaalikasvatuksen lähtökohtana tulisi olla, että nuori tiedostaa oman seksuaalisuutensa, sillä vasta tiedostettuaan sen hän kykenee muodostamaan omaa seksuaali-identiteettiään. (Vilka 2010, 133.) 2000-luvun alussa seksuaalikasvatuksessa ei juurikaan kiinnitetty huomiota seksuaalisesta ahdistelusta kertomiseen, mutta toisin on nyt. Suomessa peruskoulujen yläluokkien seksuaaliopetusohjelmiin on tehty viime vuosina muutoksia, jotka vastaavat paremmin nykypäivän tarpeita. Muutoksilla on pyritty siihen, että nuoria kasvatetaan ottamaan vastuuta, heille välitetään oikeanlaista asiantietoa ja heistä pyritään saamaan suvaitsevaisempia. (Kontula & Meriläinen 2007, 45–47.)

Opettajien merkitys häirinnän ennaltaehkäisyssä on suuri. Opettaja on se, joka voi omalla toiminnallaan joko tukea tai estää häirinnän muodostumista kiinnittämällä huomiota oppilaiden sosiaalisten suhteiden tasavertaiseen kehittymiseen luokassa. Tähän voi vaikuttaa esimerkiksi siten, ettei luokalle, jossa häirintää tapahtuu, anneta vapautta muodostaa itse pareja tai ryhmiä, vaan opettaja itse päättää ryhmistä ja turvaa omilla päätöksillään, ettei ketään kiusata. Opettajan rooli häirinnän ennaltaehkäisyssä on muutenkin suuri sen vuoksi, että hän kykenee oppitunneilla tarkkailemaan nuorten välisiä sosiaalisia suhteita ja mahdollisia valta-asemia ja huomiomaan muun muassa sanallisen nimittelyn tapahtumista ja puuttumaan siihen. (Hamarus 2006, 212.) Opettajien työtä häirinnän estossa kuitenkin vaikeuttaa se, että seksuaalista häirintää ei aina välttämättä huomata, sillä se voi tapahtua piilossa toisten oppilaiden ja opettajien katseilta. Lisäksi kouluissa saatetaan vedota siihen, että toisten oppilaiden ”kiusoittelu” kuuluu normaaliin sukupuolten väliseen kanssakäymiseen. Häirinnän kohteeksi joutuneelle olisi kuitenkin tärkeää, että koulun henkilökunta ottaisi häirinnän todesta, sillä jos auktoriteetteina olevat aikuiset kyseenalaistavat nuoren häirintäkokemukset, nuori joutuu niin sanotusti uudelleen uhriksi ja se aiheuttaa hänelle vain lisää murhetta. (Sunnari ym. 2003, 125, 154.)

Kerstin Hägg on toteuttanut Uumajan yliopistossa tutkimuksen seksuaalisesta häirinnästä. Tutkimuksessa tuli esille, etteivät opettajaksi opiskelevat saaneet koulutuksensa aikana riittäviä valmiuksia puuttua seksuaaliseen häirintään. Nykypäivän seksualisoituneessa maa-

ilmassa seksuaalisen häirinnän huomioiminen opettajankoulutuksessa olisi enemmän kuin toivottavaa. (Sunnari ym. 2003, 117.) Vappu Sunnari ym. (2003, 143) toteavat teoksessaan, että ilman enempää tietoa ja syvempää analyysiä useat yritykset lopettaa seksuaalinen häirintä ja sukupuolinen kiusaaminen ovat kuin leikkisi sokkoa.

On huomattu, että ystävyysuhteiden luominen ja ylläpitäminen vähentävät häirinnän määrää yhteisössä. Koulun henkilökunnalla on mahdollisuuksia vaikuttaa tähän vahvistamalla positiivisia ystävyysuhteita esimerkiksi mahdollistamalla opiskeluun liittyviä projekti-, tiimi-, pari- tai ryhmätöitä. Tällaiset pidempikestoiset projektit muovaavat nuorten välistä vuorovaikutusta ja voivat vaikuttaa häirintään vähentävästi. Jotta kuitenkin yhteistyötä vaativilla projekteilla onnistuttaisiin vähentämään eikä lisäämään kiusaamista, opettajalla tulee olla kyky aistia oppilaidensa sosiaalisia suhteita, jotta ryhmittely onnistuisi. Onnistuneeseen ryhmään ei esimerkiksi koskaan tulisi valita sekä kiusaajaa että kiusattua perustuen siihen, että kiusattu tarvitsee suojan kiusaajaa vastaan eikä sitä pääse muotoutumaan, jos molemmat ovat samassa tiiviissä ryhmässä. (Hamarus 2006, 212–213.) Kiusatun itsetunto on usein kovin matalalla, ja sen uudelleen vahvistaminen vaatii hyviä sosiaalisia kokemuksia ja myönteistä palautetta (Hamarus 2012, 52).

Häirintä ja kiusaaminen ylipäättänsä ovat yleensä aina sidoksissa oppilaiden asenteisiin ja valta-asemiin eikä siihen voida sanoa olevan yhtä keinoa vaikuttaa. Hamarus (2006, 213) tuo kuitenkin esille keinoja, joilla häirintään voi koittaa vaikuttaa. Yhtenä kokeilemisen arvoisena keinona hän suosittelee sitä, että kiusaaja laitetaan sellaiseen ryhmään, missä toiset oppilaat eivät anna hänelle sosiaalista tukea kiusaamisen jatkamiseen. Esimerkkinä tällaisesta ryhmätapauksesta voidaan pitää sitä, että yläkoulussa toisia häiritsevä oppilas siirretään kokonaan toiseen luokkaan, jolloin hänellä ei ole samanlaista valtaa uudessa ryhmässä. Hyvä keino ehkäistä epätoivottua käytöstä oppilailta on nimetä luokalle omat tukioppilaat. Tukioppilaat ovat nuoria, joille esimerkiksi annetaan rooli toimia koulukiusausta vastaan. Toiset oppilaat tietävät heidän olevan kiusattujen puolella, mikä edesauttaa toisiakin oppilaita rohkaistumaan olemaan kiusattujen tukena. Kuitenkin edelleen koulun henkilökunnalla on suuri rooli ja merkitys olla tukemassa ja ohjaamassa tukioppilaita. Jotta kuitenkin tukioppilastoiminta toimisi toivotulla tavalla, tukioppilaan pitäisi tulla valituksi oppilaiden yhteisestä päätöksestä, jolloin tukioppilas nauttisi oppilastovereidensa luottamusta. Ainoastaan muiden luottamusta nauttiva tukioppilas voi vaikuttaa oppilaiden välisiin sosiaalisiin suhteisiin. (Hamarus 2006, 213.)

Kouluilla pitäisi olla käytössään porrasteinen rangaistusasteikko, jonka mukaan toimittaisiin häiriköintitilanteissa. Koulujen ei ole tarkoitus eikä heillä ole lupaa uhkailla seksuaalista häirintää aiheuttavia oppilaitaan, mutta oppilaille on hyvä tehdä selväksi, minkä mallin mukaan heitä rangaistaan, jos he vaikeuttavat toisten koulurauhaa. Kouluilla on mahdollisuus päättää rangaistuksista itse, mutta viimeisimmän seksuaalista häirintää ehkäisevän keinon tulisi olla tehokkain ja ”pelottavin”, kuten esimerkiksi kiusaajan siirtäminen toiselle luokalle tai hänen erottamisensa koulusta määräajaksi. (Hamarus 2012, 26.)

Carrie Herbert (1997, 30–31) tuo esille kolmiosaisen mallin, jolla koulujen henkilöstö voisi pyrkiä vähentämään seksuaalista häirintää. Mallin ensimmäiseen osioon kuuluu, että koulun työntekijöiden tulisi olla tietoisia seksuaalisesta häirinnästä, jotta he tietäisivät mitä siihen kuuluu ja miten se ilmenee. Toiseksi kouluilla tulisi olla käytössään valmiit ohjeistukset, joiden mukaan toimittaisiin mahdollisissa häirintätilanteissa. Kolmanneksi tulisi pyrkiä saavuttamaan tasa-arvoista kanssakäymistä poikien ja tyttöjen välillä koulutuksen keinoin.

Vaikka lait ja säädökset määräävät seksuaalisen häirinnän mukaan tapahtuvat toimenpiteet, ne eivät silti anna konkreettisia keinoja, miten puuttua seksuaaliseen häirintään koulumaailmassa. Opettajat voivat kokea, että on moraalisesti väärin olla puuttumatta asiaan, mutta heillä ei ole tietoa, miten asiaa lähdetään purkamaan. Kouluissa järjestelmällisten ohjeistuksien puuttuminen vaikeuttaa opettajien puuttumista seksuaaliseen häirintään, jolloin häirintä voidaan sivuuttaa asiana, jolla ei ole varsinaista merkitystä. (Vilka 2011, 148.)

Kun koulun työntekijä, esimerkiksi opettaja, huomioi, että lapsi on joutunut seksuaalisen häirinnän kohteeksi, lapselle tulisi suoda mahdollisuus käsitellä kokemaansa kouluterveydenhoitajan, kuraattorin tai psykologin kanssa. Tapahtunut jättää aina jälkensä uhriin, ja siitä olisi hyvä keskustella puolueettoman aikuisen kanssa. Tällaisella jälkihoidolla pyritään ehkäisemään nuoren ahdistumista ja myöhempää koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymistä. Ei voida tietenkään sanoa, että jälkihoidolla olisi vaikutusta myöhempään nuoren selviytymiseen, mutta ennakoiva jälkihoito ennaltaehkäisee nuoren psyykkistä oireilua ja elämästä syrjäytymistä. (Hamarus 2012, 56.)

4.6 Kotikasvatus seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisijänä

Vanhempien tulisi opettaa lapsilleen empatiakykyä ja toisten ihmisten kunnioittamista. Lapselta ei saa hyväksyä ilkeää käytöstä ketään kohtaan, vaan lapselle on opetettava käytöstapoja ja rajoja ja kuinka ottaa toiset ihmiset huomioon. Lapsille on hyvä antaa vaihtoehtoisia toimintamalleja, kuinka tilanteissa voi toimia rakentavalla tavalla. Lapset oppivat mallista, joten vanhempien rooli ja merkitys lasten tapakasvatuksessa on esimerkillinen. Hyvä kasvatusperusta on lapsen elämälle tärkeää, sillä lapsi soveltaa lapsuudessaan oppimia asioita aikuisuudessa, esimerkiksi työpaikallaan. (Hamarus 2012, 24–25; Salmivalli 2003, 78.) Lasten kanssa tulisi myös keskustella siitä, millainen on terve ystävyys- ja seurustelusuhde. Etenkin lapsille tulisi tehdä selväksi ja varmistaa, että he ymmärtävät, mitä seksuaalinen häirintä tarkoittaa ja kuinka se ilmenee. (Hill & Kears 2011.)

Lapsia ei koskaan saa rohkaista väkivaltaan, mutta lapsia voi opettaa pitämään puoliaan ja seisomaan uskomustensa takana. Jos vanhemmat saavat selville, että heidän lastensa ahdistellaan, ei ole olemassa oikeaa vastausta siihen, miten häiriköinnin saisi loppumaan. Lasta voi kehottaa pyytämään vakavalla äänellä, että kiusaaja lopettaisi. Kiusaajalle voi kertoa, kuinka epämukavaksi se tekee hänen olonsa. Toinen vaihtoehto on kertoa asiasta koulun henkilökunnalle ja saada apua ja tukea aikuisilta. Koskaan vanhempien ei kuitenkaan tulisi kehottaa lastaan vastaamaan tekijälle samalla mitalla. (Hill & Kears 2011.)

Vanhemmat ovat usein parhaimmalla asemalla auttamaan lapsiaan seksuaalisen häirinnän käsittelyssä, sillä he voivat seurata lastensa toimintaa heidän ollessaan tietokoneilla ja käyttäessään puhelinta. Vanhempien pitäisi keskustella lastensa kanssa soveliaasta Internet-käyttäytymisestä ja kuinka kunnioittaa toisia Internetin käyttäjiä. Mielekästä olisi myös, että vanhemmat tietäisivät kuinka käyttää teknologiaa, jotta he voisivat auttaa lapsiaan ja neuvoa heitä mahdollisista vaaroista. (Hill & Kears 2011.) Lasten kasvatuksessa merkitystä on myös sillä, että lapsi opetetaan ymmärtämään omaa kulttuuriaan, sillä nyky-yhteiskunnassa seksuaalisuuden merkitys on erityisen korostunutta. Kun lapsi ymmärtää paremmin omaa kulttuuriaan ja tulkitsee sitä oikealla tavalla, hän pystyy myös paremmin vastustamaan seksuaalista häirintää. (Lehtonen 2003, 203.)

4.7 Vanhempien ja koulun yhteistyön merkitys

Oman lapsen kiusaaminen on jokaiselle vanhemmalle sokki ja usein vanhempien ensimmäinen impulsiivinen teko on soittaa koululle ja syyttää opettajia kyvyttömyydestä saada häirintä lakkaamaan ja patistaa koulua saamaan asia hallintaan. Vanhempien ja koulun tulisi kuitenkin pyrkiä rakentavaan ja hedelmälliseen yhteistyöhön keskenään. Ensimmäiseksi on varmistettava, että sekä vanhemmat ja koulun henkilöstö puhuvat samasta asiasta; he käsittävät seksuaalisen häirinnän samalla tavalla. Jos asia ymmärretään eri tavalla, opettaja ja oppilaiden vanhemmat voivat sopia yhteisen tapaamisen ja keskustella seksuaalisesta häirinnästä ja kuinka se on heidän lastensa kohdalla ilmennyt. Lisäksi he voivat sopia, kuinka he tulevat jatkossa menettelemään asian suhteen. (Hamarus 2012, 25.) Vanhempia voidaan kannustaa osallistumaan esimerkiksi kiusaamisen vastaisen toimintamallin kehittämiseen tai vanhemmat voivat oma-aloitteisesti tehdä lastensa kouluihin tiedusteluja, onko tällaisia toimia koulussa suoritettu. (Salmivalli 2003, 77–78.)

Aikuiset ovat aina vastuussa siitä, ettei nuoria kiusata seksuaalisesti eikä muullakaan tavoin. Jos vanhempi epäilee, että omaa lasta kiusataan, yhteyttä kouluun pitää ottaa. Koulun henkilökunta ei voi puuttua häirintään, elleivät he ole tietoisia asiasta. Mahdollista on, että häirintä ei näy koulumaailmassa lainkaan, mutta nuori oireilee myöhemmin kotona. Tällaisessa tilanteessa edellytetään vanhempien ja koulun yhteistyötä. (Hamarus 2012, 61.)

Ikävin tilanne on, jos koulun ja vanhempien yhteistyö ei toimi tai se ei täytä merkitystään. Ellei koulun puuttuminen häirinnän loppumiseen ole riittävää tai koulu ei puutu lainkaan häirintään, vanhemmilla on täysi oikeus ottaa yhteyttä kunnan sivistysjohtajaan tai sivistyslautakuntaan ja tehdä koulusta valitus. Koulut eivät saa olla ottamatta vakavasti lapsen häirintää ja vanhempien huolta asiasta. (Hamarus 2012, 62.)

Myös oppilaiden vanhempien keskinäinen yhteistyö on tärkeää. Tätä puoltaa Salmivallin (2003, 78) ajatus siitä, että kun vanhemmat luovat jo lasten koulun alkuajoista lähtien hyvät suhteet toisiinsa, heidän on myös helpompi käsitellä mahdollisia ikäviä asioita keskenään. Siksi olisi suositeltavaa, että vanhemmatkin tapaisivat toisiaan ja toimisivat keskenään, sillä se hyödyttää myös lasten keskinäistä vuorovaikutusta. Oppilaiden vanhempien välisessä yhteistyössä olisi tavoitteellista, että vanhemmat reagoisivat häirintään aina, oli kyseessä sitten kenen vanhemman lapsi tahansa. Häirintä koskettaa aina useampaa lasta,

joten myös kiusaamisen selvittelyn tulisi koskettaa useampaa aikuista. Häirinnän vähentämisessä tarvitaan usean aikuisen yhteistyötä. (Salmivalli 2003, 80.)

5 SEKSUAALISTA HÄIRINTÄÄ RAJOITTAVAT LAIT JA OIKEUDET

Suomen laki turvaa jokaiselle sen kansalaiselle ihmisarvon loukkaamattomuuden. Seksuaalinen häirintä rikkoo ihmisen loukkaamattomuutta ja vaurioittaa lapsen kasvua ja kehitystä, ja siksi tahdoimme tuoda opinnäytetyössämme esille sellaiset Suomen lait, jotka puuttuvat seksuaaliseen häirintään ja pyrkivät sen vähentämiseen. Seuraavassa esittelemme, kuinka henkilötietolaki, lastensuojelulaki, nuorisolaki, perustuslaki, rikoslaki, tasa-arvolaki ja jokaiselle kuuluvat seksuaalioikeudet turvaavat ihmisten heille kuuluvia oikeuksia seksuaalisen häirinnän tasolla ja varmistavat lasten hyvinvoinnin ja turvallisen kasvuympäristön.

5.1 Henkilötietolaki

Henkilötietolain tarkoituksena on turvata jokaisen Suomen kansalaisen yksityiselämän suoja ja muut yksityisyyden suojaa turvaavat perusoikeudet yksilön henkilötietoja käsitellessä. Tarkoituksena on myös kehittää ja noudattaa kansalaisten yksityisyyttä palvelevaa tietojenkäsittelytapaa. (Henkilötietolaki 22.4.1999/523.)

Laissa tarkoitetaan henkilötiedolla luonnollista henkilöä taikka hänen ominaisuuksiaan tai elinolosuhteitaan kuvaavia merkintöjä, jotka voidaan tunnistaa häntä tai hänen perhettään tai hänen kanssaan yhteisessä taloudessa eläviä koskeviksi (Henkilötietolaki 22.4.1999/523, 1. luku, 3§).

Henkilötietojen käsittelyllä tarkoitetaan henkilötietojen keräämistä, tallettamista, järjestämistä, käyttöä, siirtämistä, luovuttamista, säilyttämistä, muuttamista, yhdistämistä, suojaamista, poistamista, tuhoamista sekä muita henkilötietoihin kohdistuvia toimenpiteitä (Henkilötietolaki 22.4.1999/52, 1. luku, 3§).

Henkilötietolaki kieltää kokonaan arkaluontoisten henkilötietojen käsittelyn. Tällaisia ovat henkilötiedot, jotka kuvaavat tai on tarkoitettu kuvaamaan muun muassa rotua tai etnistä alkuperää, henkilön yhteiskunnallista, poliittista tai uskonnollista vakaumusta, henkilön terveydentilaa, sairautta tai vammaisuutta taikka häneen kohdistettuja hoitotoimenpiteitä tai niihin verrattavia toimia, henkilön seksuaalista suuntautumista tai käyttäytymistä. (Henkilötietolaki 22.4.1999/523, 3. luku, 11§.)

5.2 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta

Tasa-arvolain tarkoituksena on, että sukupuoleen perustuva syrjintä saataisiin estettyä ja naisten ja miesten välistä tasa-arvoa edistettyä. Jotta oppilaitoksissa saataisiin turvattua kaikille nuorille tasa-arvo, koulujen henkilöstöiden ja oppilaiden edustajien tulee joka vuosi tehdä tasa-arvosuunnitelma. Tässä suunnitelmassa tulee olla mainittuna koulujen tasa-arvotilanne ja mahdolliset tasa-arvoon liittyvät ongelmat ja millaisilla toimenpiteillä niihin pyritään vaikuttamaan. Jotta tasa-arvo kouluissa toteutuisi, tulisi kiinnittää huomio opettelijavalintoihin, opetukseen ja toimenpiteisiin, joilla pyritään ehkäisemään seksuaalista ja sukupuolen perusteella tapahtuvaa häirintää. (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 8.8.1986/609 6§.)

5.3 Lastensuojelulaki

Lastensuojelulain tarkoituksena on ”turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun”. Lapsen vanhempien sekä muiden huoltajien on pidettävä huolta lapsen hyvinvoinnista, johon lukeutuu, että huoltajien on turvattava lapselle tasapainoinen kehitys. Perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava huoltajia lasten kasvatuksessa ja annettava perheelle heidän tarvitsemaansa apua riittävän varhaisessa vaiheessa. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 1. luku, 2§.)

Kunnan sosiaalihuollon ja kunnan muiden viranomaisten vastuulla on seurata ja edistää lasten ja nuorten hyvinvointia sekä poistaa mahdolliset heidän kasvuolojaan haittaavat epäkohdat ja ennaltaehkäistä sellaisten syntyminen. (Lastensuojelulaki 2007/417, 2. luku, 7§). Lisäksi ehkäisevän lastensuojelun, joka käsittää opetuksessa, nuorisotyössä, päivähoidossa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa annettavan tuen, on turvattava lasten kasvu, kehitys ja hyvinvointi sekä tukea lasten vanhempien vanhemmuutta. Lapsille on muun muassa Lastensuojelulain 1. luvun 4§ mukaan turvattava turvallinen kasvuympäristö ja ruumiillinen ja henkinen koskemattomuus. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 1. luku 3-4§.)

5.4 Nuorisolaki

Nuorisolain tarkoituksena on olla tukemassa nuorten kasvua ja itsenäistymistä, kannustaa nuoria vahvistamaan omaa sosiaalisuuttaan ja olemaan aktiivisesti osallisena omaa kansalaisuutta koskevissa päätöksissä sekä parantaa nuorten kasvuolojen lisäksi heidän elinolojaan. Jotta edellä mainitut asiat voisivat toteutua, lain kannalta on tärkeää, että yhteisöllisyys, yhteisvastuu, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, monikulttuurisuus ja kansainvälisyys, terveet elämäntavat sekä ympäristön ja elämän kunnioittaminen toteutuvat nuorten elämässä. (Nuorisolaki 27.1.2006/72 1. luku 1§.)

5.5 Perusopetuslaki

Perusopetuslain nojalla kaikilla oppivelvollisilla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön; oppilaita tulee suojata kouluissa väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Opetuksen järjestäjän vastuulla on toimeenpanna suunnitelma edellä mainittujen asioiden toteutumiseksi ja valvoa sen noudattamista ja toteutumista. (Perusopetuslaki 21.8.1998/628, 7. luku 29§.)

5.6 Perustuslaki

Suomen perustuslaki turvaa jokaiselle Suomen kansalaiselle ihmisarvon loukkaamattomuuden ja yksilön vapauden ja oikeudet sekä edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa (Suomen Perustuslaki 11.6.1999/731 1. luku 1§).

Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Sukupuolten tasa-arvoa edistetään yhteiskunnallisessa toiminnassa -- . (Perustuslaki 11.6.1999/731 2. luku 6§.)

Jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä pe-

rustetta. Rangaistuksen, joka sisältää vapaudenmenetyksen, määrää tuomioistuimien. Muun vapaudenmenetyksen laillisuus voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla. (Perustuslaki 11.6.1999/731 2. luku 7§.)

5.7 Rikoslaki

Suomen rikoslaki 19.12.1889/39 määrittelee Suomen rajojen sisäpuolella tapahtuvat rikokset, joista Suomen lain mukaan rangaistaan. Rikoslain 20. luku koostuu kokonaan seksuaalirikoksista, joissa on muun muassa mainittu raiskaus, sukupuoliyhteyden pakottaminen, seksuaaliseen tekoon pakottaminen, seksuaalinen hyväksikäyttö ja seksuaalinen hyväksikäyttö, ja lapsen houkuttelemine seksuaalisiin tarkoituksiin. Suojaikäraja suojaa 16-vuotiasta ja sitä nuorempaa lasta, sillä laki kieltää ryhtymästä seksuaaliseen suhteeseen tai tekoon alle 16-vuotiaan lapsen kanssa. Laki myös määrittelee tarkkaan rangaistukset seksuaalirikoksiin tuomitulle. Seksuaalirikoksissa on huomioitavaa se, että seksuaalirikoksen yrityksestäkin rangaistaan. (Rikoslaki 19.12.1889/39.)

5.8 Seksuaalioikeudet

Seksuaalioikeudet kuuluvat erottamattomana osana ihmisoikeuksiin. Jotta seksuaalioikeudet voisivat toteutua, ihmisten täytyy kunnioittaa toisten ihmisten ihmisoikeuksia: tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja itsemääräämisoikeutta. Lisäksi seksuaalioikeuksiin kuuluu oikeus seksuaaliseen loukkaamattomuuteen ja fyysiseen ja henkiseen turvallisuuteen. Ihmistä ei saa syrjiä sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen, iän tai rodun vuoksi. (Ryttyläinen & Valkama 2010, 16.) Väestöliitto on tehnyt Kansainvälisen Perhesuunnittelujärjestöjen Liiton laatiman seksuaalioikeuksien julistuksen pohjalta oman nuoria koskevan seksuaalioikeuksien julistuksen. Tämän julistuksen mukaan ”kaikilla maailman nuorilla on sukupuolesta, ihonväristä, seksuaalisesta suuntautumisesta tai terveydentilasta riippumatta seksuaalisina olentoina seuraavat oikeudet”:

1. Oikeus elämään, oikeus olla oma itsensä, tehdä itsenäisiä päätöksiä, ilmaista mielipiteensä.
2. Nuorella on oikeus nauttia omasta kehostaan ja seksuaalisuudestaan.

3. Nuorilla ja lapsilla on oltava vapaus uskonnollisten tekstien, uskomusten, aatteiden ja perinteiden rajoittavista tulkinnoista tai omaan kehoon puuttuvista loukkauksista seksuaalisissa asioissa. Hänellä on myös oikeus noudattaa uskontoaan omalla tavallaan.
4. Kukaan ei saa kiusata, syrjiä tai loukata nuorta hänen sukupuolensa, seksuaalisten erityispiirteidensä, kehittyneisyytensä tai kehittymättömyytensä vuoksi.
5. Nuorta ei saa haukkua hänen seksuaalisuuttaan loukkaavasti (esim. huoraksi tai homoksi) eikä ahdistella seksuaalisesti.
6. Nuorella on aina oikeus sanoa mielipiteensä kun hänen seksuaalisuuteensa liittyvistä asioista keskustellaan tai niistä päätetään.
7. Oikeus nauttia seksuaalisuudesta, olla turvassa, valita vapaasti haluaako avioitua tai pysyä naimattomana sekä oikeus perhesuunnitteluun.
8. Jokaisella nuorella tulee olla oikeus seksuaaliseen suuntautumisensa mukaiseen tyydyttävään seksuaalisuuteen ja sukupuolielämään, kunhan ei vahingoita eikä alisteta ketään toista.
9. Jokaisen täytyy saada rauhassa päättää itse haluaako olla seksuaalisesta aktiivinen vai ei.
10. Nuorella on oikeus osoittaa seksuaalista halukkuutta ja oikeus peräytyä ja kieltäytyä missä tahansa seksuaalisen tapahtuman vaiheessa.
11. Nuorella on oikeus saada riittävästi tietoa ja välineitä ehkäistäkseen suunnittemattomia raskauksia, oikeus ajoissa ja oikein tehtyyn raskauden keskeytykseen ja oikeus myös jatkaa raskauttaan ja saada tällöin kaikki tarpeellinen tuki.
12. Oikeus tietoon seksuaalisuudesta, ehkäisymenetelmistä, sukupuolitaudeista ja HIV:stä, ja omista oikeuksistaan.
13. Aikuisten tulee kertoa nuorille seksiin liittyvistä riskeistä sekä niistä menetelmistä, joilla riskejä voidaan välttää. Nuorelle tulee tarjota myös tieto seksuaalisuuden luonnollisuudesta ja keinoista, joilla seksuaalista tyydytystä, onnellisuutta ja tasapainoa voi turvallisesti kokea. Nuorille tarjotun tiedon tulee olla muodossa jonka he ymmärtävät.
14. Neuvontaa ja ehkäisyvälineitä sekä seksuaaliterveydenhoitoon tarkoitettuja lääkkeitä tulee olla nuorten saatavilla heille mahdollisissa paikoissa, mahdolliseen aikaan ja mahdollisella hinnalla.
15. Aikuisilla on velvollisuus tiedottaa nuorille heidän seksuaalisista oikeuksistaan, jotta he ymmärtävät vaatia niitä ja suojella itseään.
16. Oikeus suojella itseään ja tulla suojelluksi suunnittelelemattomilta raskauksilta, sukupuolitaudeilta ja HIV:ltä sekä seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Yhdenkään nuoren terveys ei saa vaarantua seksuaalisuuden vuoksi.
17. Ketään ei saa painostaa suojaamattomaan seksiin. Aikuisten on järjestettävä nuorille riittävästi neuvontaa ja tiedotettava siitä.
18. Aikuisten on määrätietoisesti taisteltava vastaan häiriintyneiden yksilöiden halua käyttää nuoria tai lapsia seksuaalisesti hyväkseen.
19. Oikeus seksuaaliterveydenhuoltoon, joka on luottamuksellista, korkeatasoista, ja johon nuorilla on varaa ja jota annetaan molemminpuolisella kunnioituksella. Nuorella on oikeus nopeasti saatavilla oleviin seksuaaliterveydenhuollon palve-

luihin, joissa heitä hoitavat nuoria kunnioittavat ja heidän kanssaan yhteistyöhön kykenevät aikuiset. Seksuaaliterveydenhuollon palvelujen tulee lähteä nuoren tarpeista, eikä sukuelinten tutkimus tai hoito koskaan saa olla kivulias tai loukkaava, vaan tarvittaessa on käytettävä riittävää kivunlievitystä. Palvelujen on oltava luottamuksellista, niin ettei kukaan ulkopuolinen saa tietoonsa nuoren käynnin syytä. Nuorille tarjotut seksuaaliterveydenhuollon palvelujen tulee olla alueellisesti ja laadullisesti tasa-arvoisia.

20. Oikeus osallistua ohjelmien suunnitteluun nuorille nuorten kanssa, ja oikeus vaikuttaa nuoria koskeviin päätöksiin. Nuorilla tulee olla todellinen mahdollisuus vaikuttaa heitä koskeviin suunnitelmiin ja päätöksiin seksuaali- ja lisääntymisterveysasioissa, sekä oikeus olla mukana suunnittelemassa nuorten seksuaaliterveyden palveluja. (Aaltonen 2012, 70–72; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.)

6 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää, miten 9.-luokkalaiset määrittelevät seksuaalisen häirinnän ja miten se heidän mielestään ilmenee. Pyrimme saamaan selville myös, millaista häirintää yläasteilla mahdollisesti tapahtuu ja miten häirintää voitaisiin oppilaiden mielestä ehkäistä, jotta kouluympäristö olisi oppimista tukevampi, viihtyisämpi ja turvallisempi.

Opinnäytetyömme tavoitteena on puolestaan se, että tutkimuksemme tuloksilla saataisiin rehtorit ja opettajat tietoisiksi nuorten näkemyksistä ja kokemuksista seksuaalisesta häirinnästä ja sen eri ilmenemismuodoista. Tämän tiedon avulla keskusteleminen asiasta nuoren kanssa on helpompaa ja opettajat pystyvät vaikuttamaan siihen paremmin. Lisäksi varhaisen seksuaalisen häirinnän tunnistaminen auttaa koulun työntekijöitä ja oppilaiden vanhempia kehittämään toimintamalleja häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja vähentämiseksi.

Henkilökohtaisina tavoitteinamme on lisäksi saada itsellemme lisää valmiuksia tunnistaa tulevassa työelämässämme seksuaalinen häirintä ja häirinnän kohteeksi joutuneen tuen tarve. Tutkimuksemme avulla opimme tulevaisuudessa toimimaan seksuaalisen häirinnän uhria auttavien tahojen kanssa, joita ovat muun muassa kriisiapu, nuorisopsykiatriin poliklinikka ja poliisi. Opinnäytetyömme antaa meille myös laajemmin valmiuksia toimia ammattimaisesti ihmisille arkojen asioiden läpikäymisessä.

Tutkimustehtäviksemme valitsimme seuraavat kysymykset:

1. Millaisena näet seksuaalisen häirinnän?
2. Millaiset tekijät altistavat seksuaaliselle häirinnälle?
3. Millaisin keinoin seksuaalista häirintää voitaisiin ehkäistä?

7 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyömme toteutimme laadullista tutkimusmenetelmää käyttäen. Koimme laadullisen menetelmän sopivan omaan tutkimukseemme parhaiten, koska halusimme saada aineistoomme pintaa syvempää tietoa.

7.1 Laadullinen tutkimusmenetelmä

Tutkimuksessamme käytämme laadullista eli kvalitatiivista tutkimusmenetelmää, joka on kuvausta ihmisten välisestä sosiaalisesta maailmasta: ihmisten kokemuksista, tulkinnoista, käsityksistä, motivaatioista tai ihmisten näkemyksistä. Sillä saadaan tietoa ihmisten erilaisista uskomuksista, asenteista ja käyttäytymisen muutoksista. Usein lähtökohtana laadulliselle tutkimukselle on se, että on havaittu jokin yhteiskunnallinen ongelma, jota tutkijat lähtevät ratkaisemaan laadullisin menetelmin. Käyttöalueiksi voidaan luokitella tutkimusalueita, joista ei tiedetä entuudestaan juuri mitään. Laadullinen menetelmä käy myös jo aiemmin tutkittuun alueeseen, jos asialle halutaan saada uusi näkökulma tai epäillä teori-an tai käsitteen merkitystä, tutkimustuloksia tai sitä, millä menetelmillä aiempi tutkimus on tehty. Laadullisen tutkimuksen yksi keskeinen merkitys onkin, että tutkimuksella saataisiin lisättyä ymmärrystä tutkimusilmiöstä. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 49–58.)

Vilkan (2005, 97–98) mukaan tutkimuksella voidaan olettaa saavutettavan sellaista tietoa, jota tutkittavat itse pitävät elämässään tärkeänä, kun tutkitaan ihmisten omia kokemuksia tai käsityksiä todellisuudesta. Tavoitteena laadulliselle tutkimukselle on, että tutkimuksen avulla ymmärrettäisiin osallistujien oma näkökulma; mikä heidän sanomansa on ja mitä se tarkoittaa laajemmassa merkityksessä (Kylmä & Juvakka 2007, 33). Tämä kuitenkin edellyttää, että tutkija osaa erottaa käsityksen ja kokemuksen määritelmän toisistaan, jotta hän voi asettaa tutkimuksellensa oikeanlaiset tavoitteet. Laadullisen tutkimuksen erityispiirre on, ettei laadullisella menetelmällä saavuteta tutkittavasta ilmiöstä totuutta, vaan sellaisia asioita, joita ei tavoiteta välittömässä kontaktissa toisiin ihmisiin. Tarkoituksena on syventää tietämystä tutkitusta ilmiöstä, koska maailmassa asiat eivät koskaan ole yksiselitteisiä. Kuitenkin on otettava huomioon, että laadullisessa tutkimuksessa yksikin poikkeus kumoo ennalta oletetun säännön ja tutkijan on mietittävä asiaa uudelleen. Tällaiset poikkeukset

aineistossa antavat viitteitä siitä, mistä jokin asia saattaisi johtua tai mikä tekee poikkeuksen aineistossa ymmärrettäväksi. (Alasuutari 2011, 39–43.)

Laadullisen tutkimuksen pääpiirteitä ovat sen joustavuus ja subjektiivisuus, tutkijan ja osallistujan suhteen läheisyys, rikkaus ja syvyys, teorian luominen, kokonaisvaltaisuus, luonnolliset aineistonkeruun kontekstit ja tulosten ainutlaatuisuus. Laadullisen menetelmän hyvänä puolena määrälliseen eli kvantitatiiviseen tutkimukseen verrattuna on se, että monia ilmiöitä ei voida mitata määrällisesti vaan niiden ymmärtämiseksi tarvitaan ihmisten omia kuvauksia. Laadulliselle tutkimukselle on olemassa useita eri metodeja, kuten sisälönanalyysi. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 49–58.)

Laadullisista menetelmistä johtuu, että osallistujien määrä on usein vähäinen, erityisesti jos verrataan osallistujien määrää määrällisessä tutkimuksessa käytettävien osallistujien määrään (Alasuutari 2011, 38). Yksi erityinen ominaispiirre laadulliselle tutkimukselle on lisäksi se, että sen teossa painotetaan luonnollisia olosuhteita. Itse aineisto kerätään avoimin menetelmin, joita ovat muun muassa erilaiset haastattelumuodot, kuten teemahaastattelu ja ryhmähaastattelu, tutkittavien havainnointi, jota on olemassa tarkkailevaa, osallistuvaa ja piilohavainnointia, ja kirjalliseen materiaaliin, kuten päiväkirjoihin, kirjeisiin, kirjoitelmiin ja kertomuksiin, perehtyminen. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 83–86, 93; Kylmä & Juvakka 2007, 45.)

Tutkimus itse ohjautuu erilaisten kysymysten avulla. Lähtökohtana on, että osallistujille esitetään aiheesta riippuen erilaisia mitä-, miksi- ja miten-kysymyksiä, joiden pohjalta aineisto rakentuu. (Metsämuuronen 2006, 118; Vilkkä 2006, 42.) Me valitsimme tutkimusmenetelmäksi kirjoitelman, jonka ajattelimme vastaavan parhaiten omiin tutkimustehtäviimme. Koimme, että kirjoitelmassa omia tuntejaan pystyi tuomaan parhaiten esille, kun osallistuminen tapahtuu nimettömänä, joten kynnys asioiden julkittuomiseen ei ole lainkaan niin suuri kuin esimerkiksi haastatteluissa. Kirjallisesta tuotoksesta koostuvassa aineistossa omista tunteistaan on helpompi kertoa intiimimmällä tavalla kuin esimerkiksi haastattelemalla, koska kirjoitetussa muodossa osallistujan ei tarvitse pelätä menettävänsä kasvojaan tutkijan ja muiden silmissä tai esittää pärjäävänsä vaikeuksista huolimatta (Saarikoski 2012, 61).

Laadullisella tutkimuksella pyritään siihen, että sen aineisto ja tulokset ovat tieteellisiä, laadukkaita, edustavia ja yleistettäviä. Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään tilastollisen yleistettävyyden sijaan teoreettiseen yleistettävyyteen ja aineiston laatuun. Otos valitaan yleensä sen mukaan, keillä ihmisillä on asiasta tietoa, mutta myös satunnaisesti valitut osallistujat voivat muodostaa otoksen. Osallistujien valinnan kriteerinä on kuitenkin, että aineiston saturaatio muodostuu; tietoa kootaan, kunnes uutta tietoa ei ole enää saatavilla tutkitusta ilmiöstä. Eskolan ja Suorannan (2005, 18) teoksessa tuodaan esille, että laadullisessa tutkimuksessa keskitytään usein vain pieneen määrään tutkittavia. Tämä mahdollistuu hyvin harkinnanvaraisella näytteellä; siinä tutkija tietoisesti valitsee tutkittavat tapahtumat, osallistujat tai osiot. Tiedonantajiksi valitaan sellaisia ihmisiä, joilla on tutkittavasta asiasta paljon tietoa tai kokemuksia. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 83–86.) Myös me valitsimme tutkimukseemme osallistujat harkinnanvaraisella näytteellä. Halusimme tietää juuri 9.-luokkalaisten näkemyksiä seksuaalisesta häirinnästä, jolloin tutkimuskohteenamme olivat 9.-luokkalaisten. Opinnäytetyömme prosessiin mukaan tullut koulu oli kiinnostunut osallistumaan tutkimukseemme, joten heidän 9.-luokkalaisten olivat tutkimuksemme kohteena. Koska tutkittavien määrä olisi ollut liian suuri, jos olisimme teettäneet kirjoitelman kaikille kyseisen yläkoulun 9.-luokkalaistilanteille, valitsimme heidän keskuudesta ainoastaan yhden luokan mukaan tutkimukseemme.

On päädytty siihen, että laadullisella tutkimuksella on sen luonteen ja tiedonintressin vuoksi kolme erilaista näkökulmaa, jolla se kohtaa tutkimuskohteen. Vilka (2005, 99–100) esittää niiden olevan konteksti, ilmiön intentio ja prosessi. Kun puhutaan kontekstista, tarkoitetaan, että tutkija tuo tutkimuksessaan esille millaisia yhteyksiä tutkittavalla ilmiöllä mahdollisesti on. Yhteys voi olla esimerkiksi sosiaalinen tai ammatillinen. Tutkijan on lisäksi tuotava tutkimuksessaan esille tutkimustilanne, jolla aineisto saatiin. Intentiolla taas pyritään siihen, että tutkija tietää tutkimustilanteesta niin paljon, että hän tietää tutkittavien itseilmaisusta ja tutkimukseen osallistumisesta. Tarkoitus on selvittää, yrittääkö tutkittava esimerkiksi vähätellä tai muunnella kertomiaan asioita, sillä se muuttaisi tutkittavan antamia merkityksiä. Prosessi taas kuvastaa sitä suhdetta, mikä tutkimusaikeilla ja tutkimusaineistolla on. Tutkijan työnsä saama aika määrittää sitä, miten syvällisesti hän ehtii käsitellä tutkimusaineistoaan. Pitkällä ajanjaksolla tutkija voi miettiä rauhassa tutkimusaineistoaan ja ehkä saada luotua laajempia merkityssuhteita tutkimusaineistonsa ilmiöiden välille kuin lyhyellä ajanjaksolla. Kuitenkaan prosessiin käytetyllä ajalla ei ole sanottavasti merkitystä tutkimuksen laadun kanssa, vaan suurempi merkitys on tutkijan taidoilla.

7.2 Toimintaympäristö ja kohderyhmä

Tutkimuksemme toteutimme yhdessä Kokkolassa sijaitsevassa yläkoulussa. Kyseisessä koulussa toimii ns. 4-jaksojärjestelmä, minkä ansiosta kaikissa opiskelujaksoissa on hajautettuna muun muassa liikuntaa, kuvaamataitoa, musiikkia, kotitaloutta, teknistä- ja tekstiilityötä sekä 8.-9.-luokkalaisille lisäksi opintojen ohjausta. Koulussa on muun muassa noudatettu KiVa Koulu –toimintaa, mikä tarkoittaa koulun olevan kiusaamisen vastainen. (Kokkolan kaupunki 2012.)

Opinnäytetyömme tutkimusosuuteen osallistuneet valitsimme harkinnanvaraisesti. Lukuvuoden 2012–2013 9.-luokkalaisista mukaan tutkimukseen valikoitui yksi luokka. Luokkaan kuului 18 oppilasta, joista 10 oli poikaa ja 8 tyttöä. Kaikki luokkaan kuuluneet oppilaat suostuivat tutkimukseemme, mutta osallistumispäivänä yksi tyttö oli joutunut olemaan poissa koulusta. Tutkimukseemme osallistui siis 17 oppilasta. Vastanneet olivat iältään 15–16-vuotiaita.

7.3 Aineiston kerääminen

Aineiston kerääminen tapahtui vuoden 2013 tammikuussa. Olimme ennen tätä saaneet luvan työllemme omalta ohjaavalta opettajaltamme Tuula Huhtalta, tutkimukseemme osallistuvan koulun rehtorilta ja Kokkolan sivistystyön johtaja Peter Johnsonilta. Ennen tutkimusaineiston koontia tutkijan on tutkimustehtäviensä ja tavoitteidensa pohjalta päätettävä, millä kriteerein hän tutkittavat valitsee (Vilka 2005, 127). Tutkimukseen saadut oppilaat valitsimme harkinnanvaraisella otannalla. Tuomi ja Sarajarvi (2006, 89) tuovat esille, että loppuviimein tutkija itse päättää, mitä hänen tutkimuksessaan harkinnanvaraisuus tarkoittaa ja millä perustein hän aineistonsa kerää. Kuitenkin tutkimusaineiston on oltava edustava, minkä vuoksi tutkija arvioi aineistonsa edustavuutta tutkimusongelmansa ja tavoitteidensa perusteella.

Perusjoukoksi kohdallamme muodostui kohteenamme olevan koulun kaikki 9.-luokkalaiset, joista valitsimme harkinnanvaraisesti yhden luokan osallistumaan tutkimukseemme. Koska rehtorin mukaan yhtä 9.-luokkaa ei kannattanut nimeltä mainitsemattomasta syystä valita tutkimukseen, valitsimme jäljelle jääneistä luokista yhden. Laadullises-

sa tutkimuksessa pyritään esimerkiksi kuvaamaan tiettyä ilmiötä tai ymmärtämään ihmisten toimintaa ja tärkeää tutkimukselle on, että henkilöt, joilta tietoa kerätään, tietävät tutkitavasta asiasta (Tuomi & Sarajärvi 2002, 87–88). Tämän vuoksi valitsimme tiedonantajaksi harkinnanvaraisesti yhden 9.-luokkalaista koostuvan luokan, koska tarkoituksemme oli selvittää juuri 9.-luokkalaisten tietämystä seksuaalisesta häirinnästä. Kun yksi luokka oli valittuna, kysyimme oppilaiden lisäksi oppilaiden vanhemmilta luvan heidän osallistumiseensa opinnäytetyömme tutkimukseen. Yläkoulun rehtori lähetti tekemämme saatekirjeen ja lupalapun oppilaiden vanhemmille heidän oman Internet-järjestelmän, WinhaWiivin, kautta. Saatekirjeessä kerroimme opinnäytetyöstämme: miksi teemme opinnäytetyömme tästä aiheesta, mitkä ovat tavoitteemme ja mitä pyrimme tuloksillamme saavuttamaan. Esille tuli myös oppilaiden osallistumisen täysi vapaaehtoisuus tutkimukseen. Vanhemmille annoimme aluksi viikon aikaa vastata lupapyyntöömme. Pidensimme kuitenkin myöhemmin vastausaikaa, jotta kaikilla olisi mahdollisuus antaa mielipiteensä. Saimme jokaisen oppilaan vanhemmalta myönteisen vastauksen.

Varsinaisen aineiston muodostimme oppilaiden tekemistä kirjoitelmista, mikä on yksi laadullisen tutkimuksen tutkimusmenetelmä. Tutkijan on kuitenkin mietittävä tarkkaan kirjoitelman sopivuutta aineiston keruumenetelmäksi, sillä kirjallisen materiaalin käyttäminen tutkimuksessa vaatii tutkijalta kriittisyyskykyä (Metsämuuronen 2006, 118). Siinä tutkimukseen osallistujat kirjoittavat rajatun aiheen mukaan ylös omia mielipiteitään ja ajatuksiaan. Osallistujille annetaan pienimuotoiset ohjeet, joiden avulla osallistuja kohdentaa tekstiään tutkittavaan aiheeseen, mutta jotka eivät rajoita osallistujan kirjoitelmaa ja näin vaikuta tutkimuksen luotettavuuteen. (Aaltonen 2006, 70–71.) Kirjoitelman aiheen rajasimme itse tutkimustehtävien pohjalta ottaen huomioon tutkittavien tietoisuutensa ja halunsa osallistua tutkimukseen.

Aineiston hankkimista ennen esitestasimme kirjoitelmamme viidellä henkilöllä nähdäksemme, ymmärretäänkö kirjoitelman ohjeistuksessa olevat kysymykset oikealla tavalla vai ovatko kysymyksemme monitulkintaisia. Halusimme myös varmistua siitä, että saisimme varmasti tutkimustehtävien kannalta oleellista tietoa oppilaitten kirjoitelmista. Esitestauksen avulla on myös mahdollista arvioida osallistumiseen kuluva aika. Esitestaukseen suositellaan otettavaksi mukaan 5-10 ihmistä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005, 23.) Esitestatuilta saamamme palautteen pohjalta teimme pieniä muutoksia ohjeistukseen, jol-

loin pystyimme olemaan entistä varmempia siitä, että saamme oikeanlaista tietoa tutkimukseen osallistuvilta.

Kirjoitelman kysymykset muotoilimme tavalla, jolla saisimme mahdollisimman kattavaa tietoa tutkimustehtäviemme kannalta. Kirjoitelmassa emme antaneet oppilaille valmista määritelmää seksuaalisesta häirinnästä, vaan halusimme nimenomaan saada tietoa siitä, miten oppilaat itse asian käsittävät ja mitä siihen sisällyttävät. Samoin ajattelevat Naylor, Cowie, Cossin, de Bettencourt ja Lemme (2006, 553–555), sillä heidän mukaan merkittävää tulosten kannalta on, ettei tutkimukseen osallistuville anneta minkäänlaista valmista määritelmää tutkittavasta asiasta, vaan osallistuja saa itse tuoda omia näkemyksiään asiaan.

Olimme tehneet jokaiselle oppilaalle valmiit saatekirjeet, joissa kerroimme tarkoituksistamme ja tavoitteistamme, ja annoimme kirjoitusohjeet kirjoitelman teolle. Olimme ohjeistaneet koulun rehtoria ja annoimme valmiit saatekirjeet ja kirjoitelmaohjeet hänelle. Kirjoitelma tehtiin äidinkielen tunnilla, jossa oppilaiden työskentelyä seurasi äidinkielen opettaja ja loppuvaiheessa myös rehtori. Oppilaille annettiin 45 minuuttia aikaa kirjoittamiseen, mutta jokainen oppilas oli tehnyt kirjoitelmansa 25 minuutin sisällä kirjoittamisen alkamisesta. Rehtori kuvasi tunnilla olleen hyvä ilmapiiri; oppilaat olivat etukäteen saaneet tietoa kyselystä tutkimuslupien kautta, joten he olivat tietoisia tulevasta. Kun oppilaat olivat saaneet kirjoitelman valmiiksi, vastauspaperit laitettiin suljettuun kirjekuoreen, eikä kukaan koulun henkilökunnasta nähnyt oppilaiden vastauksia. Suljetussa kirjekuoreessa olevat valmiit kirjoitelmat haimme samana päivänä koululta sisällönanalyysiä varten.

7.4 Aineiston analysointi

Oppilailta saamamme kirjoitelmat analysoimme sisällönanalyysin avulla. Tarkoituksena on, että tutkimuksella saavutettu aineisto saadaan tiivistettyyn muotoon, jolloin tutkittavaa ilmiötä voidaan kuvata lyhyesti (Janhonen & Nikkonen 2003, 23). Sisällönanalyysin tavoitteena on, että aineiston avulla saataisiin tuotettua joko uutta tietoa tai sitten vahvistettua jo ennestään olevaa tietoa (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105–110). Olennaista on, että aineistosta saadaan erotettua samanlaisuudet ja erilaisuudet (Janhonen & Nikkonen 2003, 23). Aloitimme oman analysoinnin lukemalla oppilaiden kirjoitelmat useampaan kertaan, jotta saisimme selkeän kokonaiskuvan oppilaiden vastausten sisällöstä. Keskustelimme

kirjoitelmista ja haimme kirjoitelmista vastauksia tutkimustehtäviimme. Keskeistä sisällönanalyysissä on, ettei tutkimuksen tekijän tarvitse analysoida koko aineistoa. Sen sijaan hänen on kyettävä tarkastelemaan aineistoa rakentamiensa tutkimustehtävien ja tutkimuksen tarkoituksen pohjalta ja valittava sen perusteella aineistosta esille tärkeitä väittämiä. Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, jonka tavoitteena on, että tutkija saa tutkittavasta kohteesta tiivistettyä tietoa ja hän voi kuvata dokumenttiansa sisältöä sanallisesti menettämättä kuitenkaan sen sisältämää informaatiota. Tarkoituksena nimenomaan on, että informaatioarvo lisääntyy, sillä tutkittavasta kohteesta hankittu tieto on hajanaista mutta tutkijan työn avulla siitä saadaan yhtenäistä tietoa. (Kylmä & Juvakka 2007, 112–113; Tuomi & Sarajärvi 2002, 105–110.)

Syrjäläisen (1994, 90) mukaan sisällönanalyysi voidaan jakaa seitsemään eri vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa tutkija ”herkistyy”, joka edellyttää, että tutkija tuntee oman aineistonsa täydellisesti sekä osaa muodostaa omasta työstään keskeisimmät käsitteet teoriakirjallisuuden avulla. Toisessa vaiheessa tapahtuu niin kutsuttu ajattelutyö, jolloin tutkija sisäistää oman aineistonsa. Kolmannessa vaiheessa aineistoa aletaan ensin purkaa osiin ja yhdistellä samaa tarkoittavia asioita. Tällainen asioiden pelkistäminen eli redusointi tarkoittaa, että tutkija poistaa aineistosta kaiken turhan ja epäoleellisen, jolloin jäljelle jää pelkkä tutkimukselle olennainen asia. Pelkistämässä merkityksellistä on etsiä tutkimusaineistosta sellaisia ilmauksia eli analyysiyksiköitä, jotka vastaavat tutkimustehtävän kysymyksiin. Analyysiyksikkönä voi olla esimerkiksi sana tai lause. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110–115.) Neljännessä vaiheessa käsitteet täsmennetään koskemaan tutkimustehtävää eli käsitteitä aletaan karkeasti luokitella. Tätä sanotaan klusteroinniksi, jolloin aineistosta etsitään samankaltaisuutta kuvaavat käsitteet ja nämä yhdistetään luokaksi ja aineiston ryhmitelyssä pelkistetyt ilmaukset ryhmitellään suurempiin luokkiin. Aineisto pyritään saamaan tiivistettyyn muotoon tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmien pohjalta. (Kylmä & Juvakka 2007, 112–113.)

Neljäs ja viides vaihe menee osittain päällekkäin, sillä teoreettisten käsitteiden luomista eli abstrahointia tapahtuu jo klusteroinnin yhteydessä; klusteroinnissa saaduista luokista muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Abstrahoinnilla saaduista käsitteistä tutkija saa vastauksen tutkimustehtäväänsä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110–115.) Viidennessä vaiheessa todetaan lisäksi mahdolliset aineistossa esille tulevat poikkeukset ja lasketaan ilmiöiden esiintyvyyksiä. Tämä mahdollisesti aiheuttaa luokittelun uudistamista. Pelkistetyimmil-

lään käytettynä ilmiöiden esiintymistiheyden laskemista voidaan hyödyntää aineiston käsittelyssä laskemalla kuinka usein tietyt sanat ja ilmaisut aineistossa esiintyvät (Alasuutari 2011, 33). Laskimme montako kertaa erilaiset tutkimustehtäviimme liittyvät asiat mainittiin oppilaiden kirjoitelmissa ja saimme näin osviittaa siitä, kuinka yleisenä oppilaat pitivät jonkin asian esiintyvyyttä seksuaalisessa häirinnässä. Kuudennessa vaiheessa valmiita luokkia tarkastellaan vielä perin pohjin aineiston avulla ja varmistutaan, että mikään ei ole ristiriidassa keskenään. Seitsemännessä ja viimeisessä vaiheessa tutkija tekee johtopäätöksensä ja tulkintansa aineistosta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 119.)

Tämän sisällönanalyysillä saadun yhtenäisen tiedon avulla voidaan tehdä luotettavia johtopäätöksiä tutkitusta ilmiöstä. Tutkija itse on sisällönanalyysia tehdessä merkittävässä roolissa, sillä aineiston käsittely perustuu tutkijan päättelykykyyn ja siihen, miten hän sitä tulkitsee. Sisällönanalyysi on apukeino, jolla tutkija tekee kerätystä aineistosta johtopäätöksensä. Sisällönanalyysi jakautuu kahteen muotoon, joita ovat aineistolähtöinen eli induktiivinen ja teorialähtöinen eli deduktiivinen sisällönanalyysi. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105–110.) Opinnäytetyössämme käytimme induktiivista eli aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Induktiivisessa sisällönanalyysissä tutkimuksen aineistoa käsitellään siten, että tutkimuksen tekijä pyrkii luokittelemaan aineiston merkityksellisiä sanoja ja niistä rakentuvia ilmauksia (Kylmä & Juvakka 2007, 112–113).

Induktiivista lähestymistapaa käytetään erityisesti, kun halutaan muodostaa teoriaa aiheesta, josta tietoa on vähän, joka on hajanaista tai johon kaivataan erilaista näkökantaa. Teorian muodostaminen lähtee yksittäisistä havainnoista; päättely etenee konkreettisesta aineistosta sen käsitteelliseen kuvaamiseen (Janhonen & Nikkonen 2003, 24). Muuttujat tunnistetaan prosessin edetessä ja niitä käytetään teorian perustana (Field & Morse 1985, 18). Jotta induktiivisen tutkimuksen laadullisuus toteutuisi, tutkimukseen osallistuvilla ei esimerkiksi anneta valmiita vastausvaihtoehtoja, vaan osallistuja saa tuottaa vastauksen täysin itsenäisesti. (Lauri & Kyngäs 2005, 61–62.)

Teimme aluksi kirjoitelmien pohjalta sisällönanalyysikaaviot paperille, jolla meidän oli helppo nähdä tutkimuksen kannalta oleellinen asia konkreettisesti edessämme. Muokkailimme kaavioita useampaan otteeseen, jotta saimme kirjoitelmista esille nousseet käsitteet ja luokat tarkoittamaan varmasti sitä, mitä tutkimustehtävillämme haimme. Tämän jälkeen teimme kaaviomme tietokoneelle ja vielä silloinkin teimme muutoksia käsitteisiin ja luok-

kiin. Käsitteet eli kaavioissamme alakategoriat saimme yhdistelemällä oppilaitten kirjoitelmissa kerrottuja samanlaisia ilmauksia ja muodostamalla niille yhteisen nimen eli analyysiyksikön. Yläkategorioiksi suuremmiksi luokiksi saimme yhdistelemällä samankaltaiset alakategoriat toisiinsa, jolloin yhteiseksi tekijäksi saimme yhdistävän luokan. Sisällyksenalyysikaaviot teimme jokaisesta tutkimustehtävästä. (kts. liitteet 2/1, 2/2, 2/3.)

Mitä enemmän tulkinnassa on käytetty aineistoon liittyviä vihjeitä, sitä paremmin voidaan luottaa lopputuloksen olevan oikea eikä vain yksi monista eri vaihtoehdoista. Jos samaan ratkaisuun on päädytty monesta eri syystä, ratkaisu on todennäköisesti oikea. Kuitenkin on muistettava, että täydellistä varmuutta ei voi koskaan saavuttaa, kun kyseessä on tieteellinen tutkimus. (Alasuutari 2011, 44–48.)

8 OPINNÄYTETYÖN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Tehdessämme opinnäytetyötämme meille oli tärkeää ottaa huomioon, että työn teko on luotettavaa ja eettisesti hyväksyttävää. Tahdoimme ottaa hyvin huomioon työelämävastavamme mielipiteet, jotta työmme palvelisi myös heitä mahdollisimman paljon.

8.1 Luotettavuus

Laadullista tutkimusta tekevien tulee tehdä arviointia ja pohtia mahdollisia ongelmakohtia epäluotettavuuden ehkäisemiseksi. Luotettavuudella laadullisessa tutkimuksessa tarkoitetaan, että aineisto on riittävän monipuolinen ja selvä, aineistoa on hankittu riittävän syvästi ja käsitteiden käyttö on ollut täsmällistä. Tutkijoiden omien havaintokykyjen täytyy olla riittävän hyvät, jotta aineiston analysointi toteutuu parhaalla mahdollisella tavalla luotettavasti. Yksi tärkeä luotettavuuden kriteeri on, että tutkijat ovat tietoisia omista ennakkoletuksistaan tutkittavaa ilmiötä kohtaan, mutta pyrkivät etenemään tutkimuksessaan niin, etteivät ennakkoletukset ohjaa tutkimuksen suuntaa ja tuloksia. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 159–166.) Tutkimus on luotettava, kun tutkimuskohde ja tulkittu materiaali sopivat yhteen eikä tutkijan tekemiin tulkintoihin ole vaikuttaneet epäolennaiset asiat (Vilka 2005, 158).

Luotettavuus lähtee tutkimuksen alkaessa siitä, että tutkijoilla on riittävän selkeästi esitetynä tutkimuksen tarkoitus. Aineistonkeruussa käytettävät menetelmät ovat tutkittavaan ilmiöön sopivia, dokumentointi on täsmällistä ja tutkijat perustelevat, miksi juuri kyseinen menetelmä sopii tutkittavaan ilmiöön. Tietyn otoksen valintaan on hyvät perusteet ja otos sopii hyvin tutkittavaan aiheeseen. Analysointivaiheessa prosessointi on perusteltua ja selkeää, jotta tutkimuksen ulkopuolinen ymmärtää tutkimuksen tarkoituksen, tavoitteet ja tutkimuksella saavutetut tulokset. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 159–166.)

Tulosten luotettavuudessa on tärkeää, että tutkijat huomioivat tutkittavan ilmiön kontekstin ja sen merkityksen tutkimuksen analysointiin ja tuloksiin. Aineiston perusteella tehdyt johtopäätökset noudattavat aineistoa ja rakentuvat loogisella tavalla; aineistoa on käytetty tulosten tulkinnan tukena, jolloin tutkimuksessa tuodaan esille, miten tulkinta johti kyseiseen

tulokseen. Tämän esille tuomisessa Herkama (2012, 180) ehdottaakin tutkijalle tätä tuomaan tulososiossaan esille tutkimuksen aineistositaatteja. Niiden avulla lukija pystyy paremmin arvioimaan, onko tutkija tehnyt aineistosta oikeanlaisia tulkintoja ja ovatko siitä tehdyt johtopäätökset oikeita. Tutkimuksen luotettavuutta määrittää myös tutkijan tekemä raportti omasta tutkimuksestaan. Tutkijan on selitettävä lukijalle oman tuotoksensa joka vaihe aineiston keräämisestä analysointiin ja tuloksiin. Eskolan ja Suorannan (2005, 210–213) mukaan luotettavuus tutkimuksessa on, että tutkijan käsitteellistäminen on yhdenmukainen tutkittavien käsitysten kanssa. Tutkimuksen luotettavuus näkyy myös arvioitaessa, sopiiko tutkimus ja sen tulokset kuvaamaan todellisuutta. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 159–166.)

Laadullinen tutkimus ei ole siis merkityksellinen, jos se ei ole luotettava. Kylmän ja Juvakan (2007, 127–129) teoksessa esitetään, että luotettavuutta tutkimukselle tuo sen uskottavuus, vahvistettavuus, refleksiivisyys ja siirrettävyys. Uskottavuus tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, että tutkimus itsessään ja sen osoittamat tulokset ovat uskottavia. Tämä tarkoittaa, että tutkimuksen tekijät ovat varmoja siitä, että tutkimukseen osallistuvat ovat ymmärtäneet tutkittavan aiheen samalla tavalla kuin he, jotta voidaan varmuudella tutkia täysin samaa asiaa. Naylorin, Cowien, Cossin, de Bettencourtin ja Lemmen (2006, 553–555) mukaan tärkeää lisäksi on, ettei tutkimukseen osallistuvilla anneta kuitenkaan minkäänlaista valmista määritelmää tutkittavasta asiasta, vaan osallistujat saa itse tuoda omia näkemyksiään asiaan.

Tutkimuksen vahvistettavuus edellyttää myös sitä, että tutkimusprosessi on kirjattu niin ymmärrettävällä tavalla, että toinen tutkija ymmärtää prosessin kulkua. Tarkoituksena on, että eri tutkijat tekevät samaa tarkoittavia tulkintoja samoista aineistoista. Käytännössä ajatus on kuitenkin vaikea toteuttaa, sillä ihmiset tekevät erilaisia tulkintoja asioista. Hirsjärvi ja Hurme (2010, 189–190) toteavat, että tutkijan on kyettävä raportissaan tuomaan esille perustelunsa menettelytavoistaan, mutta siitäkin huolimatta toinen tutkija voi päätyä erilaiseen lopputulokseen ilman, että tutkimusta voisi pitää epäluotettavana. Tätä he perustelevat sillä, että tutkijat voivat päätyä erilaisiin tuloksiin heidän erilaisen teoreettisen perehtyneisyytensä ja esiymmärryksensä vuoksi. Luotettavuutta kuitenkin tähdentää se, että toinen tutkija kykenee samoilla tulkintasäännöillä löytämään samat tulokset tutkimuksesta kuin alkuperäinenkin tutkija. (Kylmä & Juvakka 2007, 127–129.)

Reflektiivisyys toteutuu tutkimuksessa silloin, kun tutkija itse tunnistaa omat lähtökohtansa ja niiden vaikutuksen tutkimukseen, sekä osaa tuoda ne oikealla tavalla esille tuloksissa, jotta ulkopuolinen lukija voi ymmärtää niiden vaikuttavuuden. Luotettavuuteen vaikuttaa myös, kuinka siirrettäviä tutkimuksen tulokset ovat. Tällä haetaan sitä, että luotettavan tutkimuksen tulokset tulee voida siirtää muihin vastaavanlaisiin tilanteisiin. Kylmä ja Juvakka (2007, 127) toteavat kuitenkin teoksessaan, että laadullisen tutkimuksen luotettavuutta on tarkasteltava aina sen omista lähtökohdista käsin (Kylmä & Juvakka 2007, 127–130).

Arvioitaessa laadullista tutkimusta ei arvioinnissa voida erottaa toisistaan tutkimuksen toteuttamista ja tutkimuksen luotettavuutta, sillä tutkija itse on tärkein luotettavuuden mittari. Tutkimuksen luotettavuus on suoraan verrannollinen siihen, kuinka luotettavalla ja rehellisellä tavalla tutkija aineistoaan työstää. Työn tekoon vaikuttavat tutkijan työssään tekemien tekojen lisäksi ne valinnat ja ratkaisut, jolla hän tulkintojaan vie eteenpäin. (Eskola & Suoranta 2005, 210–212; Herkama 2012, 179.) Koska tutkijan on mietittävä jokaisen valintansa kohdalla tutkimuksensa luotettavuutta, tutkija tekee luotettavuuden arviointia koko ajan läpi oman tutkimuksensa. Lisäksi tutkijan on pystyttävä perustelemaan omat valintansa; mitä valinnat olivat ja miten hän niihin päätyi, olivatko ne tarkoituksenmukaisia ja toimivia tavoitteiden kannalta. (Vilkkä 2005, 158–159.)

Tutkimuksen laadullisuutta arvioitaessa on myös pohdittava sisällönanalyysin onnistuvuutta. Tärkeää on, että tutkija onnistuu pelkistämään aineistonsa sillä tavalla, että tulokset kuvaavat mahdollisimman tarkasti tutkittavaa ilmiötä. Usein luokittelun suorittaakin useampi henkilö, jolloin tulosten johtopäätöksiä voidaan paremmin avioida. (Janhonen & Nikkonen 2003, 36–37.)

8.2 Eettisyys

Tutkimuksen eettisyyden toteutuminen lähtee liikkeelle siitä, onko tutkimusaihe eettisesti hyväksyttävä. Tutkimuksessa on tuotava esille se, kenen ehdoilla tutkimusaiheeseen on päädytty ja ylipäätään miksi tutkimukseen ruvetaan. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 126.) Aiheen lisäksi tutkijan on aina kiinnitettävä huomiota kirjoitustyyliinsä, sillä julkaistun tutkimuksen ilmaisutyyli ei saa olla ketään loukkaava tai halventava, oli tutkimuksen aihe

mikä hyvänsä (Vilkkä 2006, 113). Tutkimuksen on kokonaisuudessaan oltava hyvän tieteellisen käytännön mukainen, jolloin tieteellisyyden sääntöjä noudatetaan (Tuomi & Sarajärvi 2002, 130).

Laadullista tutkimusta tekevien tulee luotettavuuteen vaikuttavien tekijöiden lisäksi huomioida tutkimuksen eettiset periaatteet. Eettisyydellä tarkoitetaan laadullisessa tutkimuksessa sitä, että tutkijat ovat sitoutuneet käsittelemään tutkittavaa ilmiötä niin, että huomioivat koko tutkimusprosessin ajan tutkittavien itsemääräämisoikeudet, pitävät yllä oikeudenmukaisuutta ja huolehtivat tutkittavien anonymiteetistä. Tutkijan ehdottomaan periaatteen kuuluu kunnioittaa osallistujien yksityisyyttä noudattamalla vaitiololupausta ja salassapitovelvollisuutta. Tutkimuksessa tutkittavien itsemääräämisoikeus näkyy muun muassa siinä, että tutkimukseen osallistuminen on aina vapaaehtoista ja siitä on mahdollisuus kieltäytyä. Tästä syystä on tärkeää korostaa sitä, että kenelläkään ei ole velvollisuutta osallistua tutkimukseen vaan osallistuminen on aidosti vapaaehtoista eikä osallistumista palkita. Tutkimuksen vapaaehtoisuutta tulisi korostaa erityisesti silloin, kun tutkimukseen osallistuminen tapahtuu koulupäivänä. Tällöin nimittäin nuori voi ajatella osallistumisen kuuluvan osaksi koulutyötä, jolloin vapaaehtoisuuden korostaminen on erityisen tärkeää. (Herkama 2012 180–182; Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 171–185.)

Tutkittavilla on oikeus saada tietoa ennen tutkimukseen osallistumista siitä, mitä tutkimuksessa tutkitaan, mikä on hänen roolinsa tutkimuksessa, miten aineistoa säilytetään, miten se julkaistaan ja mitä mahdollisia hyötyjä tai haittoja tutkimuksesta on, jotta hän osaa antaa tutkimukseen osallistumisestaan tietoisin suostumuksen. Tämä suostumus olisi hyvä saada kirjallisena, sillä henkilötietolaki sisältää rangaistusmahdollisuuden, jos henkilötietosuoja rikotaan. (Kylmä & Juvakka 2007; Henkilötietolaki 523/1999.) Tutkittavilla on edellä mainittujen asioiden lisäksi myös oikeus esittää tarkentavia lisäkysymyksiä, kieltäytyä antamasta omia tietojaan tai tarvittaessa keskeyttää tutkimus, jos hän kokee sen tarpeelliseksi. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 171–185.) Herkama (2012, 183) varautui omassa tutkimuksessaan siihen, että tutkimusaihe herättää tutkittavissa pohdintaa ja keskustelun tarvetta ja mahdollisti tutkimukseen osallistuville jonkun, jonka puoleen kääntyä, jos tutkimusaihe jäisi jollain tavalla vaivaamaan.

Tutkimuksessa oikeudenmukaisuus tapahtuu, kun tutkittavat henkilöt ovat tasa-arvoisia keskenään. Perustuslain (11.6.1999/731) 2. luvun mukaan tutkimusta tehtäessä on kunnioi-

tettava tutkimukseen osallistuvien yhdenvertaisuutta. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että tutkijat kunnioittavat eri kulttuureista tulevien uskomuksia, tapoja ja tottumuksia eikä ketään aseteta eri asemaan sukupuolen, iän tai mielipiteen takia. Kaikki mahdolliset tutkittavat on otettava huomioon, myös ne, jotka saattavat olla tyytymättömiä, tai joilla on ehdotuksia asian tai toiminnan parantamiseksi. Tämä on erityisen tärkeää muistaa silloin, kun otos ei ole satunnainen. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 171–185.)

Tutkimustietoja ei saa anonyymiyden vuoksi luovuttaa kenellekään tutkimusprosessin ulkopuoliselle. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimusaineisto tulee säilyttää lukkojen takana ja esimerkiksi tietokoneessa salasanalla lukittuna. Tutkijalla on lupa kirjoittaa tutkimukseensa vain sellaisista asioista, joista on tutkimuskohteen kanssa etukäteen sovittu. Tämä lupaus käsittää myös sen, että tutkija on sitoutunut käsittelemään ja säilyttämään tutkimusaineistoa sillä tavalla, kuin tutkittavien kanssa on erikseen asiasta sovittu. Lupauksia ei saa koskaan mennä rikkomaan. Anonyymiys tarkoittaa myös sitä, että yksittäistä henkilöä ei voida tunnistaa tutkimustuloksista. Erityisesti osallistuvan nimi, syntymäaika, osoite, ikä, ammattinimike ja asuinpaikka ovat laissa tarkoitettuja tietoja, jotka tulee turvata. Tämä edellyttää sitä, että tutkijat, joiden aineisto on esimerkiksi pieni kuvaavat tutkittavien taustatiedot keskiarvoina, ei vaihteluväleinä. (Herkama 2012, 181; Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 171–185; Kylmä & Juvakka 2007, 137–160; Tuomi & Sarajärvi 2002, 126; Vilka 2006, 113–115.)

Näiden lisäksi erityisesti laadullista tutkimusta tekevien on selvitettävä, saako organisaation nimeä tai esimerkiksi tutkittavien osastoa mainita tutkimusraportissa ja olisiko murrekieliset sanonnat syytä kääntää yleiskielelle, ettei ketään voida tunnistaa. Silti haastattelutilanteiden sanoma on pyrittävä saattamaan mahdollisimman muuttumattomana kirjoitettuun muotoon, jotta todellisuus säilyisi mahdollisimman yhdenmukaisena kirjoitetun tekstin kanssa. Tutkijan tärkeä tehtävä onkin kunnioittaa tutkittavien ihmisarvoa tutkimustaan tehdessä. (Herkama 2012, 181; Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 171–185 ; Kylmä & Juvakka 2007, 137–160; Vilka 2006, 115.)

Kaiken kaikkiaan tutkijoiden tulee ottaa huomioon myös erityisen tarkoin tutkittavat, jotka kuuluvat haavoittuvien ryhmään. Tällaisia tutkittavia ovat esimerkiksi lapset, mielenterveysongelmaiset, fyysisesti kehitysvammaiset, kuolevat ja dementoituneet, jotka eivät pysty itse välttämättä antamaan tietoista suostumusta tutkimukseen osallistumisesta, joiden

autonomia on heikko, tai jotka altistuvat tutkimuksen mahdollisille sivuvaikutuksille herkemmin. Tällöin tulee pohtia miten esimerkiksi lapsilta voidaan saada tietoinen suostumus tutkimukseen. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 171–185.) Suomessa 15-vuotiaiden lasten on mahdollista antaa tietoinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta, mutta sitä nuoremmilta tarvitaan vanhemman tai holhoojan suostumus. Vanhemmaksi määritellään lapsen huolto- ja tapaamisoikeuslain (361/1983) mukaan lapsen vanhempi tai henkilö, jolle lapsen huolto on uskottu. Myös Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2009) tekemässä suunnitelmassa on ehdotettu, että 15 vuotta täyttäneet saisivat itse päättää mahdollisesta osallistumisestaan tutkimukseen.

Laadullista tutkimusta tehtäessä tutkimuksen tulokset vaikuttavat eettisiin ratkaisuihin ja eettiset päätökset tutkijan tekemiin ratkaisuihin. On olemassa neljä tieteen perusnormia, jotka määrittävät tutkimuksen eettisyyttä. Ensimmäisenä kriteerinä on universalismi, jolla tarkoitetaan, että tutkija kykenee perustelemaan ja toteuttamaan tutkimuksensa antamatta oman persoonan vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. Toisena kriteerinä on ”kommunismi” eli tutkimuksella saavutettu tieteellinen tieto on julkista omaisuutta. Kolmantena on puolueettomuus; tutkija ei anna henkilökohtaisten arvojen vaikuttaa tutkimustuloksiin eikä tavoittele henkilökohtaista voittoa tutkimuksen saralta. Viimeisenä kriteerinä on organisoitu skeptis eli järjestelmällinen kritiikki, jolloin tutkija osaa itse kritisoida omaa työskentelyään ja siten saavuttaa mahdollisimman luotettavia tuloksia. (Tuomi & Sarajarvi 2002, 122–124.) Edellä mainittuihin kriteereihin on sittemmin lisätty Haaparannan ja Niiniluodon (1991) toimesta tutkijoita velvoittava normi; tutkijan on työssään käytettävä tieteellisiä menetelmiä ja perusteltava kaikki raportoimansa asiat tieteellisten päättelyn sääntöjen mukaan.

9 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

Kirjoitelman ohjeistuksessa kysyimme oppilailta, olivatko he kokeneet seksuaalista häirintää kartoittaaksemme, kirjoittavatko he vastauksensa perustuen kokemuksiinsa vai omiin käsityksiin asiasta. Tahdoimme myös tietää, ovatko seksuaalista häirintää mahdollisesti kokeneet tyttöjä vai poikia. Tutkimukseen osallistui 17 oppilasta ja ainoastaan yksi miespuolinen oppilas kertoi kokeneensa seksuaalista häirintää. Voimme siis olettaa tutkimuksellamme saatujen tietojen perustuvan pääasiallisesti oppilaiden omiin käsityksiin seksuaalisesta häirinnästä, ei niinkään heidän kokemuksiinsa.

9.1 Seksuaalisen häirinnän ilmenemismuodot

9.-luokkalaisten kirjoitelmista saimme kattavan käsityksen siitä, mitä tuon ikäiset pitävät seksuaalisena häirintänä. Monen vastauksesta kävi ilmi myös, miten seksuaalisen häirinnän ikään kuin mielletään kuuluvan koulunkäyntiin. Häirintään usein alistutaan eikä asialle yritetäkään tehdä mitään. Tutkimuskysymykseemme ”Millaisena näet seksuaalisen häirinnän?” saimme pääteemoiksi sanallisen, psykologisen tai emotionaalisen, eleisiin perustuvan ja fyysisen häirinnän (LIITE 2/1). Suurin osa oppilaista mielsi **sanallisen häirinnän** kuuluvan ehdottomana osana seksuaaliseen häirintään, sillä useimmat kertoivat kirjoitelmissaan toisen **nimittelystä** ja haukkumisesta. Erityisinä haukkumaniminä kirjoitelmista nousi esille homo, huora ja lesbo.

Yleisimmin ainakin koulumaailmassa häirintä ilmenee mielestäni ihmisten haukkumisena.

Minun mielestä seksuaalista häirintää ovat homoksi, lesboksi, huoraksi -- haukkuminen.

Suurin osa oppilaista tekee tietämättään seksuaalista häirintää toisia kohtaan esim. vain homottelemalla toista huvikseen tai kutsumalla toista huoraksi ym.

Seksuaaliseen häirintään muutama vastannut mielsi myös kuuluvan toisen kehoon liittyvää naljailua ja nimittelyä. Tätä pidettiin vakavampana sanallisen häirinnän muotona, koska

toisen kehoon liittyvässä nimittelyssä mennään henkilökohtaisuuksiin, toisin kuin homotellussa ja huorittelussa.

Minun mielestä seksuaalista häirintää ovat - - myöskin laihaksi tai lihavaksi haukkuminen.

Pienempi osa, jokseenkin paljon vakavampi häirintä on sitä osittain tiedostettua, eli toisen seksuaalisuuden haukkumista ja syrjimistä ulkonäköön, olemukseen ja mielipiteen perusteella.

Osa vastanneista mielsi nimittelyn olevan vähäpätöistä eikä juuri lainkaan häirinnäksi luokiteltava asia, vaikka sitä tapahtuukin koulussa koko ajan. Nimittelyn ajateltiin olevan ikään kuin hauskaa ajanvietettä ja vitsailua, josta kenenkään ei tulisi loukkaantua.

En ole koskaan törmännyt minkäänlaiseen vakavampaan ahdisteluun suhteellisen viatonta nimittelyä lukuunottamatta.

Se on usein vain läppää --.

Etenkään homottelua ja huorittelua ei pidetty sellaisena toimintana, johon tulisi puuttua, koska siihen liittyvä kiusaaminen ei välttämättä perustunut toisen kehollisuuteen eikä persoonaan, vaan sitä saatettiin huutaa toisille ikään kuin tehostesanana. Kohteessa olevassa ei välttämättä tarvinnut olla mitään ”vikaa”, vaan toista saatettiin haukkua ihan yhtäkkisestä mielijohdeesta.

Homoksi tai lesboksi haukunnan kohteessa ei välttämättä ole mitään ulkoista syytä, miksi tätä haukutaan.

Yhtäkkiä joku saattaa vaan käytävällä huutaa ”homo” ja mennä kimppuun.

Yksi vastanneista mielsi nimittelyn olevan niin juurtunutta koulumaailmaan, ettei sen esiintymistä saisi vähennettyä millään keinoin.

...ei homottelua saa loppumaan.

Nimittelyn lisäksi oppilaiden vastauksista nousi esille **toisten puheiden vääristeleminen**. Usein tämä nousee esiin koulumaailmassa ilkeilynä, kun toisen sanoja aletaan tahallisesti vääristellä ja muuttamaan niiden merkityksiä aiheuttaen sanojalle häpeää ja nolostumista.

Myöskin jos puhuu jotain, ja joku toinen alkaa sanoistasi selittää muille jotain kaksimielistä on seksuaalista häirintää.

Toisena suurena osa-alueena seksuaaliseen häirintään nähtiin kuuluvan **fyysinen häirintä**. Oppilaat mielsivät sen usein paljon vakavammaksi häirinnäksi, mitä ei koulumaailmassa yleensä tapahdu. Kuitenkin vastauksista nousi sellaisiakin häirinnän muotoja esille, joita osa oli tavannut omassa koulussaan. Luvattoman **koskettelun** määriteltiin kuuluvan fyysisen häirinnän piiriin, sillä ilman lupaa tapahtuva koskettelu rikkoo toisen kehon loukkamattomuutta.

...fyysisesti toisen koskettelu ilman toisen lupaa.

Kähmiminen ja kouriminen ovat myöskin seksuaalista häirintää.

Toisen **ahdistelu** fyysisesti luokiteltiin kuuluvan seksuaalisen häirintään. Ahdistelu tuotiin kirjoitelmissa esiin sellaisena asiana, joka rikkoo toisen yksityisyyttä; Sen nähtiin aiheuttavan kohteelle negatiivisia tunteita ja pahimmassa tapauksessa aiheuttaa uhrin mielenterveydelle todellista haittaa.

Seksuaalinen häirintä on ihmistä ja persoonaa vahingoittavaa joko fyysistä tai henkistä häiriköintiä. Se voi olla – päällekyvää fyysistä (esim. ahdistelu), pahimmassa tapauksessa voi mennä jo täysin kontrolloimattomaksi ja vahingoittaa ihmisen lopullisesti.

...häirintä/ahdistelu voi toisen osapuolen mielestä olla jo sitä (seksuaalista häirintää) ja tuntua/vaikuttaa epämiellyttävälle vaikka toisen mielestä ei sitä olisi/tarkottaisi.

Vakavimmiksi seksuaalisen häirinnän muodoiksi muutama oppilas luokitteli **toisen pakottamisen seksuaalisiin toimiin** ja erityisesti **raiskauksen**.

Mielestäni seksuaalista häirintää on jos joku ihminen painostaa seksuaalisiin tai muihin sellaisiin asioihin tai tekemisiin jota ei itse häirinnän kohde halua tehdä.

Raiskaus voi olla myös seksuaalista häirintää.

Muutaman oppilaan vastauksista nousi esille myös seksuaalisen häirinnän psykologis-emotionaalinen puoli. **Psykologiseen tai emotionaaliseen häirinnän** kategoriaan luokittelimme kuuluvan **syrjinnän**, koska oppilaiden kirjoitelmissa syrjiminä nousi esille toisen henkilökohtaisten ominaisuuksien vuoksi tapahtuvana kiusaamisena, joka täten vahingoittaa uhrin itsetuntoa ja aiheuttaa mielipahaa.

Seksuaalinen häirintä voi esiintyä – syrjimisenä tai monella muulla eri tavalla. Syrjimisen kohteena voi olla kuka tahansa.

Yksi vastaajista kertoi kirjoitelmissaan **vainoamisesta** ja siitä, ettei toista jätetä rauhaan, vaikka toinen ei toisen läsnäoloa kaipaisikaan. Tällaista toisen käyttämistä pidettiin asiana, joka vaikeuttaa sosiaalista elämää ja voi aiheuttaa uhrille jatkuvaa pelkoa ja ahdistusta.

Seksuaalinen häirintä voi myös olla ns. ”vainoamista” ja ettei jätä toista rauhaan vaikka toinen on jo sanonut ei.

Oppilaiden kirjoitelmista nousi esille myös **vihjailu**, jonka luokittelimme kuuluvan **eleisiin perustuvaan häirintään**. Vastanneen kirjoitelmissa ei ollut kuitenkaan erikseen määritellyt, millä keinoin vihjailu ilmenee sosiaalisessa vuorovaikutuksessa.

9.2 Seksuaaliselle häirinnälle altistavat tekijät

Oppilailla oli paljon erilaisia mielipiteitä siitä, mitkä eri tekijät aiheuttavat sen, että seksuaalista häirintää ilmenee. Tutkimuskysymykseemme ”Millaiset tekijät altistavat seksuaaliselle häirinnälle?” saimme yhdistäväksi luokaksi yksilölliset tekijät ja sosiaalinen ympäristö, jotka jakaantuivat neljään yläkategoriaan; **kohteeksi joutuneen piirteisiin, tekijän piirteisiin, kouluun ja vapaa-aikaan** (LIITE 2/2). Suurin osa vastanneista kertoi kirjoit-

telmissaan piirteistä, jotka kuuluivat seksuaalisen häirinnän uhrille ja jotka heidän mielestään olivat niitä tekijöitä, jotka altistivat heidät häirinnälle. Vastausten perusteella seksuaalinen häirintä johtuu siis useimmiten jostain kohteena olevan piirteestä.

Suurin osa tutkimukseen osallistuneista oli sitä mieltä, että seksuaalinen häirintä johtuu uhrin **erilaisuudesta**. Erilaisuutta määriteltiin eri tavalla eri vastauksissa, mutta jokaisessa vastauksessa tuli esille se, että seksuaalisen häirinnän kohteena oleva on jollain tapaa poikkeava kuin valtaväestö. Tämä ikään kuin ”oikeutti” toiset ahdistelemaan erilaista yksilöä. Kirjoitelmissa erilaisuus ilmeni usein erilaisena pukeutumisenä, käyttäytymisenä tai ulkonäkönä. Eräässä vastauksessa annettiin ymmärtää, että kohteena olevan erilainen seksuaalinen suuntautuminen on häirinnän syynä.

Monesti erilaiset ihmiset joutuvat tällaisen nimittelyn kohteeksi.

Kuka tahansa → erilainen ulkonäkö, puhetapa, vaatetus, käyttäytyminen.

Erilainen **käyttäytyminen** herätti usean mielestä huomiota ja oli altistava tekijä seksuaaliselle häirinnälle. Vastausten perusteella oli kuitenkin vaikea määritellä, millainen käyttäytyminen tarkalleen ottaen kiinnittää huomiota, sillä kirjoitelmista nousi esille sekä se, että jollain tavalla valtaväestöstä poikkeava käyttäytyminen on altistava tekijä, mutta myöskin täysin hiljainen oleskelu voi aiheuttaa sen, että toista aletaan häiriköimään. Varsinainen vastaus siihen, millaista tällainen ”erilainen käyttäytyminen” on, jäi oppilailta saamatta.

Koulussa tosin yleensä homo ja –huoritellaan sellaisia ihmisiä jotka – käyttäytyvät eri tavalla kuin muut.

...myös - - hiljaisiin kohdistuu joka on mielestäni kauheaa.

Oppilaiden vastauksista nousi esille myös **pukeutumisen** erilaisuus altistavana tekijänä. Yksi oppilas oli tarkentanut vastaustaan ja korosti erityisesti paljastavan vaatetuksen olevan se syy, miksi ihmistä häiritään seksuaalisesti. Vastanneen kirjoitelma antoi ymmärtää, että on täysin odotettavaa, että paljastavia vaatteita käyttävää ihmistä ahdistellaan, koska se vetää seksuaalisessa mielessä puoleensa vastakkaista sukupuolta.

Paljastavat vaatteet altistavat seksuaaliselle häirinnälle, koska se vetää miehiä puoleensa.

Pukeutuminen – voi edistää kohteeksi joutumista.

...herkiten seksuaaliselle häirinnälle alttiita ovat erilaisilla pukeutuvat...

Nuoruus käsitettiin kuuluvaksi seksuaaliseen häirintään. Moni mielsi, että kuka tahansa voi joutua seksuaalisen häirinnän kohteeksi, mutta ikävuosien vähäisyys tuotiin kuitenkin monessa vastauksessa esille. Nuoren ihmisen ja erityisesti juuri tyttöjen ajateltiin joutuvan seksuaalisen häirinnän kohteeksi todennäköisemmin kuin vanhemman ihmisen ja etenkin miehen. Kuitenkaan määrittelyä ”nuorelle” ei kenenkään vastauksesta saatu, joten vastaus-ten perusteella ei voida tehdä tulkintoja siihen, minkä ikäiset tarkalleen ottaen joutuvat seksuaalisen häirinnän kohteeksi oppilaiden mielestä.

Yleensä se on nuorempi ihminen/ lapsi. Käsitelmäni mukaan tytöt joutuvat kohteeksi useimmin.

...häirintää kohtaavat eniten nuoret tytöt.

Osa ajatteli **fyysisen kehityksen** olevan syynä sille, miksi joitain ihmisiä ahdisteltiin. Sekä liian varhaisen fyysisen kehityksen kuin myös muita hitaamman kehittymisen sanottiin olevan tekijä, miksi heitä kohtaan saatettiin ajatella seksuaalisen häirinnän kohdistuvan. Kehittymättömyys oli seikka, joka kiinnitti muiden huomion ja saattoi olla laukaisevana tekijänä nimittelylle. Toisessa ääripäässä kehittymisen mukana tulleet muodot saattoivat altistaa erityisesti tytöt seksuaaliselle häirinnälle, sillä naiselliset muodot usein herättävät vastakkaisen sukupuolen huomion ja mahdollisuuden seksuaaliseen häirintään.

Miehellä/naisella olevat muodot ja niiden näkyvyys..

...herkiten seksuaaliselle häirinnälle alttiita ovat – he, joiden fyysinen kehitys on normaalia hitaampaa tai nopeampaa.

Kuten aiempaan tutkimuskysymykseemme saimme yhdeksi seksuaalisen häirinnän muodoksi nimittelyn toisen ulkonäön perusteella. **Yli- ja alipainoisuus** miellettiin seksuaalista

häirintää aiheuttavaksi tekijäksi. Asia pohjautuu ihmisen erilaisuuteen; toisia lihavimmat tai laihemmat erottuvat joukosta, jolloin toiset saavat siitä ”syyn” kiusata toista.

Häirinnän kohteeksi monesti joutuvat pojat/tytöt jotka ovat lihavia /laihoja.

Alkoholin vaikutuksen alaisena oleminen koettiin myös tekijäksi, jolloin häirintää on mahdollista kohdistaa päihtyneenä olevaan. Yksi kirjoitelman tehneistä toi esille, että jos ihminen on kovin päihtyneessä tilassa, hän on helppo kohde seksuaaliselle häirinnälle. Etenkin seksuaalisen häirinnän vakavin muoto, raiskaus, yhdistyi alkoholin vaikutuksen alaisena olemiseen. Vastauksessa tuotiin esille nimenomaan kohteena olevan humalutila, eikä seksuaalista häirintää tekevän päihtyneisyys.

...raiskauksia tapahtuu jos on alkoholin vaikutuksen alaisena.

Toiseksi yläkategoriaksi vastauksista saatiin seksuaalista häirintää **tekevän piirteet. Häiritsijän persoonallisuuden ja omien tietojen** kerrottiin olevan syynä sille, miksi joku ahdistelee toisia. Häiriköijällä arveltiin olevan joko ongelmia itsensä kanssa, minkä vuoksi he pyrkivät vaikeuttamaan myös muiden elämää, ja heidän arveltiin olevan tietämättömiä uhrilleen aiheuttamasta mielipahasta. Häiriköijästä itsestään peräisin olevan häirinnän ajateltiin olevan sellaista, ettei uhri itse siihen kyennyt vaikuttamaan, koska häirinnän syy ei ollut hänessä itsessään vaan häirinnän aiheuttajassa.

...haukkujalla voi olla huono itsetunto tai jokin ongelma joka altistaa tällaiselle ikävälle teolle.

Tietämättömyyden, enkä siis oikein osaa sanoa miten uhri voi siihen itse vaikuttaa.

Kolmanneksi yläkategoriaksi vastauksista saimme **koulun**. Oppilaat mielsivät koulun tilojen olevan se tekijä, miksi seksuaalista häirintää ylipäättään tapahtuu. Perusteluja asialle oppilaat eivät antaneet. Kuitenkin koulu on juuri se paikka, missä kaikki edellä mainitut seksuaaliselle häirinnälle altistavat tekijät yhdistyvät. Koulussa oppilasväestö on samaa

ikäluokkaa ja saman porukan kanssa ollaan yhdessä useampi vuosi. Nuoruudessa kuulumisen ”massaan” on tärkeää ja erilaisuus tuomitaan. Koulussa seksuaalinen häirintä vaikuttaisi olevan helppoa, sillä siellä kaikki oppilaiden kertomat altistavat tekijät ovat toisten nähtävillä koko ajan.

Yhtäkkiä joku saattaa huutaa käytävällä ’homo’ ja mennä kimppuun.

...koulussa sitä tapahtuu ehkä helpoiten...

...eniten kouluaihana..

Liikuntatunnilla, käytävässä, luokassa ja missä tahansa muussa yleisessä tilassa.

Viimeisimmäksi yläkategoriaksi saimme **vapaa-ajan**, mikä altistaa seksuaaliselle häirinnälle. Vapaa-ajalta nousi kolme alakategoriaa: **kaveriporukka**, **harrastukset** ja **myöhäisen vuorokaudenaika**. Kaveriporukan ajateltiin olevan häiritsijän kavereita, ei uhrin. Yhden vastaajan mielestä kaveriporukat hakevat itselleen jotain, millä pitää hauskaa ja puheenaiheeksi tällöin saattaa nousta toisten erilaisuus. Toisten hauskanpito siis loukkaa muita.

Kiusaaminen voi johtua myös kaveripiiristä.

...kun isot kaveriporukat pitävät hauskaa ja haluavat ottaa jonkun hauskan puheenaiheen, ja tällöin on helppo tarttua toisten erilaisuuteen.

Harrastusten vaikutusta seksuaaliseen häirintään ei kerrottu. Asian suhteen ei voida varmuudella sanoa mitään yksiselitteistä vastausta, ainoastaan arvauksia.

Kiusaaminen voi johtua myös – harrastuksista.

Myöhäisen vuorokaudenajan sanottiin olevan otollista aikaa seksuaaliselle häirinnälle ja etenkin raiskatuksi tuleminen oli mahdollista. Myöhäisen vuorokaudenaikaakaan ei erityisemmin vastauksissa perusteltu.

Samoin yö aikaan on vaarallista liikkua syrjäkujilla, ja vaara on tulla raiskattuksi.

...yksin iltakävelyllä..

9.3 Seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisy

Aiempien saamiemme tulosten perusteella voidaan sanoa, että kouluissa tarvitaan ehdottomasti keinoja, joilla puuttua seksuaaliseen häirintään, sekä sitä ennaltaehkäisevästi että sitä vähentävästi. Kirjoitelmien perusteella osa oppilaista on ikään kuin alistunut siihen, että seksuaalinen häirintä kuuluu heidän elämäänsä. Vaikka ainoastaan yksi oppilas oli itse kokenut seksuaalista häirintää, vastauksista ilmeni silti, että häirintää näkyy koulumaailmassa joka päivä. Tämän vuoksi onkin tärkeää, että vastuulliset aikuiset ottavat käyttöön toimenpiteitä, joilla asiaan saadaan muutos.

Viimeiseen tutkimuskysymykseemme ”Millaisin keinoin seksuaalista häirintää voitaisiin ehkäistä?” saimme kattavan määrän erilaisia ehdotuksia. Vastausten perusteella saimme yläkategorioiksi **koulussa tehtävät toimenpiteet** ja **vanhempiin liittyvät toimenpiteet** (LIITE 2/3). Saimme myös yhdeltä oppilaalta vastauksen, **ettei häirintä ole lainkaan ehkäistävissä**. Tästä kerromme lisää tämän luvun lopussa.

Koulussa tehtäviä toimenpiteitä oli paljon, joilla oppilaitten mielestä voitaisiin vaikuttaa seksuaalisen häirinnän ehkäisemiseen. Koska oppilaiden mielestä suurin osa häirinnästä tapahtuu juuri kouluaikana, myös suurin merkitys on toimilla, jotka voidaan kohdistaa kouluaikaan. Useampi piti tärkeänä koulun velvollisuutena, että koulun tulisi **valistaa oppilaitaan** ja kertoa sekä seksuaalisesta häirinnästä että sen seurauksista. Yksi oppilas perusteli seksuaalisen häirinnän johtuvan juuri ihmisten tietämättömyydestä seksuaalisen häirinnän kohdalla, jolloin seksuaalista häirintää saatetaan tehdä tietämättä varsinaisesti, mitä oikeastaan tehdään. Koulujen olisi hyvä tuoda asiaa enemmän esille ja valistaa oppilaitaan asian suhteen.

...valistamalla nuoria pukeutumisesta, ulkona liikkumisesta, vieraista ihmisistä, porukoista joita kaupungilla liikkuu ja muutenkin seksuaalisesta häirinnästä ja siitä avautumisesta, jos sitä on tapahtunut, jotta nuoret ymmärtäisivät enemmän ´vaaroja´ ja osaisivat toimia oikein ja liikkua turvallisesti.

...lapsia ja nuoria ei valisteta tarpeeksi tästä asiasta.

Suurin osa oppilaista tekee tietämättään seksuaalista häirintää toisia kohtaan esim. vain homottelemalla toista huvikseen tai kutsumalla toista huoraksi ym.

Myös terveydenhoitajalla koettiin olevan tärkeä rooli seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyssä. Myös **terveydenhoitajalta** kaivattiin apua **oppilaiden valistamiseen**, muun muassa hygienian ylläpidosta ja ruokavalion tärkeydestä. Terveydenhoitajan roolin kaivattiin olevan enemmän käytännönläheisempi ja arkipäivän asioissa auttavampi.

...terveydenhoitaja voisi kannustaa enemmän 'likaisia' nuoria käymään suihkussa, pitämään hygieniastaan huolta ja ruokavalion tärkeydestä.

Rangaistusta pidettiin yhtenä seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisymenetelmänä. Erään oppilaan kirjoitelmassa asia tuotiin esille perustelemalla se siten, että kukaan ei pidä siitä, että joutuu miettimään jälkikäteen mitä tuli tehneeksi. Teon jälkiseuraukset siis ehkäisivät seksuaalisen häirinnän määrää.

Rankaisemalla/antamalla sanktioo, koska kukaan ei tykkää jos joutuu miettiä mitä on tehnyt.

Teemapäiviä pidettiin myös mieluisana ja tehokkaana vaihtoehtona häirinnän ennaltaehkäisyssä. Niiden tavoitteena on kulloisenkin teeman mukaan tiedottaa oppilaita kyseessä olevasta aiheesta ja opettaa oppilaille tavanomaisesta opiskelutavasta poiketen, miten heidän olisi hyvä toimia ja käyttäytyä.

...koulussa on hyvä kun on sellaisia päiviä niin kuin 'puhu kauniisti' tai vastaavia, joissa yritetään opettaa puhumaan nätimmin.

Ennaltaehkäisykeinona pidettiin myös **opetusohjelmaa**, johon seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisy sisällytettäisiin. Vastanneen mukaan sellainen opetusohjelma olisi hyvä, jossa painotettaisiin seksuaalisen häirinnän vääryyttä ja annettaisiin esimerkkejä tosielämän seksuaalisesta häirinnästä.

...hyvä opetusohjelma, jossa kerrotaan, että se on väärin, kerrotaan miksi, ja annetaan esimerkkejä tosielämän yhteydestä.

Yhden oppilaan kirjoitelmasta nousi esille **kyselyjen** teettäminen oppilaille. Vastauksesta ei ilmennyt, millaisia kyselyjä hän tarkoitti.

...tekemällä kyselyjä...

Erään oppilaan kirjoitelmassa kerrottiin, että koulussa olisi tärkeää, että koulun henkilökunta seurailisi oppilaiden sosiaalista vuorovaikutusta kouluaikana. Tällainen **oppilaiden koulunkäynnin tarkkailu** tulisi olla osa jokaista koulua ja opettajien tulisi olla tietoisia mahdollisista häirintätapauksista. Häirintää kohtaavat oppilaat eivät aina yritä hakea apua ongelmiinsa, vaikka he sitä kaipaisivatkin, ja siksi aikuisten tarkkaavaisuus olisi tärkeää ongelmien minimoimiseksi.

...häirinnän kohde ei välttämättä hae apua tai suostu tunnistamaan ongelmaa todelliseksi. Tämä vaatii valppautta ympäröiviltä ihmisiltä.

...seuraamalla tilannetta kouluaikana.

Yksi tärkein seksuaalisen häirinnän ehkäisymenetelmä on **häiriötilanteisiin puuttuminen**. Opettajien tulisi puuttua mahdollisiin nimittelyihin ja muihin vastaaviin tilanteisiin, jotta oppilaat tietäisivät sen olevan väärin.

Opettajat ja muut voisivat puuttua nimittelyyn ja muihin haukkumistilanteisiin.

Vanhempiin liittyvissä toimenpiteissä tuotiin esille, että koulun tulisi **ottaa vanhempiin yhteyttä**, jos häirintätilanteita tulee esiin. Sekä kiusaajan että kiusatun, heidän vanhempiensa ja opettajien tulisi keskenään keskustella asiasta ja sopia, miten asia ratkaistaan ja tarvitaanko asian suhteen otettavaksi käyttöön toimenpiteitä. Tällöin myös vanhemmat tietävät asiasta ja voivat keskustella asiasta lapsensa kanssa.

Koulun tulisi ottaa kohteeksi joutuneen henkilön ja häiritsijän vanhempiin yhteyttä ja heidän pitäisi keskenään puhua ja sopia yhdessä tarvittavista toimenpiteistä (jos niitä tarvitaan).

Vanhempien tulisi oppilaiden mielestä myös kiinnittää enemmän huomiota oman **lapsensa kasvatukseen ja ohjaukseen**.

Vanhemmat voisivat myös huolehtia miten lapsensa pukeutuu ja peseytyy.

Yksi vastanneista oli sitä mieltä, **ettei häirintä ole ehkäistävässä**. Hän toi vastauksessaan esille, ettei nimittelyyn kyetä vaikuttamaan millään keinoin.

Mielestäni sitä ei voi ehkäistä, ei homottelua saa loppumaan.

Yksi vastanneista oli sitä mieltä, ettei heidän koulussaan ilmennyt seksuaalista häirintää eikä sen vuoksi minkäänlaisia erityisiä keinoja tarvinnut ottaa käyttöön. Osa ei myöskään osannut nimetä keinoja, miten seksuaaliseen häirintään voisi vaikuttaa.

Mielestäni ainakaan meidän koulussa ei tarvitse puuttua seksuaaliseen häirintään koska sellaista en ainakaan minä ole huomannut.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimusten tulokset osoittivat, että oppilaitten käsitykset seksuaalisesta häirinnästä ovat osittain samankaltaisia, osittain toisistaan paljonkin eroavia. Tulosten perusteella suurin osa oppilaista ajattelee sanallisen ja fyysisen häirinnän kuuluvan seksuaaliseen häirintään, mutta pieni määrä osallistujia huomioi myös häirinnän psykologis-emotionaalisen ja eleisiin perustuvan puolen. Suurinta eroavaisuutta oppilaitten kesken tuli seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyssä. Kysymykseen liittyvät vastaukset poikkesivat kovasti toisistaan, eikä oppilailla voida sanoa olevan yhtenevää käsitystä siitä, kuinka seksuaalista häirintää tulisi ennaltaehkäistä. Seksuaalinen häirintä on kuitenkin jokaisen omiin tulkintoihin perustuva prosessi, jonka kokeminen on täysin yksilöstä riippuvaa.

Halusimme selvittää ennen varsinaisten tulosten käsittelyä, olivatko oppilaat itse kokeneet seksuaalista häirintää. Tämän vuoksi liitimme kirjoitelman ohjeistukseen rastituskohdan, johon oppilas joko rastitti ”kyllä” tai ”ei” sen mukaan onko heillä omakohtaisia kokemuksia seksuaalisesta häirinnästä. Ainoastaan yksi poika kertoi kokeneensa seksuaalista häirintää, mitä emme osanneet odottaa. Oletimme useamman kokeneen seksuaalista häirintää ja erityisesti tyttöjen olevan häirinnän kohteena. Tulosten perusteella kuitenkin seksuaalista häirintää tapahtuu koulumaailmassa jokapäiväisesti. Voimme olettaa, että tutkimukseen osallistuneet oppilaat yhtä poikaa lukuun ottamatta eivät itse ole olleet seksuaalisen häirinnän uhrina, mutta ovat olleet todistamassa sen tapahtumista.

Tutkimuksemme alussa oletimme kaikilla tutkimukseemme osallistuvilla olevan jonkinlainen käsitys siitä, mitä seksuaalisen häirinnän määritelmä pitää sisällään. Tämän vuoksi emme lainkaan määritelleet seksuaalisen häirinnän käsitettä saatekirjeessä emmekä kirjoitelman ohjeistuksessa, koska halusimme saada luotettavaa tietoa oppilaiden omista käsityksistä. Yllätyimmekin hieman siitä, että kaksi osallistunutta oppilasta kertoi, ettei tiennyt, mitä seksuaalinen häirintä tarkoittaa. Tämä herätti meissä ajatuksia siitä, että koulun seksuaalikasvatustunneilla olisi aihetta käydä asiaa läpi laajemminkin, kuten myös oppilaiden kirjoitelmissa tuli esille. Hanna Vilkkakin (2010) toteaa, kouluissa olisi tärkeä käydä läpi seksuaalilainsäädäntöä ja seksuaalioikeuksia, sukupuolimoraalia ja eettisiä kysymyksiä seksuaalisuuteen liittyen, jotta seksuaalisesta häirinnästä tulisi nuorille todellisuutta ja he ymmärtäisivät sen olevan väärin.

Siihen, mitä seksuaalinen häirintä on, odotimme saavamme runsaasti vastauksia nimittelystä, ja näin myös kävi. 17 oppilaasta 14 oli sitä mieltä, että nimittely lukeutuu seksuaalisen häirinnän piiriin ja että sitä tapahtuu muun muassa koulussa todella paljon. Erityisesti juuri homottelun ja huorittelun odotimme nousevan vastauksista esille. Tämän kaltaisessa nimittelyssä mielenkiintoista on se, että se ei pohjautu erityisemmin mihinkään uhrin ominaisuuteen tai piirteeseen, vaan sitä saatetaan käyttää kenestä hyvänsä. Sitä voidaan käyttää sekä haukkumasanana että niin kutsuttuna tehostesanana, jolloin sen negatiivinen merkitys muuttuukin nuorten mielissä positiiviseksi.

Toiseksi eniten oppilaat mainitsivat kirjoitelmissaan koskettelun, joka kuuluu fyysisen häirinnän piiriin. Kokonaisvaltaisesti katsottuna eniten vastauksista nousi esille juuri sanallinen ja fyysinen häirintä. Yksittäisistä tapauksista kuitenkin koostui psykologisesti emotionaalinen ja eleisiin perustuva häirintä kategoriat, joista olimme positiivisesti yllättyneitä. Se, että oppilaiden vastauksista nousi esille näin kattavasti erilaisia seksuaalisen häirinnän muotoja osoittaa sen, että he ovat osallisena maailmassa, jossa tapahtuu seksuaalista häirintää, jolle tulee tehdä jotain.

Oppilaiden kirjoitelmista nousi esille, että he pitivät uhrin ominaisuuksia suurimpana tekijänä sille, miksi seksuaalista häirintää tapahtuu. Odotetusti tämän ikäisiltä nuorilta vastaukset koostuivat suurimmaksi osaksi uhrin erilaisuudesta. Massasta erottuvaan ihmiseen on helppo kiinnittää huomiota ja täten ottaa hänet silmätikuksi. Erilaisesta arvomaailmasta ja identiteetistä rangaistaan koulumaailmassa kiusaamisella ja häirinnällä. Kiusatuksi tulleen itsetunto kärsii kolauksen ja voi mennä kauas aikuisuuteen, ennen kuin yksilö toipuu siitä.

Vastauksista nousi esille myös seksuaalista häirintää tekevän piirteet, jotka aiheuttavat häirinnän. Se, että seksuaalinen häirintä ei välttämättä johdu mistään uhrin ominaisuudesta vaan itse tekijästä, osoittaa mielestämme oppilailta suurta viisautta. Kirjoitelmista nousi esille tekijän tietämättömyys siitä, että hänen teoillaan olisi jotenkin negatiivista vaikutusta uhriin. Teorian pohjalta voimme sanoa, että seksuaalinen häirintä ei koskaan ilmene ilman seurauksia, ja häirintää tekevienkin tietoisuuteen tulisi tämä tieto saattaa. Tässä korostuu taas koulun seksuaalikasvatuksen tärkeys.

Seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyyn emme oikein tienneet, mitä vastaajilta odottaa. Toivoimme oppilailla olevan mielipiteitä siitä, miten häirinnän vähenemiseen voitaisiin vaikuttaa ja niin heillä olikin. Oppilaiden kirjoitelmista nousi esille kymmenen eri keinoa vaikuttaa seksuaaliseen häirintään: oppilaiden valistaminen (lähinnä opettajien tekemä), terveydenhoitajan antama valistus, rangaistukset, teemapäivät, opetusohjelmat, kyselyt, oppilaiden koulunkäynnin tarkkailu, häiriötilanteisiin puuttuminen, yhteydenotto vanhempiin ja lapsen kasvatus ja ohjaus. Suurin osa keinoista on koulussa tehtäviä toimenpiteitä, joihin juuri opettajat ja terveydenhoitaja voivat vaikuttaa.

Ainoastaan yksi oppilas koko osallistujamäärästä oli sitä mieltä, ettei seksuaalinen häirintä ole lainkaan ehkäistävissä. Emme tiedä, mikä tämän ajatuksen takana on, koska vastannut ei perustellut argumenttiaan. Joka tapauksessa on kovin surullista, että nuori ihminen ajattelee, ettei häiriköijiiä saada vastuuseen teoistaan. Tällaista alistumista kohtaloonsa ei pitäisi ilmetä, varsinkaan kouluissa.

Aineistomme perusteella suurin osa oppilaista osasi määritellä seksuaalisen häirinnän melko kapeasti. Seksuaalisen häirinnän käsite on laaja ja siihen liittyvien oikeuksien ja vastuiden määrä yhtä mittava. Oppilaat toivat esille seksuaalisen häirinnän esiintyvyyttä koulussa eikä sitä voi ohittaa välinpitämättömästi. Nuorten viettämä aika kouluissa on runsas, ja oppivelvollisuuden vuoksi he ovat, lainataksemme Sunnarin, Kangasvuon, Heikkisen ja Kuorikosken (2003) käyttämää ilmausta, kirjaimellisesti ”ansassa” häiriköijiensä kanssa. Tuloksilla voimme osoittaa kouluille, miten luovuttaneita oppilaat ovat seksuaalisen häirinnän kanssa. Osan mielestä asialle ei voi tehdä mitään. Aineistosta saimme kuitenkin esille hyviä keinoja, joilla häirintään voidaan vaikuttaa. Enää tarvitaan vain se taho, joka ottaa keinot käyttöönsä.

11 POHDINTA

Opinnäytetyömme työstäminen herätti meissä paljon ajatuksia, joita olemme koonneet tähän lukuun. Oma ammatillisuuden oppiminen seksuaalisen häirinnän saralta tapahtui ikään kuin huomaamattamme, ja aihe opetti meille, kuinka herkkään ja arkaan aiheeseen tulee suhtautua ja kuinka asiaa käsitellä. Tulevana terveydenhoitajana ei voi koskaan olla liian oppinut, ja olemme iloisia, että myös tämä osa-alue tuli meille tutuksi.

11.1 Tutkimuksen tulokset

Opinnäytetyömme tulosten kautta saimme tietää, miten 15-vuotiaat ymmärtävät käsitteen seksuaalinen häirintä ja miten he siihen suhtautuvat. Osa vastaajista suhtautui aiheeseen välinpitämättömästi; siihen ei voi vaikuttaa ja sitä tapahtuu aina ja kaikkialla. Osa taas olisi halunnut asiassa tapahtuvan muutosta ja heillä oli ehdotuksia kuinka seksuaalista häirintää voisi vähentää kouluissa. Kysymykseen ”Millaisin keinoin koulun opettajat, rehtori, terveydenhoitaja ja oppilaiden vanhemmat voisivat ehkäistä seksuaalista häirintää?” yksi osallistujista oli vastannut, ettei häirintä ole ehkäistävissä. Tämä herätti meissä ajatuksia siitä, onko häirintä joidenkin oppilaiden kohdalla niin auttamatonta, että he ovat jo epätoivoissaan luopuneet toivosta. Eivätkö koulun opettajat ole kyenneet tai edes huomanneet puuttua asiaan? Vai eikö henkilökunnan teoilla ole merkitystä häirinnän vähentämisessä?

Sanallinen nimittely oli vastauksissa yleisin seksuaalisen häirinnän muoto, jota ilmeni tutkimuksessa koulussa. Sanallinen nimittely on häirinnän muodoista yksi haastavin ilmenemis-muoto, mutta myös yksi eniten ihmistä satuttava muoto. Henkinen häirintä on usein se, jonka ihminen muistaa vielä vuosien päästäkin, ja siksi olisi hyvä saada otettua kouluissa käyttöön keinoja, joilla häirintää saataisiin vähenemään. Kuten yksi osallistuneista oppilaista kirjoitti, seksuaalinen häirintä saattaa johtua tekijän tietämättömyydestä. Voi toki olla, ettei tekijä tajua loukkaavansa toista teoillaan. Voiko olla mahdollista, ettei tekijä ymmärrä käytöksensä olevan toiselle osapuolelle epämiellyttävää ja ei-toivottua? Kuten Interactiven (2001) tutkimuksessa tuli ilmi, tekijä ei usein tajua käytöksensä loukkaavuutta tai hän voi ajatella, ettei hänen tekonsa ole mitenkään merkittävä.

Oppilaat kertoivat koulun tilojen olevan yksi seksuaaliselle häirinnälle altistava tekijä. Koska emme saaneet asialle perusteluja, tutkimuksen tekijöinä teimme kuitenkin yhteenve-toa tulosten seksuaaliselle häirinnälle altistavista tekijöistä. Koulun voidaan sanoa olevan juuri se paikka, missä kaikki seksuaaliselle häirinnälle altistavat tekijät yhdistyvät. Koulus-sa oppilasväestö on samaa ikäluokkaa ja saman porukan kanssa ollaan yhdessä useampi vuosi. Nuoruudessa kuuluminen ”massaan” on tärkeää, ja erilaisuus tuomitaan. Koulussa seksuaalinen häirintä vaikuttaisi olevan helppoa, sillä siellä kaikki oppilaiden kertomat altistavat tekijät ovat helposti toisten nähtävillä koko ajan.

Myöskään harrastusten vaikutusta seksuaaliseen häirintään ei kerrottu. Voisiko saman lajin parissa olevat pitää samalla hauskaa muiden erilaisuudella? Tai voiko harrastuslaji olla niin häpeää aiheuttava, että toiset saavat siitä syyn alkaa pilkata toista? Asian suhteen ei voida varmuudella sanoa mitään yksiselitteistä vastausta, ainoastaan arvauksia.

Suomen tasa-arvobarometrin (2012) ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton mukaan seksuaalisen häirinnän määrä on kasvussa. Tasa-arvobarometrin mukaan seksuaalista häirintää tapahtuu kaikissa ikäluokissa, eikä ainoastaan nuorten kohdalla. Tämä ei ole mikään ihme ottaen huomioon, että tämä sukupolvi kasvaa ja jatkaa tapojaan tulevissa työpaikoissa. Kouluissa seksuaalisen häirinnän on todettu olevan jo koulukiusaamisen tasolla ja usein nämä kaksi käsitettä ilmenevätkin samassa yhteydessä. Jos seksuaalisen häirinnän määrän kasvu jatkuu samassa linjassa kuin tähänkin asti, voidaan vain miettiä, voiko Suomen yhä sanoa olevan tasa-arvokysymyksissä yksi maailman edistyneimmistä maista.

11.2 Luotettavuuden toteutuminen tutkimuksessa

Halusimme saada selville, kuinka juuri 9.-luokkalaiset käsittävät seksuaalisen häirinnän, joten kohderyhmänämme olivat kaikki Kokkolan 9.-luokkalaiset. Kohteeksi rajautuivat tutkimukseemme osallistuneen koulun 9.-luokkalaiset, koska kyseinen koulu oli kiinnostu-nut tutkimuksestamme ja halukas toimimaan yhteistyötahonamme. Tutkimusprosessin al-kuvaiheessa kävimme läpi useita erilaisia tutkimusmenetelmiä, mutta päädyimme kirjoi-telmaan sen vuoksi, että koimme sen sopivan parhaiten nuorille tarkoitettuun ja melko ar-kaluontoisen aiheen sisältävään tutkimukseen.

Tutkijan on hyvä kyetä perustelemaan käyttämänsä menetelmä (Kankkunen & Julkunen 2009, 159–166). Koimme, että kirjoittelussa oppilaat pystyivät tuomaan parhaiten esille omia tuntejaan, kun osallistuminen tapahtui nimettömänä. Tällöin kynns asioiden julki-tuomiseen ei ole lainkaan niin suuri kuin esimerkiksi haastatteluissa. Kirjallisesta tuotok-sesta koostuvassa aineistossa omista tunteistaan on helpompi kertoa intiimimmällä tavalla kuin esimerkiksi haastattelemalla, koska kirjoitetussa muodossa osallistujan ei tarvitse pe-lätä menettävänsä kasvojaan tutkijan ja muiden silmissä tai esittää pärjäävänsä vaikeuksista huolimatta (Saarikoski 2012, 61).

Kun olimme saaneet kirjoitelman ohjeistuksen valmiiksi, esitetasimme sitä muutamalla henkilöllä, jotta saimme esitietoa siitä, ymmärretäänkö kysymykset samalla tavoin ja mil-laisia vastauksia kysymyksiimme oli odotettavissa. Testattavien palautteiden pohjilta pää-dyimme hiomaan kysymyksiämme hieman. Esitestaus oli tutkimuksemme luotettavuuden kannalta hyvin merkittävää, sillä siten pystyimme näkemään, miten kysymyksemme miel-letään ja tulemmeko saamaan tutkimustehtäviemme kannalta oleellisia vastauksia.

Pyrimme tekemään koko aineistonkeruun mahdollisimman luotettavasti alusta loppuun. Osallistujilla on oikeus tietää, ettei heihin liittyvää aineistoa käsittele kukaan muu kuin tutkimuksen tekijät (Herkama 2012, 183), joten me toimme asian esille sekä vanhemmille että oppilaille tarkoitettussa saatekirjeessä ja oppilaille annetussa kirjoitelma-ohjeistuksessa. Niissä mainittiin, ettei kukaan koulun henkilökunnasta, ei opettaja eikä rehtori, lue heidän tekemiään kirjoitelmia, vaan kirjoitelmat laitetaan suoraan kirjekuoreen, joka suljetaan, kun kaikkien vastaukset on saatu, ja joka toimitetaan tutkijoille.

Jotta tutkimukseen osallistuvat ymmärtäisivät tutkittavan aiheen samalla tavalla kuin me (Kylmä & Juvakka 2007, 127–129), annoimme oppilaille kirjoitelman ohjeistukseen viisi kysymystä, jotka ohjasivat heitä pysymään aiheessa. Valmiiden kysymysten antamisen sijaan olisimme voineet tutkijoina antaa oppilaille vain valmiin aiheen. Se kumpaa ratkai-sua pitää parempana, on tutkijan tulkinnoista kiinni. Jos osallistujille ei olisi annettu apu-kysymyksiä, tutkimuksen kannalta oleellisia tietoja olisi saattanut jäädä saamatta, mutta toisaalta valmiit kysymykset ovat saattaneet ohjata oppilaitten kirjoitelmia (Herkama 2012, 179). Päädyimme kuitenkin antamaan oppilaille valmiit kysymykset, jotta saisimme var-masti tutkimustehtäviemme kannalta oleellista tietoa. Pidimme tärkeänä tutkimuksemme luotettavuudelle, että oppilaille antamissamme kirjoitelmaohjeistuksissa ei ollut kuitenkaan

valmista määritelmää seksuaaliselle häirinnälle, vaan oppilaat saivat täysin omien käsitystensä mukaisesti vastata kysymyksiimme. Samaa mieltä ovat myös Naylor, Cowie, Cossin, de Bettencourt ja Lemme (2006, 553–555), sillä he painottavat tutkimuksen tärkeydelle sitä, ettei tutkimukseen osallistuville anneta minkäänlaista valmista määritelmää tutkittavasta asiasta, vaan osallistuja saa itse tuoda esille omia näkemyksiään asiasta

Käytimme tulkintojemme tukena aineistosta saamiamme oppilaiden omia sitaatteja, jotta ulkopuolinen lukija voi paremmin arvioida tekemiämme tulkintoja ja ovatko tekemämme johtopäätökset oikeita. Tätä mieltä on myös Herkama (2012, 180), sillä hänen mukaansa tutkijan kannattaa käyttää tulostensa tukena juuri aineistositaatteja. Tällöin aineiston perusteella tehdyt johtopäätökset noudattavat aineistoa ja rakentuvat loogisella tavalla.

Oman työmme luotettavuutta kuvastaa hyvin se, miten työssämme toteutuvat Kylmän ja Juvakan (2007, 127–129) määrittämät neljä kriteeriä eli uskottavuus, vahvistettavuus, reflektiivisyys ja siirrettävyys. Jotta pystyimme olemaan varmoja uskottavuuden toteutumisesta, halusimme varmistaa tutkittavien ymmärtävän, mitä varsinaisesti pyrimme tutkimaan. Tämän vuoksi toimimme saatekirjeessä esille oman tutkimuksemme tarkoituksen ja tavoitteet. Kirjoitelman ohjeistuksessa halusimme antaa kysymyksiä, jotta he tietäisivät, millaisiin asioihin odotimme vastauksia, mutta emme halunneet ohjata heidän vastauksiaan antamalla valmista määritelmää seksuaaliselle häirinnälle.

Vahvistettavuus työssämme tuli esille siinä, että vaikka meillä tutkijoina ja persoonina oli erilaisia ennakko-oletuksia saamastamme aineistosta, teimme silti niiden perusteella samanlaisia tulkintoja. Tuloksia analysoitaessa teimme sisällönanalyysin yhdessä ja keskustelimme aineiston pohjilta saamistamme asioista päätyen samanlaisiin tulkintoihin aineistosta. Tutkimusta tehdessämme tunnistimme omat olettamuksemme ja odotuksemme tuloksista, mutta emme antaneet niiden ohjata analyysivaihettamme. Etenimme täysin aineistopohjaisesti, emmekä tuoneet omia oletuksiamme esille tuloksissa, jotta reflektiivisyys toteutuisi. Olemme myös sitä mieltä, että tutkimuksen tuloksia voidaan siirtää vastaavansiin tilanteisiin. Aineistosta saamamme vastaukset tutkimustehtäviimme vastaavat hyvin kattavasti seksuaalisen häirinnän määritelmää, ja samanlaisia tuloksia olisi hyvin todennäköistä saada toisilta tutkijoilta samasta aiheesta.

11.3 Eettisyyden toteutuminen tutkimuksessa

Emme tuoneet esille opinnäytetyön tutkimukseen osallistuneen koulun emmekä työelämä-ohjaajan nimeä varmistaaksemme sen, etteivät tutkimukseen osallistuneiden oppilaiden henkilöllisyydet pääsisi muiden tietoon millään keinoin. Myös kyseisen koulun rehtorin tahtona oli, että heidän koulunsa ja hänen nimensä pysyisivät salassa. Monissa lähteissä, esimerkiksi Kankkusen ja Vehviläinen-Julkusen (2009, 171–185) teoksessa tuodaan nimenomaan esille, että osallistuvien nimi tulee lain mukaan turvata osallistuneille ja sen esiintuominen, erityisesti piittaamatta osallistuvien mielipiteistä, on eettisesti kiellettyä. Seksuaalinen häirintä aiheena on lisäksi sen verran arkaluontoinen alue, ettemme tahtoneet tuloksillamme aiheuttaa sitä, että opinnäytetyömme lukijat liittäisivät jatkossa kyseisen koulun ja seksuaalisen häirinnän toisiinsa.

Meidän aineistonkeruumme tapahtui tavallisena koulupäivänä, mutta osallistuminen tutkimukseemme ei ollut pakollista. Olimme tiedottaneet sekä oppilaita että heidän vanhempiaan, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, vaikka kirjoitelmien teko suoritettaisiin tavallisella oppitunnilla. Tutkimuksen vapaaehtoisuutta tulisi korostaa erityisesti silloin, kun tutkimukseen osallistuminen tapahtuu koulupäivänä. Tällöin nimittäin nuori voi ajatella osallistumisen kuuluvan osaksi koulutyötä, jolloin vapaaehtoisuuden korostaminen on erityisen tärkeää. (Herkama 2012 180–182; Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 171–185.)

Jotta sekä oppilaat itse että myös heidän vanhempansa tietäisivät, mistä tutkimuksessamme on kysymys, mikä sen tarkoitus on ja mitä tuloksillamme tavoittelemme, lähetimme vanhemmille WinhaWiivin välityksellä tietoa tutkimuksestamme. Toimme esille myös tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuuden ja että tulokset tulevat ainoastaan tutkimuskäyttöömme eikä niitä käsittele kukaan muu kuin me. Tutkittavilla on oikeus saada tietoa ennen tutkimukseen osallistumista siitä, mitä tutkimuksessa tutkitaan, mikä on hänen roolinsa tutkimuksessa, miten aineistoa säilytetään, miten se julkaistaan ja mitä mahdollisia hyötyjä tai haittoja tutkimuksesta on, jotta he osaavat antaa tutkimukseen osallistumisestaan tietoisuuden suostumuksen. (Kylmä & Juvakka 2007, 131–132.)

Tutkittavien ikä aiheutti meille eettisyyden näkökulmasta pientä pohdiskelua, koska tutkimukseen osallistuvat olivat alaikäisiä, noin 15–16-vuotiaita. Suomessa 15-vuotiaat voivat

antaa halutessaan suostumuksensa tutkimukseen osallistumisesta ilman huoltajien lupaa (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 180). Myös Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2009) tekemässä suunnitelmassa on ehdotettu, että 15 vuotta täyttäneet saisivat itse päättää mahdollisesta osallistumisestaan tutkimukseen. Suunnitelmassa myös tuotiin esille, että tutkimukset voitaisiin suorittaa yhtenä osana koulujen normaalia toimintaa, jolloin lupaa oppilaiden vanhemmilta ei tarvittaisi. Emme kuitenkaan halunneet oppilaiden vanhempien olevan tietämättömiä tutkimuksestamme, joten lähetimme heille yhdessä tutkimukseen osallistuneen koulun rehtorin kanssa WinhaWiivin kautta saatekirjeen muodossa tietoa tutkimuksemme tarkoituksesta ja tavoitteista ja pyysimme heitä antamaan mahdollisen suostumuksensa heidän lastensa osallistumiselle. Tutkimukseen osallistuneen koulun rehtori oli kanssamme samaa mieltä, että lupa oppilaiden osallistumiselle pitäisi saada myös oppilaiden vanhemmilta.

Oppilaille annetuissa saatekirjeissä ja kirjoitelmaohjeistuksissa kerroimme, ettei heidän henkilöllisyytensä tule esille missään tutkimuksen vaiheessa ja nimettömyys säilyy myös valmiissa opinnäytetyössä. Tutkimustietoja emme luovuttaneet kenellekään tutkimusprosessin ulkopuoliselle, käsittäen myös koulun henkilökunnan. Säilytimme tutkimusaineiston koko prosessin ajan ainoastaan toisen tutkijan luona. Päädyimme säilyttämään kirjoitelmia ainoastaan toisen luona sen vuoksi, ettei osa kirjoitelmista katoa matkan varrelle, vaan ne säilyvät koko ajan samassa paikassa. Anonyymiyden toteutuminen on tärkeää eettisyyden kannalta, ja useat eri lähteet, kuten Herkama (2012, 181) ja Tuomi ja Sarajärvi (2002, 126) painottavat sitä, etteivät osallistuvien tiedot saa missään vaiheessa tulla esille tutkimuksessa ja että aineistoa on säilytettävä tutkimuksen ulkopuolisten ulottumattomissa.

Tutkimusta suunnitellessamme mieleemme tuli, että aihe voi kirjoitelmien teon jälkeen herättää oppilaissa pohdintaa ja keskustelun tarvetta. Myös Herkama (2012, 183) varautui omassa tutkimuksessaan tähän ja mahdollisti tutkimukseen osallistuville oppilaille jonkun, jonka puoleen kääntyä, jos tutkimusaihe jäisi jollain tavalla vaivaamaan. Koska seksuaalinen häirintä on tutkimusaiheena melko arkaluontoinen aihe, sen tarkastelussa on syytä ottaa huomioon eettiset kysymykset erityisen tarkkaan. Myös me tahdoimme varmistaa, etteivät oppilaat jäisi yksin miettimään mahdollisesti raskasta aihetta, joten toimimme kirjoitelmaohjeistuksessa esille, että heidän kannattaisi ottaa yhteyttä oman koulun terveydenhoitajaan, mikäli he kokisivat tarvetta keskustelulle.

11.4 Oma oppiminen ja ammatillinen kasvu tutkimuksen parissa

Opinnäytetyömme teko oli haastavampaa kuin aluksi oletimme. Tahdoimme saada tulok-
sistamme mahdollisimman perusteellisia ja luotettavia, joten oppilaille annettavien kysy-
mysten muokkaaminen vei meiltä runsaasti aikaa. Se, että oppilaat ymmärtäisivät aiheen
oikein ja osasivat vastata täten kysymyksiin, oli meille hyvin tärkeää. Omien mielipi-
teidemme lisäksi meillä oli apuna ohjaava opettajamme sekä työelämävastaavana toiminut
yläkoulun rehtori. Monien tahojen eri näkökulmien yhdistäminen oli välillä hankalaa, mut-
ta koimme, että lopputuloksesta tuli kaikkia osapuolia palveleva kokonaisuus. Lisäksi
meille oli tärkeää saada sekä oppilaiden että heidän vanhempiansa suostumus osallistua
tutkimukseemme.

Kun olimme saaneet kaikki muodolliset seikat suoritettua ja oppilaiden kirjoitelmat olivat
hallussamme, työn kirjoittaminen oli melko vaivatonta. Meillä oli selkeät kokonaisuudet
haluamistamme aihepiireistä, ja oppilaiden selkeiden kirjoitelmien pohjalta oli mukava
lähteä työskentelemään. Aihe herätti meissä entistä enemmän ajatuksia, kun olimme tutus-
tuneet oppilaiden kirjoitelmiin. Opinnäytetyömme teko laajensi tietämystämme seksuaali-
sesta häirinnästä monin eri tavoin. Työnteko tutkimuksen parissa avarsi tietämystämme
seksuaalisen häirinnän muodoista ja sitä, miten Suomen lainsäädännöllä pyritään vaikutta-
maan sen vähentämiseen. Aiheeseen paneutuessamme otimme myös paremmin selvää nuo-
ruudessa tapahtuvasta seksuaalisuuden kehityksestä. Voimme hyödyntää työskentelylläm-
me saatuja tietoja myöhemmin erityisesti kouluterveydenhuollossa. Seksuaalisen häirinnän
huomaaminen ja asiaan puuttuminen on yksi kouluterveydenhoitajan tärkeimpiä tehtäviä.

12 JATKOTUTKIMUSAIHEITA

Seksuaalisen häirinnän ilmenemistä kouluissa ei ole paljoakaan tutkittu Suomessa. Meille mielenkiinto aihetta kohtaan syntyi Kokkolassa tehdyn kouluterveyskyselyn pohjalta, jossa ilmeni tietyn prosenttimäärän kokeneen seksuaalista häirintää, ja halusimme saada hieman syvällisempää tietoa asiasta. Jatkotutkimuksena aihetta voisi tutkia tekemällä tutkimuksia eri puolella Suomea ja selvittää, ovatko oppilaat kokeneet seksuaalista häirintää yhtä paljon pääkaupunkiseudulla kuin syrjäisissä maaseutukunnissa ja onko häirintä erilaista. Lisäksi aihetta voisi lähestyä eri keinoin, kuten haastattelemalla oppilaita. Aihe on tärkeä, ja olisi hyvä saada lisää tietoa aiheesta tulevien opettajien avuksi ehkäisemään seksuaalista häirintää oppilaiden keskuudessa.

LÄHTEET

Aaltonen, S. 2006. Tytöt, pojat ja sukupuoli häirintä. Helsinki: Yliopistopaino.

Aaltonen, J. 2012. Turvataitoja nuorille, opas sukupuolisen häirinnän ja seksuaalisen väkivallan ehkäisyyn. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

Brusila, P., Hyvärinen, S., Kallio, M., Porras, K. & Sandberg, T. 2009. Eikö se kuulu kellenkään? Rohkene kohdata seksuaalisesti kaltoinkohdeltu nuori. Teoksessa S. Hyvärinen & P. Alkio (toim.). Helsinki: Väestöliitto.

Ellonen, N., Kääriäinen, J., Salmi, V. & Sariola, H. 2008. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvens Print.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Field, P. & Morse, J. 1985. Hoitotyön kvalitatiivinen tutkimus. Helsinki: Kirjayhtymä.

Grensman, H-K. 2007. Att prata med barn om sexuell övergrepp: Förebygga och stötta på rätt sätt.

Haaparanta, L. & Niiniluoto, I. 1991. Johdatus tieteelliseen ajatteluun. Helsingin yliopiston filosofian laitoksen julkaisuja 3, 1986.

Hamarus, P. 2006. Koulukiusaaminen ilmiönä. Yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Hamarus, P. 2012. Haukku haavan tekee. Puututaan yhdessä kiusaamiseen. Juva: Bookwell Oy.

Heiskanen, M. 2001. Naisiin kohdistuva väkivalta yleisintä Argentiinassa ja Brasiliassa – kuolemaan johtava Venäjällä. Www-dokumentti. Saatavilla: http://www.stat.fi/tup/tietoaike/tilaajat/ta_10_01_naisvakiv.html Luettu 29.4.2012.

Henkilötietolaki 22.4.1999/523.

Herbert, C. 1997. Off the velvet gloves. Teoksessa: (toim) Thomas, AM. & Kitzinger, C. Sexual harassment. Contemporary Feminist Perspectives. Buckingham: Open University Press.

Herkama, S. 2012. Koulukiusaaminen: Loukkaavat vuorovaikutusprosessit oppilaiden vertaissuhteissa. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Hill, C. & Kearl, H. 2011. Crossing the line: Sexual harassment at school. United States: AAUW.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2005. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Honkatukia, P., Niemi-Kiesiläinen, J. & Näre, S. 2000. Lähentelyistä raiskauksiin. Tyttöjen kokemuksia häirinnästä ja seksuaalisesta väkivallasta. Helsinki: Hakapaino Oy.

Impiö, P. 2005. Nuoruusiän kehitys. Teoksessa Brummer, M. & Enckell, H. Lasten ja nuorten psykoterapia. Helsinki: WSOY.

Interactive, H. 2001. Hostile hallways: bullying, teasing and sexual harassment in school. United States: American Association of University Women Educational Foundation.

International Labour Organization. 2011. Guidelines on Sexual Harassment Prevention at the Workplace. Indonesia: the Circular Note of the Minister of Manpower and Transmigration. Www-dokumentti. Saatavilla:

http://www.ilo.org/jakarta/whatwedo/publications/WCMS_171329/lang--en/index.htm

Luettu 28.8.2013

Janhonen, S. & Nikkonen, M. (toim.) 2003. Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Helsinki: WSOY.

Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2009. Tutkimus hoitotieteessä. Helsinki: WSOYpro Oy.

Kauppinen, K. & Purola, M. 2001. Flirtti, häirintä, jännite – seksuaalinen ahdistelu työpaikalla. Helsinki: Vammalan Kirjapaino Oy.

Kontula, O. & Meriläinen, H. 2007. Koulun seksuaalikasvatus 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Vammalan Kirjapaino Oy.

Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Käypä hoito. 2006. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn tutkiminen. Www-dokumentti. Saatavilla:

<http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituksset/naytaartikkeli/tunnus/hoi34040>

Luettu 29.4.2012.

Laitinen, M. 2004. Häväistyt ruumiit, rikotut mielet. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 8.8.1986/609.

Lastensuojelulaki 12.2.2010/88.

Lauri, S. & Kyngäs, H. 2005. Hoitotieteen teorian kehittäminen. Vantaa: WSOY.

Lehtonen, J. Seksuaalisuus ja sukupuoli koulussa. 2003. Helsinki: Yliopistopaino.

Lommi, A., Luopa, P., Puusniekka, R., Vilkki, S., Jokela, J., Kinnunen, T. & Laukkarinen, E. 2011. Kouluterveyskysely 2011. Kokkolan kuntaraportti.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Seksuaalinen häirintä. Www-dokumentti. Saatavilla: <http://www.mll.fi/kasvattajille/kiusaamisen-ehkaiseminen/seksuaalinen-hairinta/> Luettu 12.9.2013.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Seksuaalinen kehitys. Www-dokumentti. Saatavilla: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ ja_ kehitys/12_15-vuotias/seksuaalinen_kehitys/ Luettu 12.9.2013.

Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Naylor, P., Cowie, H., Cossin, F., de Bettencourt, R. & Lemme, F. 2006. Teachers' and pupils' definitions of bullying. England: British Journal of Educational Psychology.

Niemelä, P. & Lahikainen, A. 2000. Inhimillinen turvallisuus. Tampere: Vastapaino.

Nuorisolaki 27.1.2006/72.

Perusopetuslaki 21.8.1998/628.

Perustuslaki 11.6.1999/731.

Rikoslaki 19.12.1889/39.

Rikosuhripäivystys. Tilastot. Www-dokumentti. Saatavilla: <http://www.riku.fi/fi/organisaatio/tilastot/> Luettu 29.4.2012.

Ryttyläinen, K. & Valkama, S. 2010. Seksuaalisuus hoitotyössä. Helsinki: Edita Prima.

Saarikoski, H. 2012. Mistä on huonot tytöt tehty? Tutkimus huora-sanan käytöstä ja tyttöjen kokemasta kiusaamisesta. Helsinki: Partuuna.

Salmivalli, C. 2003. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sosiaali- ja terveysministeriö. Opiskeluterveydenhuollon opas. 2006:12. Pdf-dokumentti. Saatavilla: http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/_julkaisu/1058703 Luettu 12.9.2013.

Sosiaali- ja terveysministeriö. Tasa-arvobarometri 2012. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:23. Pdf-dokumentti. Saatavilla: http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/_julkaisu/1845890 Luettu 12.9.2013.

Sunnari, V., Kangasvuo, J., Heikkinen, M. & Kuorikoski, N. (toim.) 2003. Leimattuna, kontrolloituna, normitettuna – Seksualisoitunut ja sukupuolistunut väkivalta kasvatuksessa ja koulutuksessa. Oulu: Oulun Yliopistopaino.

Syrjäläinen, E. 1994. Etnografinen opetuksen tutkimus: kouluetnografia. Teoksessa: L. Syrjälä, S. Ahonen, E. Syrjäläinen & S. Saari. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Rauma: Kirjapaino Westpoint Oy.

Taskinen, S. (toim.) 1994. Lapsen seksuaalisen riiston selvittäminen ja hoito. Seksuaalisen riiston ehkäisyn asiantuntijatyöryhmän suositukset. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Nuoret ja seksuaalisuus. Seksuaalinen kehitys. Www-dokumentti. Saatavilla:
http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/aiheet/tietopaketit/amis/seksuaaliterveys/nuoret_ja_seksuaalisuus Luettu 12.9.2013.

Tilastokeskus. 2011. Poliisin tietoon tullut rikollisuus 2010. Pdf-dokumentti. Saatavilla:
http://www.stat.fi/til/polrik/2010/polrik_2010_2011-04-07_fi.pdf Luettu 29.4.2012.

Tilastokeskus. 2012. Petosten määrä lisääntyi tammi-maaliskuussa 2012. Www-dokumentti. Saatavilla:
http://www.stat.fi/til/polrik/2012/01/polrik_2012_01_2012-04-13_tie_001_fi.html Luettu 29.4.2012.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2006. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2009. Humanististen, yhteiskuntatieteellisten ja käytäytymistieteellisen tutkimuksen tekemisen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Www-dokumentti. Saatavilla: http://www.tenk.fi/eettinen_ennakoarviointi/eettisetperiaatteet.pdf Luettu 12.9.2013.

Työterveyslaitos. 2013. Seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä. Www-dokumentti. Saatavilla:
http://www.ttl.fi/fi/tyoyhteiso_ja_esimiestyo/tyoyhteison_ristiriidat_ja_ratkaisut/seksuaalinen_ja_sukupuolinen_hairinta/sivut/default.aspx Luettu 12.9.2013.

Vilkka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Vilkka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.

Vilkka, H. 2010. Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen. Juva: PS-kustannus.

Vilkka, H. 2011. Seksuaalinen häirintä. Juva: PS-kustannus.

Virtanen, L. 1972. Tytöt, pojat ja tykkääminen. Porvoo: WSOY.

Väestöliitto. 2012. Seksuaalinen väkivalta. Www-dokumentti. Saatavilla:
http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhdevakivalta/seksuaalinen-vakivalta/ Luettu 29.4.2012.

Hei!

Olemme kaksi kolmannen vuoden terveydenhoitajaopiskelijaa Centria-ammattikorkeakoulusta Kokkolasta ja teemme opinnäytetyötä aiheenamme seksuaalinen häirintä. Haluamme selvittää, mitä 9.-luokkalaiset ajattelevat seksuaalisesta häirinnästä ja miten sitä voitaisiin ennaltaehkäistä koulussa ja yhteistyössä oppilaiden kanssa.

Työmme perustuu vuonna 2011 Kokkolassa tehtyyn kouluterveyskyselyyn, jonka mukaan 8.- ja 9.-luokkalaiset ja lukiolaiset ovat kokeneet eritasoista seksuaalista häirintää. Esimerkiksi seksuaalisuutta loukkaavaa nimittelyä kuten homottelua tai huorittelua oli kokenut 40 % 8.- ja 9.-luokkalaisista. Opinnäytetyöllemme olemme saaneet luvat sekä yläasteen rehtorilta, Kokkolan kaupungin sivistysjohtaja Peter Johnssonilta että meidän omalta ohjaavalta hoitotyön opettajaltamme Tuula Huhtalta.

Seksuaalista häirintää voi ilmetä hyvin monella eri tavalla. Vakavin häirinnän muoto on käsiksi käyminen, mutta häirintä voi ilmetä esimerkiksi sukupuolisesti vihjailevina eleinä tai ilmeinä, härskeinä vitseinä, kaksimielisinä kommentteina tai huomautuksina vartalosta, pukeutumisesta tai yksityiselämästä. Myös nimittely huoraksi, homoksi tai lesboksi on yleistä. Ylipäättään kaikkea sellaista puhetta ja toimintaa, mikä loukkaa henkisesti tai fyysisesti nuorta ja aiheuttaa hänen kehitykselleen häiriötä, voidaan pitää häirintänä.

Opinnäytetyömme menetelmänä käytämme kirjoitelmaa, jonka kirjoittaa vain yksi satunnaisesti valittu luokka yläasteen 9.-luokkalaisten keskuudesta. Kirjoitelman teko on vapaaehtoista ja se tehdään nimettömänä, eikä oppilaiden henkilöllisyys tule missään vaiheessa esille tutkimusta tehtäessä. Kirjoitelma tehdään äidinkieltunnilla, jonka jälkeen kirjoitelmat laitetaan suljettuun kirjekuoreeseen ja palautetaan heti meille tutkimuksen analysointia varten. Kukaan koulun henkilökunnasta ei lue oppilaiden vastauksia.

Toivomme, että lapsenne voisi osallistua kirjoitelman tekoon, jotta voitaisiin jo varhaisessa vaiheessa ennaltaehkäistä ja vähentää mahdollisesti ilmenevää seksuaalista häirintää ja sitä kautta edistää kouluterveyttä. Tämän lisäksi osallistuminen olisi tärkeää, sillä tutkimuksen avulla voidaan auttaa niitä, jotka ovat saattaneet kokea häirintää ja jotka toivovat, että koulun henkilökunta voisi puuttua jollain tavalla häirintään.

Pyydämme, että ilmoitatte sähköpostitse yläasteen rehtorille, saako lapsenne osallistua kirjoitelman tekoon. Vastaus tulee lähettää viimeistään 20.1.2013 mennessä.

Terveisin,
Teija Haapakoski
Terveydenhoitajaopiskelija
Centria-ammattikorkeakoulu
Lisätiedot sähköpostitse:
teija.haapakoski@cou.fi

Jenna Peltola
Terveydenhoitajaopiskelija
Centria-ammattikorkeakoulu
Lisätiedot sähköpostitse:
jenna.peltola@cou.fi

SAATEKIRJE

Arvoisa vastaanottaja

Olemme kaksi kolmannen vuoden terveydenhoitajaopiskelijaa Centria ammattikorkeakoulusta Kokkolasta. Koulutukseemme kuuluu yhtenä osana opinnäytetyön tekeminen. Opinnäytetyömme aihe on nuorten näkemykset seksuaalisesta häirinnästä ja sen ilmenemisestä, ja opinnäytetyömme perustuu vuoden 2011 Kokkolassa tehtyyn kouluterveyskyselyyn.

Tarkoituksenamme on selvittää ja kartoittaa kirjoitelman avulla, millaista seksuaalinen häirintä nuorten mielestä on ja millä tavoin se voi ilmetä. Tarkoituksenamme on lisäksi selvittää, millaiset tekijät saattavat altistaa seksuaaliselle häirinnälle ja miten sitä voitaisiin nuorten mielestä ennaltaehkäistä.

Kirjoitelma osoitetaan 9.-luokkalaisille nuorille. Opinnäytetyön tekemiseen olemme saaneet luvan yläasteen rehtorilta 10.12.2012. Opinnäytetyömme avulla toivomme lisäävämmä tietoutta seksuaalisesta häirinnästä ja sitä kautta ennaltaehkäistä seksuaalista häirintää.

Opinnäytetyön aineiston keräyksen suoritamme kirjoitelman muodossa. Pyydämme sinua ystävällisesti vastaamaan oheisiin kirjoitelman kysymyksiin. Vastauksen muodolla ei ole väliä, tärkeintä on, että kerrot näkemysistäsi.

Vastauksesi käsitellään täysin luottamuksellisesti, eikä henkilöllisyytesi tule ilmi opinnäytetyösämme. Työmme ohjaavana opettajana toimii hoitotyön opettaja Tuula Huhta, sähköpostiosoite: tuula.huhta@cou.fi. Kirjeen alaosasta löytyvät myös meidän yhteystietomme, mikäli sinulla herää kysymyksiä opinnäytetyöhömmä tai kirjoitelmaan liittyen. Vastaamme kysymyksiisi mielellämme.

Kun olet saanut kirjoitettua, palauta vastauksesi opettajallesi, joka laittaa vastauksesi suljettuun kirjekuoreeseen.

Sinun vastauksesi on meille tärkeä. Kiitos osallistumisestasi!

Teija Haapakoski
Terveystenhoitajaopiskelija
044 0961648

Jenna Peltola
Terveystenhoitajaopiskelija
0400 766586

KIRJOITELMA

Pohdi ja kirjoita näkemyksistäsi seksuaalisesta häirinnästä ja sen ilmenemisestä. Toivomme, että kirjoitelmaasi sisältyy vastaukset ainakin seuraaviin kysymyksiin:

Millaista on seksuaalinen häirintä?

Kuka voi joutua seksuaalisen häirinnän kohteeksi?

Millaiset tekijät altistavat seksuaaliselle häirinnälle?

Millaisissa tilanteissa seksuaalista häirintää voi ilmetä?

Millaisin keinoin koulun opettajat, rehtori, terveydenhoitaja ja oppilaiden vanhemmat voisivat ehkäistä seksuaalista häirintää?

Perustele näkemyksesi.

Kirjoitelma tehdään nimettömänä. Vastaus saa olla täysin vapaamuotoinen, n. 1-2 sivun pituinen kirjoitelma. Aineiston käsittelemme luottamuksellisesti ja sitä käytetään vain tätä opinnäytetyötä varten.

Oletko

tyttö poika

Onko sinulla omakohtaisia kokemuksia seksuaalisesta häirinnästä?

kyllä ei

Mikäli haluaisit keskustella asiasta tarkemmin jonkun kanssa, ota yhteyttä koulunne terveydenhoitajaan.

KIITOS VASTAUKSESTA

1. Millaisena näet seksuaalisen häirinnän?

LIITE 2/1

Alkuperäinen kuvailu	Alakategoria	Yläkategoria	Yhdistävä luokka
”Homoksi, lesboksi, huoraksi ja myöskin laihaksi ja lihavaksi haukkuminen.” ”Myös jatkuva homottelu ja huorittelu on mielestäni seksuaalista häirintää.” ”...on toiseen kohdistuvaa sukupuolista, henkistä tai fyysistä häirintää, muun muassa homottelua, huorittelua ja muita vastaavia.” ”...toisen seksuaalisuuden haukkumista...”	Nimittely (14)	Sanallinen häirintä	SEKSUAALINEN HÄIRINTÄ
”Jos puhuu jotain, ja joku toinen alkaa sanoistasi selittää muille jotain kaksimielistä...”	Toisten puheiden vääristely (1)		
”...voi myös olla ns. ”vainoamista” ja ettei jätä toista rauhaan vaikka toinen on jo sanonut ei..”	Vainoaminen (1)	Psykologinen tai emotionaalinen häirintä	
”...paljon vakavampi häirintä on sitä osittain tiedostettua eli toisen seksuaalisuuden haukkumista ja syrjimistä ulkonäköön, olemukseen ja mielipiteen perusteella.”	Syrjiminen (2)		
”...vihjailua...”	Vihjaileminen (1)	Eleisiin perustuva häirintä	
”Lähentely...” ”Häirintä/ahdistelu voi toisen osapuolen mielestä olla jo sitä ja tuntua/ vaikuttaa epämiellyttävälle vaikka toisen mielestä ei sitä olisi/tarkottaisi.” ”Seksuaalinen ahdistelu – fyysisesti.”	Ahdistelu (4)		
”...jos joku ihminen painostaa seksuaalisiin tai muihin sellaisiin asioihin tai tekemisiin jota ei itse häirinnän kohde halua tehdä.” ”...päälleikäyvää fyysistä ahdistelua...”	Toisen pakottaminen seksuaalisiin toimiin (3)	Fyysinen häirintä	
”Koskettelua, lääppimistä..”, ”Kähmiminen, kouriminen...” ”...sekä fyysisesti toisen koskettelu ilman toisen lupaa.”	Koskettelu (7)		
”Raiskaus voi olla myös seksuaalista häirintää.”	Raiskaus (1)		

2. Millaiset tekijät altistavat seksuaaliselle häirinnälle?

LIITE 2/2

Alkuperäinen kuvailu	Alakategoria	Yläkategoria	Yhdistävä luokka
<p>”Paljastavat vaatteet altistavat seksuaaliselle häirinnälle, koska se vetää miehiä puoleensa.”</p> <p>”Pukeutuminen – voi edistää kohteeksi joutumista.”</p> <p>”...herkiten seksuaaliselle häirinnälle alttiita ovat erilailta pukeutuvat..”</p>	Pukeutuminen (4)	Kohteeksi joutuneen piirteet	YKSILÖLLISET TEKIJÄT
<p>”Koulussa tosin yleensä homo ja –huoritellaan sellaisia ihmisiä jotka – käyttäytyvät eri tavalla kuin muut.”</p>	Käyttäytyminen (4)		
<p>”Häirinnän kohteeksi monesti joutuvat pojat/tytöt jotka ovat lihavia /laihoja</p>	Yli – ja alipainoisuus(1)		
<p>”Miehellä/naisella olevat muodot ja niitten näkyvyys..”</p> <p>”...herkiten seksuaaliselle häirinnälle alttiita ovat – he, joiden fyysinen kehitys on normaalia hitaampaa tai nopeampaa</p>	Fyysinen kehitys (2)		
<p>”Monesti erilaiset ihmiset joutuvat tällaisen nimittelyn kohteeksi.”</p> <p>”Kuka tahansa →erilainen ulkonäkö, puhetapa, vaatetus, käyttäytyminen.”</p>	Erilaisuus (9)		
<p>”Yleensä se on nuorempi ihminen/ lapsi. Käsitkseni mukaan tytöt joutuvat kohteeksi useimmin.”</p> <p>”...häirintää kohtaavat eniten nuoret tytöt.”</p>	Nuoruus (2)		
<p>”...raiskauksia tapahtuu jos on alkoholin vaikutuksen alaisena.”</p>	Alkoholi (1)		
<p>”...haukkujalla voi olla huono itsetunto tai jokin ongelma joka altistaa tällaiselle ikävälle teolle.”</p> <p>”Tietämättömyyden, enkä siis oikein osaa sanoa miten uhri voi siihen itse vaikuttaa.”</p>	Häiritsijän persoonallisuus ja omat tiedot (2)	Tekijän piirteet	

<p>”Yhtäkkiä joku saattaa huutaa käytävällä ”homo” ja mennä kimppuun.” ”...koulussa sitä tapahtuu ehkä helpoiten..” ”...eniten kouluaikana..”</p>	Koulun tilat (3)	Koulu	SOSIAALINEN YMPÄRISTÖ
<p>”Kiusaaminen voi johtua myös kaveripiiristä.” ”...kun isot kaveriporukat pitävät hauskaa ja haluavat ottaa jonkun hauskan puheenaiheen, ja tällöin on helppo tarttua toisten erilaisuuteen.”</p>	Kaveriporukka (3)	Vapaa-aika	
<p>”Kiusaaminen voi johtua myös – harrastuksista.”</p>	Harrastukset (1)		
<p>”yöaikaan on vaarallista liikkua syrjäkujilla...” ”...yksin iltakävelyllä..”</p>	Myöhäinen vuorokaudenaika (2)		

3. Millaisin keinoin seksuaalista häirintää voitaisiin ehkäistä?

LIITE 2/3

Alkuperäinen kuvailu	Alakategoria	Yläkategoria	Yhdistävä luokka
”...valistamalla nuoria pukeutumisesta, ulkona liikkumisesta, vieraista ihmisistä, porukoista joita kaupungilla liikkuu ja muutenkin seksuaalisesta häirinnästä ja siitä avautumisesta, jos sitä on tapahtunut, jotta nuoret ymmärtäisivät enemmän ’vaaroja’ ja osaisivat toimia oikein ja liikkua turvallisesti.” ”...lapsia ja nuoria ei valisteta tarpeeksi tästä asiasta.”	Oppilaiden valistaminen (3)	Koulussa tehtävät toimenpiteet	SEKSUAALISEN HÄIRINNÄN ENNALTA- EHKÄISY
”...terveydenhoitaja voisi kannustaa enemmän ’likaisia’ nuoria käymään suihkussa, pitämään hygieniastaan huolta ja ruokavalion tärkeydestä.”	Terveystoimittajan antama valistus (2)		
”Rankaisemalla/antamalla sanktioo, koska kukaan ei tykkää jos joutuu miettiä mitä on tehnyt.”	Rangaistus (1)		
”...koulussa on hyvä kun on sellaisia päiviä niin kuin ”puhu kauniisti” tai vastaavia, joissa yritetään opettaa puhumaan nätimmin.”	Teemapäivät (1)		
”...hyvä opetusohjelma, jossa kerrotaan, että se on <u>väärin</u> , kerrotaan <u>miksi</u> , ja annetaan esimerkkejä tosielämän yhteydestä.”	Opetusohjelmat (1)		
”...tekemällä kyselyjä...”	Kyselyt (1)		
”...häirinnän kohde ei välttämättä hae apua tai suostu tunnistamaan ongelmaa todelliseksi. Tämä vaatii valppautta ympäröiviltä ihmisiltä.” ”...seuraamalla tilannetta kouluaihana.”	Oppilaiden koulunkäynnin tarkkailu (1)		
”Opettajat ja muut voisivat puuttua nimittelyyn ja muihin haukkumistilanteisiin.”	Häiriötilanteisiin puuttuminen (1)	Vanhempiin liittyvät toimenpiteet	
”Koulun tulisi ottaa kohteeksi joutuneen henkilön ja häiritsijän vanhempiin yhteyttä ja heidän pitäisi keskenään puhua ja sopia yhdessä tarvittavista toimenpiteistä (jos niitä tarvitaan).”	Yhteydenotto vanhempiin (1)		
”Vanhemmat voisivat myös huolehtia miten lapsensa pukeutuu ja peseytyy.”	Lapsen kasvatus ja ohjaus (1)	Ei keinoja	
”Mielestäni sitä ei voi ehkäistä, ei homottelua saa loppumaan.”	Häirintä ei ehkäistävissä (1)		

